

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی
رامیز ظهوراب افو

یازار: رامیز ظهوراب افو
کیتابین آدی: شیفاهی عننه‌لی آذربایجان
پروفئسیونال موسیقی سی
تبریز: 1383
کوچوره ن: حسن کریمزاده
ساي: 300
چاپ: بیرینجي چاپ . اوردیبهشت
صفحه سایی: 80
بوی: رقعی
ناشر: حسن کریمزاده
شابک :

اون سؤز يئرينه

« شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال (پئشه‌کار ، حرفه‌ای) موسیقی « کیتابی « آذربایجان خالق موسیقی یارادیجیلیغی » کُرسو اوچون درس و سایتیدیر. عومومیتله ، « آذربایجان خالق موسیقی یارادیجیلیغی » کُرسو اوزونده اوچ بؤلمه‌نی جملشیریر :

- 1 - خالق موسیقی‌سی
- 2 - خالق - پروفئسیونال موسیقی
- 3 - شیفاهی عننه‌لی پروفئسیونال موسیقی حاظیرکی درس و سایتی بوتؤولوکده اوچونجو بؤلمه‌نی ، يعني « شیفاهی عننه‌لی پروفئسیونال موسیقی‌سینه بير نظر » ، « آذربایجان موگامي » ، « موگام دستگا هلاري » ، « ضربی موگاملار » ، « رنگ » ، « تصنیف » مونده ریچه‌لی فصیللر اوز تجسومونو تۇپلامیشیدیر .

شیفا‌هی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سینه بیر نظر

خالقیمیزین موسیقی ایرسینده زنگین اوزونه مخصوص خالق موسیقی یارادیجیلیغی ایله یاناشی موهوم یئری شیفا‌هی عننه‌لی پروفئسیونال (پئشه‌کار ، حرفه‌ای) موسیقی یارادیجیلیغینین رنگارنگ ژانر (نموع) و فورمالاری تشکیل ائدیر . قورولوشو ، کومپوزیتی (ترکیبی ، بیرلشمەسى ، قورولوشو) ، مئلودیکاسی (بیر پارچاسى ، کي بیر آهنگه علاوه اولونور ،) باخیمیندان اینکشاف ها و اسی ائتمیش ووکال - اینترومئنتال موغام - دستگاهلار ، ضربی - موغاملار ، ایفاچیلیق تکنیکلی جهتهن مورکب سجیله‌لی ویرتؤزی (یوکسک بیلیم و صنعت آدامى ، اوستاد) اینسترومئنتال (هر بیر موسیقی آلتى) پیئسلر (کیچیک موسیقی اثری) درآمد و رنگلر ، کامیل فورمايا مالیک ووکال - اینترومئنتال تصنیفلر بو کیمي ژانرلارا (نموعلره) عایدیدیر . شیفا‌هی - پروفئسیونال موسیقی بیردهن - بیره مئیدانا گلمەمیشدیر^۱ . بو جور موسیقی نومونه‌لرینین تاریخي چوخ عۆمۇرلۇدور . اۇنلار

^۱ - بوندان سۇنرا « شیفا‌هی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی » تئرمىنى (سۇنۇنۇ ، آخىرينى ، خاتمه‌سینى) قىسا شكىلدە « شیفا‌هی - پروفئسیونال موسیقى » كىمي يازىلا جاقدىر .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پرۆفسئسیوనال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افوه

اوزون عصیرلرین مەھصولو اولوب ، ایللر اؤتىدوكجه جىلاللانميش ، تكمىللىشميش ، نسيللردهن - نسيللرە چاتدىرىلمىشدىر .

اۇنودا قىيىد ائتمەلىيىك كى ، شیفاهى پرۆفسئسیونان موسیقى ژانرلارينىن يارانماسى اوچون مەھىن فۇلكلور موسیقى‌سی اساس قايىناق (منبع) اولمۇشدور² . فۇلكلور موسیقى شیفاهى شىكىلدە آغيزىدان - آغيزا ، نسيلدەن - نسلە كېچىر ، خالق آراسىندا يارانىر يايلىر . دئمەلى ، شیفاھىلىك فۇلكلور و شیفاهى - پرۆفسئسیونان موسیقىنىن فرقىلى جەھتلەرى دە مۇوجود دور . فۇلكلور موسیقى‌سی ايلە موقايىىسىدە شیفاهى - پرۆفسئسیونان موسیقى چۈخ اينكشاف ائتمىش ترکىب و فۇرما ، مۇركب ايفادە واسىطەلرى ايلە سئچىلىر . مەھىن بۇ سببەن دە بۇ واسىطەلرى يۈوكىك ايمپرۇيىزه (حاضيرلاشمادان ، شعر ، نطق سۈيىلەمە ، هاوا اۇخوما ، آهنگ چالما) باجاريغىندا مالىك پرۆفسئسیونان خالق صنعتكارلارى ، اساساً بىستەكارلىق اىستىدادلى اولان خوانىنده و سازىندهلر موسىقىيە تطبيق ائتمىشلر .

بۇ صنعتكارلارين ياراتىقلارى موسىقى نومونەلرى ھە طرفلى ، موڭىسىل ايشلىنىمىش مۇركب سجييەلى دۇلغۇن اثرلەرىدەر . شوبەھىزىز ، بعضاً فۇلكلور موسىقى‌سینىن دە اىستىدادلى آداملاр مۇختلىف ۋانلى (نۇوعلۇ) ماھنى و رقصلر

بىستەلەيىر . بئلە رقص و نغمەلرین بىستەلەنەسىنин اۇزودە مۇعليىفەن پرۆفسئسیونانلىق طلب ائدىر . لاكىن اۇنلارى پرۆفسئسیونان موسىقىچى سايماق دۈزگۈن اولماز . چۈنكى رقص و نغمەلر قوشماق ھەمین آداملارين پىشەسى دئىيل ، اۇنلار تكجه آسودە واختلارىندى بىديي يارادىجىلىقلا مشغۇل اولۇلار . شیفاهى - پرۆفسئسیونان موسىقىنىن ايلك نۇوعلرى نوا³ ، راه⁴ ، خۇرسرووانى⁵ و باشقى آدارلار داشىيىردى

² - فۇلكلور - خالق كىتابىي ، خالق مۇدرىكلىيي دئمکدىر .

³ - نوا - آواز ، نغمە ، عىنىي زاماندا موغانم آدىدىر .

⁴ - راه - حریف معناسى يۇل ، هاوا ، ماھنى دئمکدىر .

⁵ - خۇرسۇو - حؤكمدار ، پاديشاھ معناسىندا دىرى .

خۇرسۇووانى - پادشاھلار ، حؤكمدارلار مخصوص سىلسىلە اثر دئمەلىيىدەر .

شیفاهی عنعنەلی آذربایجان بروفئسیوナル موسیقىسى رامىز ظۇھاراب اۇرۇ

زامان كنجديكجه بونلار فولكلور سينكرئيتىزミニدەن (قورولوشوندان ، ترکىبىندەن ، چئورەسىنەن) آيرىلاراق موستقىل فۇرمالار كىمىي اينكشاف ئەدير . موسىقىي تفکۈرونون سۇنراكى مرحلەلریندە يىنى - يىنى شيفاھى عنعنەلى پرۇفېسىيۇنال تاپىر . نتىجەدە شرقىدە ئالىه موسىقى مەدىيىتى يارانىر كى ، اۇنلار اۇز اينكشافىنин يوگىشك سوپىيەسى ، ايفادە و اسېطەلرینىن موركىبلىيى ، لاد - مقام سىستېملىرى باخيمىنداڭ كامىيللىيى و باشقا جەتلرى اىلە فرقىلەنلىرى .

شرق پروفئسیونال موسیقی‌سینین شیفا‌هی عنعنیه‌یه اساس‌لانان بیر مرکزی ژانری وار کی ، او ژانر (نیو) نومونه‌لری هر رنگیوندا (بولگه‌ده ، بولومده ، قایدادا) موختلیف آدلار داشییر . عرب و تورکلرده ماسکام ، آذربایجانلیلاردا موغام ، ایرانلیلاردا دستگاه ، هیندیلرده راقا ، ژاپونلاردا قاتاکو ، ایندۇنئزیالیلاردا پاتئم ، قازاخلاردا کوي ، قیرغیرلاردا کو و اي . آ .

یوخاریداکی آدلاریني چکدیيیمیز موختليف خالقلارین
شيفاهي - پروفئسيونال موسيقي نومونه لريينين
هاميسى اوز ميللى خوصوصييتلرinden آسيلي
اولماياراق اينكشاف انتميش سيلسيله فورماسينا
ماليدير . بو نومونه لري ايفا ائده ركن خالق -
پروفئسيونال موسيقيچي - اينسترومئنليست (هر
نوع موسيقي آلتinden باش چيخارдан) و يا موغنى
عصيرلر بۇيو پراكтикى (ايши ، يايپيمى ، عملى) و
نظري جهتىن دەرك اولونموش ، سيناقدان چىخمىش
قايدا - قانونلار اساسىندا اۇخوماغى و چالماغى ،
ايىپرۇويزەنى (حاضيرلاشمادان ، شعر ، نطق سؤيلەمە
، هاوا اۇخوما ، آهنگ چالما) باجارماليدير . هر
بىر خالقدا شيفاهى - پروفئسيونال موسيقي اولدوغو
كىيمى قالمير ، اوْ موختليف خالقلارين موسيقي
مدنىيەتلرىنин و يا خود يارادىجيلىق جهتىن
ايىستعدادلى شخصلىرن ايفاچىلىق اوستالىيغىنин
تائىري ايله دەيشىلمەدە اوغرایا بىلىر . البتە ،
بوتون بونلار خالقىن زنگىن شيفاهى - پروفئسيونال
موسيقيسىنى اينكشاف ائتدىرەن و اۇنو رۇنقولنديرەن
عامېللەدىر .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیوనال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

اساس خالق یارادیجیلیغی کند موْحیطیندہ اؤزونه گئیش اینتشار تاپیر . شیفاهی - پروفئسیونان موسیقی ، معلوم اولدوغو کیمی ، شهرلرده ، خالق - پروفئسیونان موسیقی ایله مشغولییت شرایطیندەن فۇرمالاشمیش و اووهللر حتى بیر اولکە داخیلیندە ، کیچیک موْحیطە یا يیلمیشdir . بو ، اوز نؤوبەسیندە ، اونون مۇوضوسونو و ایفاچیلیغینین سپئسفیکاسینی (اوزونه مخصوص اولان ، خوصوصی ، کاراکتریک) موعین ائتمیشdir (بئله موسیقی اساساً و شرابطیندە کئچیریلن مجلیسلرده ، شرق کلاسیکلرینین يۇئزییاسینی (شعرلرینی) اوخويان زامان ، نادیر حاللاردا ایسه شهرلرده اولان بئیوک بايرام شنلیکلریندەن سسلەنیردی) .

شیفاهی - پروفئسیونان صنعت - شهر مدنییتینین مەھصولو اولدوغو اوجون سیویلیزاسیيانین (اۇيقولونون ، مدنییتینین) تأثیریندەن آزاد دئییل . اونا اینتئللەكتول (دوشونجهلى ، فيکري ، ذهنی ، آيدین فیکیرلى ،) ، علمی ، بدیي جەھتلەرن تأثیری شکسیزdir . محف بو سبىدەن آذربایجان شیفاهی - پروفئسیونان موسیقی‌سینین يوكىك زирۋەسىنى تشكیل ائدهن موغام و تصنیفلرده متن کیمی کلاسیك پۇئزیيادان (شعرلرەن) ایستیفادە اوبرازلى - ائمۇسیونان (دویغولى ، هىجانلى ، احساساتلى اولان) خووصوچىت اوسلوبوندان (روшибىندهن) کاميللىيى ، مئلودىك (ھاوا ، نغمه ير پارچاکى ، بیر آهنگە علاوه اولۇنور) آخىنین منطبقلىيى اوزونو بارىز شکىلدە نۇمايىش ائتىديرir . شیفاهی - پروفئسیونان موسیقى ژانرلارینین تشككول حاقىندا نە دئمک اولار ؟ آچىغىنى دئىك كى ، بو ژانرلارين يارادىلماسى واختى هله دقىق دئییل . حال بو كى ، بىزە معلومدور كى ، ايجتىمايى اىجما قورولوشون ايلك دئورلرىندهن فئۇدالىزمه (ارباب رعىت) قىدر اۇنلارين اوزون بىر تارىخي وار . گۈركىملى روس موسىقىشۇناس - عالىمى پروفئسسور ويكتور بئليايئو بو مسلەنى بئله اىزاح ائدىر : « آرتىق 12 - جى عصىرده آذربایجان شهر حیاتينا ، ادبیات و پروفئسیونان پۇئزىيابا (شاعiranه) خوصوصى ماراقلا ياناشى خالق - پروفئسیونان يازادىجىلېغىنین بوتون نۇوعلرى اوز يوكىك

شیفاهی عنعنەلی آذربایجان پروفئسیوనال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

اینکشاپینا نایل اولور . بونونلا علاقەدار موسیقی‌شوناسلىق دا خۇصومى اهمىيەت كسب ائدىر كى ، اودا اۋۇز نۇوبەسىنندە موسیقى حاقىندا سانباللى ، نظرى اثرلىرىن يارانماسىندا گتىريپ چىخارىر⁶ . دۇغۇدۇندا قدىم عصىر آذربایجان خالقىنین موسیقى مدنېيتى تكجه موسیقى پراكتىكاسىنinin (ايشلەمەسىنinin ، ايشىنinin) يۈكىك سوپىيەلىلىيي ايلە دئىيىل ، عىنى زاماندا علمى - نظرى جەتەن اينكشاپى ايلەدە فرقىلنمىشىرىر . بودا اۋۇز نۇوبەسىنندە شیفاهى - پروفئسیونان موسیقىنinin اينكشاپ ائتمىش فۇرمالارىنىن يارانماسى اوچۇن تەل داشىينا چئورىلەمىشىرىر .

شیفاهى - پروفئسیونان موسیقىنinin روشنئىمېنى (كۆك ايزلىرىنى ، رەدلرىنى) قدىم آذربایجان موسیقى مدنېيتىنندە آختارماق لازىمىدىر . بونلار مۇعىن مئلودىك (هاوا ، نغەمە بىر پارچاکى ، بىر آهنگە علاوه اولۇنور) آوازلار ، مجمۇسوندان يارانمىش ھاوالار ايدى . بو ھاوالارىن داخىلىنىدە مئلودىك آوازلار بىر نۇوع « نارىاسىيا » اولۇنور . خوانىندا و سازىندهلر « نۇمۇنەلەر » اساسلاناراق اونلارى مۇختلىف فرnamائىنلىرىنىدە (شىتىرىق ، تزئىن ، آرایش) ، بىزەكلەر زىگىنلەشدىرىدىلر . سۇنراكى دئورىدە قدىم مئلودىك (بىر پارچاکى ، بىر آهنگە علاوه اونور) آوازلار اساسىندا اولان ھاوالارىندا تدرىجاً موسىقىنinin مۇعىن فۇرما - قورولوش خۇصوصىيتلىرىنىن مالىك سىلسىلە شكىلىي اثرلىرى يارانماغا باشلايىر . بئلهلىكىلە ، بو قايىناق (منبع) اساسىندا اۇرتا عصىرلىرىن اووهللرىنىدە بىتكىن فۇرمالارا مالىك عنعنە وي شیفاهى - پروفئسیونان موسىقىنinin نۇمۇنەلەرى عملە گلىر .

بو تقدىرە لايىق اىشىدە آذربایجان سازىندهلرى و خوانىندهلرىنىن رۇلو بؤيوک اهمىيەت كسب ائدىر . چۈنكى ، خوانىنده و سازىندهلرىن ايفاچىلىق صنعتلىرى بۇتون دئورىرددە اونلارىن شخصى بىستەكارلىق يارادىجىقلارى ايلە سىخ باagli اولەمشۇر . محف موغام - دستگاھلارىنىن ، ضربى - موغانلارىن ، ها بئله تصنیف و رنگلرىن تشكىلۇنده ،

⁶ - ويكتور بئلياينو . م . ، 1963 . صفحە . 81 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

فۇرما لاشما سیندا و اینکشا فیندا خواننده و سازنده کیمی صنعتکارلارین رۇلو بؤیوکدور . عۆمومىيىتلە ، خالقىمىزىن موسىقى حیاتىندا چۈخ قىdim زامانلاردىن باشلا ياراق خواننده و سازندهلر خۇصوصى رۇل اۇينامىش ، اىل آراسىندا بؤیوک شۇھرت و حۇرمەت قازانمىشلار . اوستاد خواننده و سازندهلرین آدی همىشە خالق قەھرمانلارىنىن ، بؤیوک شاعيرلارينه ، عالىملارين آدی ايله ياناشى چكىلىمىشىرىر . بو ، چۈخ طبىعىدىر . چۈنكى اصىل خواننده و سازندهلر اۆز تالعىينى خالقا با غلامىش ، اۇنون حیاتىنinin رؤونقلەنسىنە ، يېرىي گىلىكىدە ايسە اۇنون موباريزەسىنە همىشە كۆمك ائتمىش ، مو درىك و گۆزەل صنعتلىرى ايله خالقىن كەدر و اىسطىر اپلارىنى دا غىيتمىشلار .

خواننده و سازندهلرین يارادىجىلىغى قدىم تارىخە مالىكىدىر . بو ايفاچىلارين اوستالىغىنى خالق اۆزۈ يۈكىشك قىيمىتلەندىرىر . عادەتهن ، خواننده و سازندهلر تۇي - دۇيونلارده ، مۇختلىف مىللە بايرامىلاردا ، خانلارين سارايىلارىندا (قصرلىرىنده) ، دۈولتلى تاجىرلىرين ايمارتلىرىنده چىخىش ائدەردىلر .

بوتون دۇورلارده خواننده و سازنده دستەسىنinin (تار ، كامانچا ، دەف) مؤحىم ادب - اركان قايدالارى ، ائستئتىك (ثابىت ، دورغۇن ، دينامىكىن قاباغىندا) و ائتىك (قىلىق ، ائدىش ، اخلاق) عننه‌لرى اولموشدور . اۇنلار گئىيملىرىنinin سلىقەسىنە ، ئاظا هىرى حركىتلەرنىن نجىبلىيىنە ، آغىر اۇتوروپ - دورما قايدالارىنا دىقت يئتىردىكلىرى كىمي ، همچىنinin ايفاچىلىق صنعتلىرىنده دە مئلودىك (هاوا ، نىغمه بىر پارچاکى ، بىر آهنگە علاوه اولۇنور) اينكشا في منطىقى آپارمالى ، موغامىن اساس قورولوشونو ، ستروكتورونو (قورولوشونو ، تركىبىنىي) نىتجە دنيرلىر ، « تىكمك » اۇچون لاد - مئلودىك اينكشا فىن قانۇنلارىنى مۇكمل بىلمەلىدىر . آخى ، بو ، چۈخ جىددى و يۈكىشك درجه دە اينكشا ف ائتمىش بىر سىستەمىدىر . موغامىلاردا مەسىھ مقام - لاد سىسەمىنinin بۇنىۋەرسى اساسىندا زىگىن ، رؤونقلى ، قابارىق مئلودىيالار (هاوالار ، نىغەلر ، لەنلر) شۆبە و گوشەلرین ماھنەلارىنى

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ افو

یارادیب اینکشاپ ائتدیریر . بو معنادا موغام - دستگاھلار ، موسیقی تفگۇرونۇن گۈزەل مەحصۇلو ساییلیر . موغام دستگاھلارین يوکسک سوپیيەدە ایجراسى اوچۇن خواننە و سازنەلردهن مؤھم بىللىك ، قاواراما قابىلييتنى ، اورىيىتتاسىيا (دۆزەلیش ، يئنەلیش) اوصولو ، بؤيوک تجربە و يوکسک مەارت طلب اولۇنور . خواننە و سازنە ایفاچىلىغي اوزرە تارىخى اینكشاپين اوزون موددەتلە پرۇسى (گىدىشى ، جريانى) اساسىندادا عملە گلمىش مۇختليف مكتىبلرىن فعالىيەتى بىز شوشادا خواننەلەك موسیقى 19 - جى عصىرە بىز شوشادا خواننەلەك موسیقى مكتىبينىن يارادىجىسى خاررات قولۇنون (1883 - 1823) آدىني چكە بىلەرىك . مشھور خواننەلەردهن حاجى حوسو ، مشەدى عىسى ، شاهناز عباش ، عبدالباغى (بولبۇل جان) ، كىچەچى اوغلو محمد ، جاببار قار ياغدى اۇغلو و باشقىلارى همین مكتىبين يئتىرمەلرىدىلر .

خاررات قولۇنون وفاتىندان سۇنرا كۇر خليفە شوشادا موسیقى مكتېبى آچمىشدىر . شوشادا مۇللا ابراھىمین موسیقى مكتېبىدە فعالىيەت گؤستردىمىشدىر . بؤيوک مۇعنىمىز ، صنعتكارىمىز بولبۇلون مۇغنىلىك صنعتى اوزرە تحصىلىينىن ايلك مرحلەسى بى مكتىبلە باغىلدىر . عصىريمىزىن 20 - جى اىللارىنەن باشلايداراق اووه لجه آذربايچان دۈلت كۇنسىردا توپرىياسىنىن ائندەرىي اوزئىير . حاجى بى اوّون تېبۇسو ايلە « شرق موسىقى شوبەسى » ، سۇنرا باكى موسىقى تئخنىكىوندا (ھونرىيسانىندادا) خواننەلەك و خالق چالغى آلتلىرى شوبەسى آچىلمىشدىر .

20 - 30 - جى اىللاردىنەن گنجە ، شوشادا ، آغدام ، شكى ، ناخچىوان شهرلىرىنەن ، خان كندىنە خۇصوصىي اولاراق اوشاق موسىقى مكتىبلرى و سۇنراكى اىللاردى موسىقى تئخنىكىوملارى (ھونرىستانلارى) فعالىيەت باشلامىشلار . بو تدریس اوچاقلارىندا ايندىيە قىدرە موغام اىختىصاصى اوزرە خواننەلەر و خالق چالغى آلتلىرىنە ایفاچىلار حاضىرلايان سىنىفلەر مۇجۇد دور .

بو كىيمى سىنىفلەر بىر طرفەن عصىرلەر چۇخالمىش شیفاهى - پروفئسیونال موسىقى ژانر نۇمنەلرىنى

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

بیوکسک ایفاچیلیق سوییه‌سینده اویره‌دیرسه ، آیری طرفدهن عننه‌وی خالق - پروفئسیونال ایفاچیلیغین گلچک اینکشافینا بئر آچیر . آرتیق بو سینیفلر بیر نئچه خواننده و سازنده ایفاچیلیق نسلی یئتیشدیرمیشدیر . آذربایجان شیفاهی - پروفئسیونال موسیقی حیاتینین بئنی دئورو 19 - جی عصیرین اووه‌للرینه تصادوف ائدیر . آذربایجان بیر سیرا مرکز شهرلرینه (شوشما ، شاماخی ، باکی ، ناخچیوان) موسیقی سالۇنلاری و مجلسسلری گئنیش فعالییت گؤستیرir .

اُنودا دئیک کی ، همین دئورده اووه‌للر ایفا اولونان موغاملار گئتدیکجه تکمیلله‌شیر ، بعضی‌لرینین ایسه بیر نئچه رنگارنگ واریانتلاری (بیر شئین باشقا شکلیلری ، بیر آهنگین ، ناغیلین باشقا جوړ اجراء اولماسي) عمله گلیر . شیفاهی - پروفئسیونال موسیقی اوز ماھیتی اعتیباریله بعضی بئله قناعته گتیریر کی ، بو دئورون صنعتکارلاری گؤنه موغام دستگاھلارینی ، تصنیف فۇرمالارینی تکمیلله‌شیریب اینکشاف ائتدیرمکله ياناشی ، همچینن تزه ژانرلار (نۆوعلر) - کیچیک حجملى موغاملار (« قاتار » ، « بایاتى - کورد » ، « کوردو - شاهناز » ، « دشتى » و باشقالاری) يارادىب عننه‌وی پروفئسیونال موسیقى ایرسیمیزه زنگین‌لشیریلمىش ، خواننده صنعتینه ایسه بئنی معنا ، بئنی مضمون و فۇرما ، بئنی روح گتیرمیشدیر . بونون نتیجە‌سینده 19 - جی عصیرین ایکینچى ياریسیندان ایفاچیلیق ساحه‌سینده يارادىجىلغى باشلايان حاجى حوسو ، مشهدي عيسى ، شکىلى علسگر عبدالهئىتو ، سئىید شوشىنىتسكى كىمى خواننده‌لر ، ميرزه صاديق اسد اوغلو (صاديق جان) ، ميرزه فرج رضايئو ، جمیل امیراۋو ، قوربان پىرىم اُو كىمي تارزنلر موغام موسیقى‌سیندين اینکشافیندا موھوم رۇل اؤینامیشدیر . اونلارین صنعتکارلىغى سايە‌سینده آذربایجان موغام دستگاھلارى ، ضربى - موغاملارى ، تصنیفلرى و رنگلرى گئنیش مېقیاسدا يايىلمىش و تقدیر ائتدیرمیشدیر . خواننده و سازنده‌لر تکجه ياشادىقلارى شەردە دئىپىل ، باشقا شهرلرە و خاريجە اولكەلرە قاسترول (بىر دسته موزىکالىن و اؤيونچونون بىر شهردهن آيرى

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

شهره یا اولکه‌یه کئتمه‌سی) سفرینه چیخاراق شیفاهی - پروفئسیونال موسیقی اینجیلرینی موختليف خالقلار آراسیندادا هوسله تبليغ ائتميشلر . آذربایجان ایفاچیلیق صنعتی اؤز کلاسیک موسیقی - شیفاهی عننه‌یه اساسلانان یوپکسک درجه‌ده اینکشاف ائتمیش پروفئسیونال مدنییتی ایله چاغداش (مۇعاصیر) دؤوروموزه گلیب چاتمیشدير . بو موسیقى قدیم دؤوردهن بو گونوموزه قدر اینکشاف ائتمیش معیشت موسیقی‌سیندهن آپریلیب ، خوصوصی اولاراق دینله‌نیلن موسیقی ماھیيەتینه قدر یوپکسلمیشدير . آذربایجان شیفاهی - پروفئسیونال موسیقی‌سی نومونه‌لری نؤوع) نومونه‌لری فولکلور موسیقی‌سی نومونه‌لری کیمي ایندیکی دؤورده جمعیتیمیزین ، معیشتیمیزین آپریلماز حیسسه‌سینه چئوریلمیشدير . گئنیش دینله‌یيجی کوتله‌سینی اوزونه جلب ائدهن ایستر بو موسیقی اینجیلری ، ایسترسده اونون ایفاچیلاری خالقیمیزین ائستئتك (گۈزەللىك سئوه رلیك ، گۈزەللىك تانیماق) تربیيەسیندە موھوم يئر توتموشلار . بو کیفیيەتی سوبوت ائدهن فاكتلاردا (دلیللردهن) بيري - موغام دستگاه ، ضربی - موغام ، تصنیف ، رنگ کیمي ژانر نومونه‌لرینین کونسیرت ائسترادالاریندا (صحنه‌لریندە) ، تئلئویزیيون ائکرانلاریندا (تئلئویزینون تصویرلریندە) رادیو دالغاریندا ، رسمي گئچەلرده ، مراسیم بايراما لاریندا ، تؤی - دیونلارده ، باشقا بو کیمي تدبیرلرده مۇستقیل بدیي اثرلر کیمي واختاشیری سلسنمه‌سیدیر .

آپری - آپری و یا بوتون حالیندا موغام دستگا هلارینین ضربی - موغاملا رین رنگ و تصنیفلرین مۇسکوانین « مئلودییا » فيرماسی طرفیندەن واللارا (تاباق ، دیسک ، صفحه) يازیلما سیدا آذربایجان شیفاهی - پروفئسیونال موسیقی موسیقی نومونه‌لرینین تبليغييندە خوصوصیلە اهمیتلىدیر . واللارین بوراخیلما سی و اسیطەسیلە بو موسیقی نومونه‌لری اولکه‌میزدە يايیلماقلا ياناши خاریجه‌ده ده اؤز پرستیشكارلارینی تاپیر .

شیفاهی - پروفئسیونال موسیقی نومونه‌لرینه حصر اولونموش صنعتی کینو - فيلمیلرین ، فيلم - کونسیرتلرینین چیکیلمەسیده آرتیق عننه شکلیندە

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پرۆفسئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراب افو

آل‌میشدیر . بو معنادا بیز خوچوصیله « ائکران » تئلئفیلم بیرلیبینین ایستحمام ائتدیبی « تصنیف » ، « شور » ، « راست » ، « آذربایجان ناخیشلاری » ، « آذربایجان خالق اورکئستری » و باشقا فیلم - کونسئرتلرینی نومونه گؤسترە بىلە رىك . حاضىردا آذربایجان موسیقى مدنیتىیدە بىر - بىرىنە ياخىن اىكىي پرۆفسئسیونال موسیقى صنعتى پارالىل (موازى) اينكشاف ائدىر . اۇنلاردان بىرى آذربایجان شیفاهى عننه‌لی پرۆفسئسیونال موسیقى‌سی ، او بىرى ايىه بىزىم عصىرین اووه‌للرىندە يارانمیش سىرف پرۆفسئسیونال بىستەكار يارادا يجىلىغى بىر - بىرىنى قارشىلىقلى صورتىدە زنگىنلشىدىر .

آذربایجان موغانى

موغان آذربایجانىن مادىي و معنوي مدنیتىينىن قىيمىتلى عابىدەلرى ، خالقىمىزىن عصىرلر بۇيۇ بىستەلە دىبىي ٿروتىدىر . خالقىن دوها و تفکۈرونون ، آرزو و ايدىلالارىنىن ، كىدر و اىضطيرابلارىنىن اىفادەسى اولان بو قىيمىتلى اينجىيلر عصىرلرین سىنا غىيندان كىچىب ياشامىش ، زامان كىچدىكچە جىلالانمیش ، يئنى - يئنى خاللارلا زنگىنلشىدىر .

موغان سۆزو « ماكام » ، « ماكوم » و يا « موغان » سۆزلىرى اىلە عىنى معنا داشىيىر . بو سۆزون معناسى مکان ، دايانا جاق يئر ، دوراجاق و آذربایجاندا بو سۆزون ، يئرلى تلفوظونه گئرە موغان كىمي سىلەنير .

شرق موسىقى‌سینى تشکىل اىدهن اىزىي حجملى ، سىلسىلە شکىللە وۇڭال - اينسترومئنتال موغان فۇرماسىينىن عملە گلمەسیندە و اينكشافىندا دئمك اولار كى بوتون

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرُوفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

شرق خاقلاری ایشتیراک ائتمیشلر . بو معنادا 12 کلاسیک موغام اهمیتیه مالیکدیر . بس 12 موغام هانسیلاردیر ؟ عوششاق ، نوا ، بوسه‌لیک ، راست ، عراق ، ایصفهان ، زیرافکند ، بوزوروک ، زنگوله ، ره‌هاوي ، حوسئینی ، حیجازدیر . موسیقیله - پونتیک کومپوزییالاردان (شاعیرانه قورولوشلارдан ، ، ، شعر قورولوشلاردان) عیبارهت اولان 12 موغام شرق خاقلارینین موسیقی صنعتینین عوْمومی یارادیجیلیق محصولودور . آخری ، اُرتا عصیر موغاماتینین کومپوزیسییا (ترکیب ، قورولوش) پرینسیپلری (اصل ، اُرجینال) محف موتختیلف ائتنیک (قیلیق ، اخلاق ، ائدیش) مسلمان دونیاسی موسیقیچی‌لرینین بیرگه یارادیجیلیق عونصییه‌تی نتیجه‌سینده یارانمیشدیر . محف بو علامته گؤره‌ده موغام ، ماکوم ، موکام ، ماکام ، ... کیمی عننه‌وی تئرمینلولوکییا (سوْزلر ، لوغتلر) اُز کؤکو ، معناسی باخیمیندان بیر - بیرینه چۆخ اویغون گلیر .

اُزئییر حاجی بی اُو 12 موغامي - 12 سوتون ، 6 آوازی ایسه 6 بورج کیمی تصویر ائدیر . اُف یازیر : « ... یاخین شرق خالقلارینین موسیقی مدنییتی 14 - جي عصیرده دُغرو اُزونون یوکسک سوییه‌سینه چاتمیش و اون ایکی سوتونلو ، آلتی بورجلو « بینا » (دستگاه) شکلینده ایفتیخارلا اوجالمیش و اونون زیروه‌سیندهن دونیانین بوتون دؤرد طرفی : اندەلیستاندان چینه و اُرتا آفریقادان قافقازا قدر گئنیش بیر منظره گئرون‌موشدور . بو « موسیقی مدنییتی یاخشی بیلن و هر طرفلى بیلیک صاحبی اولان ابونصر فارابى ، آوروپادا آویتىئننا آدی ايله مشهور اولان عالیم - موتھکىر ابوعلی سينا ، الکیندى و باشقلااري ایشتیراک ائتمیشلر⁷ . اون ایکی موغام ایلک دئورلرده حاضیرکي موغاملار سجیبیه‌سینده ایری حجملى سیلسیله موسیقی اثرلری معناسیندا ایشنلنمیردی ، اونلار اون ایکی لاد و یابو لادر اساسیندا اون ایکی مئلودیک (هاوا ، نغمه

⁷ - اُزئییر حاجی بی اُو آذربایجان موسیقی‌سینین اساسلاری باکى ، 1985 ، صفحه . 18 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

بیر پارچاکی بیر آهنگه علاوه اولونور) آوازلا را سؤیکه‌نهن اون ایکی عصیر ایدی . گۇركىملى اۇزبىك عالىمى ، صنعتشۇناسلىق دۇكتورو اي . رجباؤو بو حاقدا بئل يازىر : « 12 موغام » تېرىمىنى (سۇنو ، خاتىمەسى ، آخرىرى) آلتىندا 12 موختليف لادى ، همچىنин بولار تۇنال لىقلارىندان ايفا اولونان اىرىرى فۇرمالى موختليف موسىقى اثرلىرىنى باشقا دوشىمك لازىمدىر .

ايىك يازىلى قايىناقلاردان بىلدىيەمىز كىمى ، تخمىنەن 12 - 17 - جى عصيرلرده اۇرتا آسييا و آذربايغان خالقلارىنین موسىقىسىنەن 12 موغام اۇزونون ان بؤۈك اينكشاپىنى تاپىر . لاكىن بو جانلى نۇمۇنەلرىن نۇت يازىسى اولمادىغىنىڭ گۇرە ، اون ایکى موغامىن اينكشاپ يۇلۇنۇ و فۇرمالاشماسىنى آيدىنلاشدىرماق چتىنلىك تۈرەدىر »⁸.

عومومىيەتلە ، موختليف شرق خالقلارىنین بىر چۈخ شیفاهى - پروفئسیونال موسىقى ژانرلارى (نئوعلىرى) سىلسىلەلرىننىڭ تشکكۈلۈنەدە و فۇرمالاشماسىندا اون ایکى موغام موھوم رۇل اۇینامىشىدیر .

اۇزئىير حاجى بى اۇو بى حاقدا بئلە يازىر : « 14 - جى عصيرىن آخرىلارىندان دۇغرو باش وئەن ايجىتىمايى ، اىقتىصادىي و سىياسى دەيشىكلىكىلرە علاقەدار اۇلاراق ، بى مؤحتشم موسىقى « بىناسىنین » دىوارلارى اووهللەر چاتلامىش و سۇنرلار اىسە بوبوتون اوچوب داغىلىمىشىدیر .

ياخىن شرق خالقلارى اوچوب داغىلمىش بى « موسىقى بىناسىنین » قىيمىتلى « پارچالارىندان » اىستىفادە ائدەرەك ، اۇزلىرىنین « لاد تىكىنتى » لوازىماتى اىلە هر خالق آىرىلىقىدا اۇزونە مخصوص سجىيە وي (اۇزەل ، خاص ، ويژە) اوسلوبدا (روىشىدە) يئنى « موسىقى بارىگاھى » تىكمىشىدیر »⁹ .

آذربايغان موغاملاريدا محض اۇرتا عصيرلىرىن نظرى سىستېمىنەن مەھسۇلۇ اولان كلاسىك اون ایکى موغامىن

⁸ - اي . رجب اۇو . ماکومى . تاشكىنت ، 1963 ، صفحە . 42

⁹ - اۇزئىير . حاجى بى اۇو . آذربايغان خالق موسىقىسى اساسلارى . باكي ، 1985 ، صفحە 19 - 18 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افوه

اساسیندا يارانیب ، فۇرمالاشمیش ، جىلالانمیشدير . آذربایجان موغاملاری اوچون 12 موغام سىلسىلەسى ھم اۇرنك رول اوینامیش ، همده بو صنعتی ایستيقامتلىنديرمیشدير . اگر بىز شرقين عننه وي موسیقی‌سی اولان 12 موغامى موعاصير آذربایجان موغاملاري ايله موقاييسه ائتسىك گۈرەرير كى ، اووهللر موستقىل ايفا اولۇنان بىر موغام ، موعاصير ايفادە شۆبەيە چئورىلمىش ، و يا عكسىنه ، اووهللر شۆبە اولان موسیقى اپىزىزدلارى (بؤلۈملىرى ، مرحلەلرى) موعاصير زاماندا موستقىل موغام اهمىيىتىي داشىماغا باشلامىشدير .

هر بىر موغام دستگاهىنин ، اۇنون شۆبەلرىنىن ، ضربى - موغاملارين آدلارى مۇختلىف معنا لار كسب ائدير . بو مسله ايندىيە قىدرە اطرافلى اؤیرەنيلەمىشدير . موشاھىدەلرىمېزه گۈرە بعضى تئرمىنەلرىن يارانماسى لاد - مقام سجىيەسى ايله (« شور » ، « ھۇمايون ») ، بعضىلرى موسىقىنىن اوبرازلى - ائموسىونال (دويغولو ، ھىجانلى ، احساساتى اولان) قورولوشو ايله (« سمایي - شمس » ، « راست » ، « دىلکىش » و س .) ، بعضىلرىنىن عملە گلەمىسى بو و يا باشقى آدلارى (« زابول » ، « بایاتى - شىراز » ، « بایاتى - اىصفهان » ، « قاراباغ شىكتەسى » ، « آراز بارى » و س .) و يا شخصى آدلارلا (« مانى » ، « مىرزە حوسئىن سئگاهى » و س .) بعضىلرى ايسە رقملىرىن آردىجىلىغى ايله (« يئگاه » ، « دوگاه » ، « سئگاه » ، « چاھارگاه » ، « پنجگاه » و اى . آ .) علاقىداردىر .

بۇتون دۇورلىر آذربایجان وۇکال - اينسترومئنتال موغام دستگاھلارىنىن ، كىچىك حجملى موغاملارىنىن ، ضربى - موغاملارين ، تصنىفلرىن ايفاسىندا موتلق ، گۈركىلى آذربایجان شاعىرلرىنىن لىرىك - فلسفى پۇئىزىياسىندا (شعرلىرىندهن) متن كىمى ایستيفادە ائتمك بىر عننه يە چئورىلمىشدير . يوخارىدا آدلارينى چكدىييمىز شيفاھى - پرۇفتىسىونال وۇکال - اينسترومئنتال ژانرلارى (نۇوعلرى) ان چۈخ نىظامى گنجە وي نىن (12) ، عمادالدين نسيمىنىن (14) ، محمد فضولىنىن (16) ، مۇللا پناھ واقيف (18) ، قاسىم بى زاكىرىن ، سئىيد عظيم شىروانىنىن ، سئىيد

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

ابولقاسم نباتینین، خورشید بانو ناتوانین (19)، همچینین موْعاصیر آذربایجان شاعیرلریندەن علی آقا واحید، صمد وورغونون، سولئیمان روستمین (سلیمان رستم) ، و باشقالارینین عروض وزنیندە یازیلمیش قزه‌للري ایله اُخونور¹⁰ . کلاسیک تصنیفلرین چوخودا قزه‌للە دئیلیلیر . قزه ل ایسه شرقین، ائله‌جهدە آذربایجانین کلاسیک لیریک ژانر فۇرماسیدیر . قزه ل اساساً عاشقانه مضمونا مالیکدیر .

قزه ل بىش، يئددى، دۇققۇز بىتىدەن عىبارەت اُلور . خوانندەنین قزه‌لدەن ایستیفادە ائتمک مسلەسى ھله « قابوسنامە »دە اۆز عکسینى تاپمیشىدیر . اُخونان قزه‌للري مجلس ایشتىراكچارىنین اینتىللەكت (دېشونجەلى، آيدىن فيكىرلى، ذهنى، فيكىرى) سوپىھىسىنە، ذۇوقونە گۈرە سىچمك تۈوصىيە اُلۇنور .

متن كىمى قزه‌لدەن ایستیفادە سۇنرا نىظامى شعرىياتىندادا اۆز تجسومونو تاپمیشىدیر . بۇيوك شاعيرین « خۇرسو و شىرىن » پۇئماسىندا بو حاقدا اُخويوروق .

كامان موسى كىمى يانىر، اينلەيير،
چالان خوانندەنى دوروب دىنلەيير .
اُخويان بىر گۈزەل قزه ل باشладى،
بو كئفى، اىشرەتى چوخ آلقىشلادى¹¹ .

¹⁰ - عروض وزنیندە ايلك دەفه سىستئملىشىرەن 8 - جى عىصردە ياشامىش بىصرەلى خليل ابن - احمد اولموشدور . او عروض وزنینىن 15 بىرىنى ترتىب ائتمىشىدیر . سۇنرا لار عربىلرده عروضون بحرلىرى 19 - آ چاتدىرىلىمیشىدیر . ايراندا عروض فارس دىلىنە، موسىقىسىنە او يغۇنلاشدىرىلىپ 14 بحرلە قبول ائدىلىمیشىدیر . آذربايجان دىلىндە ايسە عروض دىلىمیزىن آهنگىنە، موسىقىمىزە او يغۇنلاشدىرىلىپ موئىن قەدر سادەلشىرىلىمیشىدیر . حاضىدا آذربايجاندا عروضون 12 بىرىنىدەن ایستیفادە اُلۇنور .

¹¹ - نىظامى گنجە وي . پۇئما لار . باكى، 1985، صفحە . 95

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرۇفەنسىسۇنال موسىقىسى رامىز ظۇھراب اۇو

دئدىكلىرىمېزدەن معلوم اۇلور کى ، قىزەل ھله 10 - جى عصىردەن اووهل تا بو گۈنوموزه قىدەر بۇتون دۇرلاردا موغاملىرىن متن اساسىنى تشکىل ئەدىر . موغانم دستگاھلارىنин ، كىچىك حجملى موغاملىرىن متن اساسى تكجه قىزەلله محدودلاشمىر . اۇنلارين ترىكىبىيندە اىيغا اولۇنان تصنیفلىرde قىزەلله ياناشى قۇشما ، باياتى و باشقا لىرىك شعر فۇرمالارىندان دا اىستىفادە اولۇنور . بعضى ضربى - موغاملار ايسە باياتى ، قۇشما فۇرماسىندا يازىلمىش خالق شعرلىرى ايلە اۆخونور . بىر قايىدا اۇلاراق بو قبىلەدەن اولان شعرلر « شىكسته » و اۇنون واريانتلارىنин (بىر شىيىن باشقا شكلى ، بىر آهنگىن ، ناغىلىن باشقا جۇر اجراء اولماسى) همچىنин « اۇوشارى » ، « مانى » ، « آراز بارى » ضربى - موغاملىرىنин متن اساسىنى تشکىل ئەدىر .

ايىدىدە موغاملار خالقىن عومومى مالى سايىلىر ، اۇنلارين دەيرىنى بىللىرىن سايى داها دا آرتىر . اۇ ، خالق طرفىندهن سئوپىلىر و تكجه صحنه دە راديو دالغالارىندا ، ما وي ئىكراندا (تئلىۋىزyonدا) دېيىل ، همچىنин معىشتىمېزدە چالىنىب - اۆخونور . ئىلە بىر تۇي - دويۇنوموز ، ئىلە بىر ئىل بايرامى ، تىننەللىي گئچە يۇخدور كى ، اۇرادا كلاسىك موسىقىمېز اولان موغانمات سىلسەسىن . هر دەفه بو صنعتلە اونسييىت نتيجەسىنده اولان مضمۇنونون دەرىنلىيىنە ، فۇرماسىنین كامىللىيىنە ، نهايت ، مىللە كۈلۈرىتىن (بويالارىن ، رنگلىرىن) صافلىيغىنا ، اعئجازكازارلىيغىنا والىڭ اۇلورسان . بۇتون بونلار موغانلارىن خالق دوهاسىنин قىيمىتسىزلىيىنى بىر داها سوبوت ئەدىر .

موسىقى اىرسىمېزدە گئنىش اينكشاف ائميش موغانم صنعتى حاضىردا مىللە موسىقىلە - پۇئىتكى (شاعرانە) اينچە صنعتىن اساس ساحەسى كىمى ئىكى نؤودە تشىككۈل تاپمىشدىر :

- 1 - موغانم دستگاھلارى .
- 2 - ضربى - موغانملار .

موغام دستگا هلا ری

موغام - دستگاه شیفاهی عننه‌لی پروفئسیونال (پئشه‌کار ، حرفه‌ای) موسیقی‌میزین موکفل و کلاسیک فورماسیدیر . اوژئیر حاجی بی اُو « آذربایجان موسیقی حیاتینا بیر نظر » مقاالتینده « دستگاهین معنایسینی و قورولوشونو سجیب‌لندیره رهک یازیر : « منجه دستگاه سؤزونون بیر معنای دهخی روسجا » سُفُروژئنیئه « (بینا) نظرده توتولور - ر ز .) دئییلن بیر تعبیردیر کی ، موسیقیده دهخی مجازی اُو معنادا ایشله‌نیلیر ، یعنی مُختلیف موغام پارچالاری بیر - بیرینه یاراشماق و اویغون اولماق شرطین جمع ائدیلیب بیر دستگاه عمله گتیریر »¹² .

پروفئسسور و . بئلیایئو دستگاهین قورولوشونو بو جویر شرح ائدیر : « بو سیلسیله‌ده آ) موغام ، ب) خالق شهر - رومانس نؤوونده پروفئسیونال شاعیرلرین سؤزلرینه اوخونان تصنیف آدینی داشیيان ما هنی و و) ویرتووز (ما هیر ایفاچی ، ما هیر چالغیچی یا موغنّی) شکلینده ایشلنمیش رنگ بیرله‌شیر . بئله بیرلشمہ محف لاد اساسینین جیددی پلانی ایله ایجرا ائدیلیر »¹³ .

دؤوروموزه گلیب چاتمیش بیتکین ، کامیل فورمالی دستگاه رنگارنگ مضمون و بئگانه لاد - مقام سیستئمینه مالیک بؤیوک سیلسیله و یا چوخ حیصه‌لی موسیقی اثریدیر . شوبه و گوشلرین ، تصنیف و رنگلرین منطبقلی پرینسیپ (اصل ، اورجینال) اساسیندا آردیجیل لاشماسی دستگاهها خاص اولان عومده کیفیت‌لرdir .

موغام - دستگا هلا ری بیر چوخ گئركملی آذربایجان خالق - پروفئسیونال موسیقی‌چی نسلینین خواننده و سازنده‌لرین عومومی قیوه‌سیله یارانمیشدیر . بو

¹² - اوژئیر حاجی بی اُو . اثرلری . 2 جیلد . باکی ، 1965 ، صفحه . 215 .

¹³ - و . بئلیایئو . 1971 ، صفحه . 153 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پرۆفسئسیوనال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

اثرلری خواننده و سازنده‌لرین یارادیجیلیق محصولو سایماق اُلار .

آذربایجان موغام دستگا هلاری آشا غید اکیلاردی :

« راست » ، « شور » ، « سئگاه » ، « چا هارگاه » ، « بایاتی - شیراز » ، « شوشتار » ، « هومایون » ، « ماهور - هیندی » ، « بایاتی - قاجار » ، « اُرتا ماهور » ، « میرزه حوئن سئگاهی » ، « زابول سئگاهی » ، « خاریج سئگاه » . بو موغام دستگا هلار 7 لاد - مقاما اساسلانیر . بئله کی ، راست ، شور ، سئگاه ، شوشتار ، بایاتی - شیراز ، چا هارگاه ، هومایون لادلاری تکجه آذربایجان موغام دستگا هلارینین دئییل ، ائله‌جه‌ده بوتون آذربایجان خالق موسیقی‌سی و خالق - پرۆفسئسیوナル موسیقی ژانرلارینین (نووع لارینین) اساسینی تشکیل ائدیر . هئچ‌ده تصادوفی دئییل کی ، او زئیر حاجی بی اُفو آذربایجان لاد سیستئمیندن بحث ائدهن فوندامئنتال (بونؤوره ، پایه ، زیربنا) علمی اثريني محف « آذربایجان خالق موسیقی‌سینین اساسلاري » آدلاندیرمیشدیر . چونکی ، آذربایجان موسیقی‌سینین بوتون ژانر نومونه‌لری محف بو لاد سیستئمینه اساسلانیر . بو موغام - دستگا هلارینین قورو لوش خووصوسييترلي هانسي كۆمپونئنللردهن (بيرلشمەلدەن ، تركىبلردهن) عىبارتدير ؟ بو معنادا بيز دستگا هلارین قورو لوش اوزللىكلىرىنى (خووصوسييترلىرىنى) نظردهن كىچىرە رکن بئله قناعته گله بىلىرىك کي ، بوتون موغام دستگا هلاريندا اوچ اساس بۇلمە وار کي ، اونلارسىز دستگاه قورو لا بىلmez .

« درآمد » و « برداشت » موقدديمه اولماسىنا باخما ياراق ، اونلار ايسه اوسلوب (رويش) ، ايسترسه‌ده فونكسييا (اساسى ، اصلى ، اساس وظيفه ايله علاقه‌دار) جهتدەن بير - بيرىندەن فرقىلەنيرلر .

« درآمد » موغام دستگا هلارينين ايستر ومئنتال (هر بير موسيقى آلتى) موقدديمه سيدير . « درآمد » يارق‌وارى ، يادا ليرىك اولور . اوندا موغام دستگا هلارينين اساس ايستيناد پرده‌لری تدریجا مئلودىك (بير پارچاکى ، بير آهنگه علاوه اولونور) اينكشافلا ، آردېجىل اۇزونو گؤسترىر . هر بير

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

موغام دستگاهینا عاید درآمد اُوز موختليف مزييتلرينه گوره سئچيلير.

« برداشت » دا « درآمد » کيمى دستگاهدا موقددىمه رۇلونو اۇينايير . لاکين او ، موطلق درآمدەن سۇنرا چالىنir . و اگر « درآمد » دقيق اولچويه اساسلانان اينسترومئنتال (هر بير موسيقى آلتى) پيئسيديرسه (مايهسى ، تىكەسى ، كيچىك بير موسيقى اثري) ، « برداشت » سربىت ، ايمىپىروۋىزه (حاضيرلاشمادان شعر ، نطق سؤيلەمە ، هاوا اوخوما ، آهنگ چالما) اوسلوبوندا (روشنىنده) چالىنان و اوخونان ائپىزۆد - موقددىمه دير . موغام دستگاهىندى ايمپىروۋىزه اوسلوبونون ايجراسى محف « برداشت » دان باشلانىر . « برداشتىن » معناسي يىغىن ، تۇپلاما معناسي داشيماسى هئىجىدە تصادوفى دئىيل . چۈنكى ، « برداشت » دا موغام دستگاهىنىن عومومىي احوالى - روحييەسى ، اوبررازلى - ائمۇسیونال (دويغولو ، هيجانلى ، احساساتلى اولان) عالمى اُوز عكسىنى تاپىر .

عادەتهن ، « برداشت » يوخارى (زىل) رئگىستىردى (سس و يا موسيقى آلتىنىن قووهت درجهسى) ، ائمۇسیونال - ائحتىراسلى رئچىتاتىيو (سىرا ايله ، رديف ايله) اوصولدا باشلانىر و تدرىجا آشاغىيا دۇغرو ائنەمە حرڪتىلە « مايه » شۇبەسىنى اوخوماغا باشلايىر . بىئەلىكىلە ، « برداشت » لاد اينتوناسىيىا جەتىدەن دستگاهىن « مايه » شۇبەسىنى بىلاو اسيطە حاضيرلايىر .

گئروندوپو كيمى ، « برداشتىن » اوزودە « درآمد » كيمى موقددىمه اهمىتىنە مالىكىدير . لاکين « درآمد » دەن فرقلى اولاراق « برداشت » دستگاهىن « مايه » شۇبەسى اوچون موقددىمه دير . « درآمد » ايسيه عومومىلىكىدە بۇتون دستگاه سىلسىلەسىنىن موقددىمه سيدىر .

وڭىل - اينسترومئنتال دستگاهىن « درآمد » و « برداشتىندان » سۇنرا موطلق « مايه » شۇبەسى گلىر . بو ، اُوز حجمى اعتىبارىلە دستگاهدا بىرىنجى ان ايرىي ، مرکزىي شۇبەدىر . « مايه » هر هانسى لادىن مايهسى (تۇنيكاسى) اطرافىندا گزىشىمە نتىجەسىندە يارانىر .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پرُوفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب اُفو

« مایه » اساس دستگاهین آدی ایله آدلانیر . مثلاً ، « مایئی - راست » ، « مایئی - چا هارگاه » و ای آ . بو شوبه‌نی دستگاهین بونؤوره‌سی سایماق اولار .

تصادوفی دئییل کی ، « مایه » سؤزونون بیر معناسیندا « تمل » دئمکدیر . « مایه » شوبه‌سی ایسه اوز نؤوبه‌سینده بیر اوزول اهمیتینی گؤره‌ره ک اوندان سونرا سسلنه‌جک شوبه اوچون بیر نؤوع « موقديمه » رولونو اویناییر . « شور » دستگاهیندا « مایئی - شور » ، - « شور - شاهنازی » ، « چا هارگاه » دستگاهیندا ایسه « مایئی - چا هارگاه » - « بسته - نیگاری » حاضرلاییر و ای آ . اونودا دئیک کی ، دستگاهدا « مایه » شوبه‌سی ایله علاقه‌دار بیر عومده خوصوصیتده وار : بوتون سونراکی شوبه‌لر اوخونوب - چالیندیدان سونرا مثلودیما (هاوا ، نغمه ، لحن) تکرارهـن « مایه » شوبه‌سینه قاییدیر . بوندان علاوه هر شوبه‌نین اوزونون اوخونولماسیندان سونرادا عادت اوزره مایه‌یه ، نئجه دئیرلر « آیاق » ائدیلیر . بو خوصوصیتده دستگاهین شوبه‌لرینه خاصدیر . موغام دستگاهلاریندا « مایه » شوبه‌سیندهن سونرا گلن ووکال - اینسترومئنتال شوبه‌لر موکب قورو لوشا مالیکدیر . اونلار بیر - بیریندنهن اوز حجمی و اینکشافی باخیمیندان سئچیلیر . موغام دستگاهین هر بیر شوبه و گوشه‌سی ایفاچیدان کونکرئت (اوزهـل ، بلی ، مشخص) اوبرازلی - ائموزیونال (دیغولو ، هیجانلی ، احساساتی اولان) « ایقلیمه » داخیل ائدیر . بئله‌لیکله ، اونو دئیک کی ، « دستگاه » ایکی ژانر قروپوندان (اینسترومئنتال ژانرلار قروپو و ووکال اینسترومئنتال ژانرلار قروپو) نومونه‌لری داخیلدر . اونلار جیددی شکیله موعین اولموش قانونی آردیجیلیقلا سیرالانیرلار (نقوبه‌لنهنیرلر) . دستگاهدا اولان ترکیب حیمه‌لرین سیرالاشماسی آشاغیدا گؤستیریلیر :

درآمد ، برداشت ، مایه تصنیف و یا رنگ . سونراکی شوبه و گوشه‌لر تصنیف و زنگلرله آردیجیل لاشیر . آذربایجان خالق موسیقی‌سینین تدقیقاتچیسی ، پرُوفئسسور ممدصالح ایسماعیل اُفو موغام

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

دستگا هلا رینی اُبِر ازلی دیله مؤحتشم بیر موسیقی «ایماره تینه » بنزه دیر . او یازیر : « موغام لاری تشکیل ائدهن موختلیف شوبه و گوشه لر ایماره تین سوتونلارینی تمیل ائده بیلیر . موغام ایفارسیندا ایشله دیلن ترئل (زنگوله) ، مؤردئنت (بزه ک) ، فورشلاق (گؤزه للیک) ، « لاد بارماق » و سایره کیمی مثلیزم (مولاییم موسیقی پارچاسی) نؤولری موسیقی ایماره تینه زیینت وئرەن ناخیشلاردن - اُرتامئنتال لاردان (بزه کلر دهن ، آرایشلر دهن) عیبارت دیر .

نهایت ، موغام مئلودییاسینین (هاواسینین ، نغمه سینین ، لحنینین) یارانما سیندا تکرار لاما ، سئکسنسیسا (دیانونیک قاما دا 6 - نجی پیللە) ، واریانتلیق (بیر شئین باشقا شکلی ، بیر آهنگین ، ناغیلین باشقا جوړ اجراء اولماسی) ، موسیقی ایفاده لرینین کوراتا (دیاتونیک کاما دا 4 - جی پیللە) ، کوینتا (دیاتونیک قاما دا 5 - جی پیللە) و اُوكتاو اینتئراللاری (آرا ، فاصیله ، اختلاف ، سین فرقی) اوزه یوخاری کؤچورولمه سی کیمی موختلیف ایفادا و اسیطه لری بو ایمارتین قورولما سی اوچون ایشله نهنه « تیکینتی ماتئریاللاری (ماده لری) دیر »¹⁴ .

موغام دستگا هلا ری بیر قایدا اولاراق سازنده لر آنسامبیلینی موشايعتیله اُخويوب - چالینیر . کلассیک سازنده آنسامبلي تار ، کامانچا ، قاولدان عیبارت دیر . قاولدالا عاده تەن خواننده اُزو چالیر .

اگر تارزن موغام دستگا هینین ایفارسیندا باشلاماق ایسته يرسه ، او ، تاري موطلق همین موغام اوچون کؤکله مه لیدیر .

تارزن آغ ، ساري ، رنگ سیملرین کؤکونو یو خلا دیدان سۇنرا ، کؤک سیملری ایفا اولوناجاغ موغاما گۈرە دستگا هینین اساس شوبه لرینین ایستیناد پرده لرینی نظره آلماق لازىم دير . باشليجا ایستیناد پرده لرین

¹⁴ - مەد صالح ایسماعیل اوو . آذربایجان خالق موسیقی سینین ژانرلاری (نؤوع لری) یئنیدەن ایشلەنمیش و تاما ملانمیش نشری . باکی ، 1984 ، صفحه . 58 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

فونکسییاسینی (اساسینی ، اصلینی ، اصله‌مبتی اولماسی) کؤک سیملر گئورور . مثلاً ، « راست » آشاغیداکی کیمی کؤکله‌نییر : بیرینجی کؤک سیم - فا^۱، یانیندادرکی آغ سیم - رئه^۲، ایکینجی کؤک سیم (اونا تۇن سیم ده دئییلیر) - سۇل (بؤیوک اُكتاوا) .

کامانچادا کؤکو : بیرینجی سیم - می^۳، ایکینجی سیم - سی^۴، اوچونجو سیم - می^۵، دؤردونجو سیم - سی (کیچیک اُكتاوا) . بئله قایدادا هر بیر موغام دستگاهین اۆز کؤک سیستئمی وار . یوخاریدا قئید ائتدییمیز کیمی موغام دستگاھلاریندا موسیقى آخینینین اینشاۋى مەھى اوزهرىندە قورولدوغو لاد - مقامین ایستیناد پرده‌لرینین آردیجىل تصدىقىجه اساسلانير . فيکريمىزى سوبوتا يئتىرمك اوچون بىز « موغاملارين آناسى » ساييلان « راست » دستگاهینى كۈمپۈزىسىيا (قورولوش ، ترکىب) - قورولوش ، لاد ، مقام و اوبراز - ائموسیوْنال (ھىجانلى ، دويغولو احساسلى) باخىمېندان تحليل ائدەك .

ان اووهل راست حاقىندا عومومى معلومات . اورتا عصير موسيقى شوناسلىغىندا « راست » ان بیرینجى موغام و بوتون باشقا موغاملارين اساسى ساييلir .

موسيقى شوناسلار « راستي » « اولوق کؤک » آدلاندىرمىشلار . آذربایجان اۇلدوغو کیمی خارزم ماكوملاري آراسىندادا ايلك ماکوم « راست » دىر¹⁵ .

17 - جى عصيرين موسيقى نظرىيەچىسى درويش على موسيقى حاقىندا تراكتاتىنин (ايزلرینىن ، رعدلىرىنин ، اثرلىرىنин) « 12 موغامىن يارانماسى حاقىندا » فصلينىدە مۇختىليف روایتلەرنى صۈحبىت آچىر . بىز بورادان اۋيرەننيرىك كى ، ان قدىم موغام - « راست » - « آدمىن دئوروندەن بىزە گلىب چاتمىش و هر شىدەن الينى اوزموش اومودسوز ان بیرینجى اىنسانىن جىت حاقىندا نالىھىنى تشکىل ائدير »¹⁶ .

¹⁵ - بۇخارا ماكوملاري سىلسىلەسىنده ايلك ماکوم بؤیوک ساييلir .

¹⁶ - باخ : درويش على . (17 و .) تاشكىن ، 1946 . صفحه 8 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اوو

موسیقی‌شوناس او . رمات یاکوب اوو یازیر کی ، « راست » ماکوموندا ثابیت اینتئرولارین (عینی زاماندا ، و یا بیر - بیرینین آردینجا چیخاریلان ایکی سین آراسینداکی یوکسکلیکجه فرق ، ایخیلاف ، آرا ، بؤلوم ، فاصیله) سایی داها چوخدور . بو کیفییتلە علاقەدار بیر چوخ تراکتاتلاردا (ابزلرده ، رعدلرده ، اثرلرده) او ، بیرینجی ماکوم کیمی گؤستریلیر¹⁷ .

دۇغۇداندا ، شرق نظریيەچىلىرى موغام - لادلار حاقىندا سۆز آچاركىن « راستى » ان تكمىللشمىش موغام - لاد سايىللار .

« راست » ياخىن شرق خالقلارينين شىيفاھى - پروفئسیونال (پىشەكار - حرفة اي) موسیقى‌سیندە 12 اساس موغامدان بىرىدىر . 12 كلاسىك موغامدان بعضىلارينين شۇبە حالىنا كىچمهسىنە ، بعضىلارينين ايسە كىچىك حجملى موغام اهمىيتنى كسب ائتمەسىنە باخماياراق ، قدىم زامانلارдан يالنىز « راست » ان اووهلكى ماھىيىتىنى بو گۈنە قىدر قۇروپوب ساخلامىشىدیر .

اوژئىير حاجى بى اوو اۋۇنون مشهور علمي اثرى اوغان « آذربایجان خالق موسیقى‌سینىن اساسلارى كىتابىندا موغاملارин دەيىشىكلىكلەر اوغرادىغىنى سۈيىلەيير . او یاز كى ، قدىم زامانلاردا اساس اعتىبارىلە اوْن ایکى موغام معلوم ايدى و زامان كىچدىكجه بو اوْن ایکى كلاسىك موغامىن آدلارى و همچىنин اوْزلىرىدە بؤيوک دەيىشىكلىكلەر اوغرامىشلار . اوژئىير حاجى بى اوو « راستى » « ايندىيەدەك زامانىن حادىئەلرین سارسىديجى تائىرينى قارشى مؤحىكم قوران يئگانه موغام »¹⁸ حئساب ائدىر .

او یازير : « بو موغام كۈكونون مؤحىكم و منطىقلى اولماسى اوْنون آدېنىن معناسينا تمامىلە اوېغۇن گلىر . « راست » دوْز ، دۇغۇرۇ دئمكىدىر . « راست » موغامى يالنىز اوْز آدېنى و سس قاتارىنى دئىيل ، حتى اوْز مايه (تۇنيكا) اوچالىغىنىدا زمانەمизە

¹⁷ - او . رمات یاکوب اوو . تاشكىند ، 1978 ، صفحە . 111

¹⁸ - اوژئىير حاجى بى اوو . اثرلرى . 2 جىلد . باكى ، 1965 ، صفحە . 36 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

قده ر موْحافیزه ائتمیشیدیر . بوتون یاخین شرق خالقلاریندا « راست » موگامینین قورولوشو و مايه اوچالیغی عئینیدیر . بو مايه کیچیک اوکتاوانین « سول » اساسیندان عیبارتدير¹⁹ . اوژئیر حاجی بى اُو بونون آردینجا قئید ائدیر كي ، قدیم یونانلار يئددی سماء جیسيملریندهن هر بیرینین پيفاقۇر طرفيندهن ایجاد ائديلمىش يئددى تۇندان بيرينه موْفاقيق اولدوغونو ئىن ائده رمىشلر . اوژئیر حاجی بى اُو موقاييسه اوچون نومونه گؤستردىيي « سول » تۇنو یۈنائجا وئئرايا (زۇھەر) ، آذربایجان ، عرب - فارسجا ايسيه « راستا » اویغون گلىر²⁰ .

تۈرك موسیقى‌سیندە حسن تحسیندە اوژئیر حاجی بى اُو كىيمى « راست » موگامى تۇنيكاسىينين (مايه‌سینين) « سول » سیندەن عیبارات اولدوغونو خوموصى قئید ائدیر²¹ .

آغاclar على وئردى بى اُو شرق موسیقى‌سیندە عايد اولان مأخذىرده اساسلانلاق « راست » ين تۇنيكاسىينين (مايه‌سینين) « سول » اولدوغونو اوزون ياراتىدigiي جدولده گؤستردىر²² .

اۇنودا قئید ائدهك كى ، بو گۈنوموزدە ده « سول » سسى « راست » ين مايه اوچالىغىدىر . هله 19 - جى عصىرده آذربایجان مۇختلىف رېگىيۇنلاریندا يىرلەشنى « خوانىندهلىك مكتبى » نىن اوزوندە بىللە « راست » ين (ائلەجه ده باشقا موگاملارىن) تركىبى ، شۆبه و گوشەلرىن آردىجىلىقى باخىمىنداڭ اوزگورلوك (مۇستقىلىك) اوزونو گؤسترىر . مثلا ، باكى ، شوشى ، شاماخىنinin اوزونه مخصوص « موگام مكتبلرىنده » « راست » دستگاهىنinin شۆبه و گوشەلرىنinin هم ساي ، هىدە آردىجىلىق اعтиبارىلە موقاييسەلرى

¹⁹ - يئنه اۇرادا ، صفحه . 36 .

²⁰ - اوژئير . حاجى بى اُو اثرلىرى 20 جىلد . باكى ،

¹⁹⁶⁵ ، صفحه . 36 .

²¹ - افراسياب بدل بىلى . موسىقى لوغتى . 1969 ، صفحه . 16 .

²² - آ . على وئردى بى اُو . موسىقى تارىخي . ال يازما سىرائى آمعمارلىق و اينجە صنعت اينستيتوتونون آرخىوي . قۇولوق 71 ، صفحه 253 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

نتیجه‌سینده بئله قناعته گلمک اولور کی ، اگر باکی موسیقی مجلیسلریند « راست » دستگاهی 15 ، شوشان مجلیسلریند 18 شوبه و گوشەدەن عیبارتديرسه ، شاماخی موغام مجلیسلریند شوبه و گوشەلرین سایی 21 - ره چاتديریلمیشدیر .

عیانی واسیطه کیمی 3 موغام مجلیسیندہ (باکی ، شوشان ، شاماخی) اوخونان « راست » دستگاھینین آشاغیداکی جدولده وئریلیر²³ .

شاماخی (شیروان)	شوشان (قاراباغ)	باکی (آبشئرون)
3	2	1
راست	راست	ماینی - راست
عوشاشق	پنجگاھ	نۇورۇز - روندە
موجری	ویلايتى	راست
حوسئینی	منصورىيە	عوشاشق
ویلايتى	زمین - خارا	حوسئینی
سییاھی - لشکر	راك - هیندی	ویلايتى
مسیحی	آذربایجان	خۇجستە
دھری	عراق	خاوران
خۇجستە	بایاتى - قاجار	عراق
- شیکستئی	ماورائون نهر	پنجگاھ
فارس	بال - کبوتر	راك
راك - هیندی	ھیجاز	خاوران
راك - خۇراسانی	عشیران	اميري
ساقى نامە	زنگى - شؤتۈر	مسیحی
عراق	کرکوكى	راست
تصنیف - قرایى	راست	
مثنوی		
زنگى - شؤتۈر		
نغمئىي - هیندی		
معنوی		
کابىلى		
راست		

²³ - جدول آفراسیاب . بدل بیلینین « موسیقی لۇغتى » ندەن (باکی ، 1969 ، صفحە . 1 گۆتورولموشدور .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پرۆفسئسیوనال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

ماراقلیدیر کی ، 19 - جی عصیرین ایکینجی یاریسیندا یاشامیش مشهور تازن میرزه فرجین ترتیب ائتدیی « راست » دستگاهی جدولیندہ ترکیبی محفظ شاماخی موسیقی مجلیسیندہ (« بیت الصفا ») ایفا اولونان « راستین » شوبه و گوشہلریندہ و اُنلارین آردیجیللیغینا چوخ اویغوندور²⁴ .

بوتون بو موباھیسلی مسلسلری اوژئیر حاجی بی اُفو باکی موسیقی تئخنیکوموندا (هونریستانیندا) مدیر وظیفه‌سیندہ ایشلرکن حل ائدیر²⁵ . اوژئیر حاجی بی اُفو تار ، کامانچا و خوانندہ سینیفلری اوچون موغام پرۆقرامی (برنامه‌سی) دوزه‌لتک مقصديله خوچوصی شورا یارادیر .

بورادا جاببار قار یاغدی اُغلو ، قوربان پیریم اُفو ، شیرین آخوندا اُفو ، میرزه فرج رضائیو ، منصور منصور اُفو کیمی موغام اوستادلاری داخلیل ایدی . اُفو زامان اوژئیر حاجی بی اُفون رهبرلیی ایله بو شورانین اساس خیدمتی اُفو اولدو کی ، موسیقی مکتبیندہ موغامین تدریجی اوچون پرۆقرام ترتیب اولوندو . همین پرۆقراما « راستین » آرتیق تکمیللشمشیش ترکیبی موعین‌لشدیریلدی . اوژئیر حاجی بی اُفون ایمضا کی ایله 1925 - جی ایلده تصدیق اولونموش پرۆقراما « راست » دستگاهینی آشاغیداکی 13 شوبه و گوشەدەن عیبارتدير : راست ، عوشاق ، حوسئینی ، ویلاتی ، مسیحی ، دهري ، خۇجسته ، خاواران ، ایراق (عراق) ، پنجگاه ، راکی - خۇراسانی ، قرایی ، راست²⁶ .

سۇنرا لار موغام سینیفی پرۆقرامی بیر نئچە دەفه رئد اکتا اولونموش ، بعضى گوشەلر بېرلەشیب شوبه حالینی آلمیش ، بعضى لری ایسه ایختیصار ائدیلمیش و نتیجه‌دە « راست » دستگاهی 10 شوبه و گوشەدەن عیبارتديرسە (برداشت ، مايه ، عوشاق ، حوسئینی

²⁴ - روقييە رضائیو - باغيرا اُفو . تازن ميزه فرج حاقيندا خاطيرەلرим . باکی ، 1986 ، صفحه . 46 .

²⁵ - 1922 - جی ایلده باکیدا بېرینجى موسیقى تئخنیکومو (هونریستانی) آچيلير . بو تئخنیکومون مدیری اوژئیر حاجی بی اُفو تعین اولونور .

²⁶ - آذربایجان س س ر اویمدا ، ف ، 56 سىي . 5 ، ايش 46 ، و . 15 - 13 ، ال يازما .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرُوفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب اُفو

، ویلایتی ، شیکستئی - فارس ، ایراق (عراق) ، پنچگاه ، قرایی ، راستا آیاق²⁷ ، سُونرالار تارزن - پنیداغوق (اؤیره‌تمن ، معلم) کامیل احمداؤ چاپ ائتدیردیبی پرُوقراما²⁸ « راستا » « راک » « شوبه‌سینی علاوه ائتدی . او ، « پنچگاه » لا « قرایی » آراسیندا بیرلشدیریلمیشدیر .

« اُرتا ایختیصام موسیقی مکتبه‌لرینین « خوانندۀ‌لیک » سینیفلری اوچون موغاملارین تدریس پروقرامیندا (باکی ، 1984 ، ترتیب ائده‌نی سلیم آغا‌یئودیر) يوخاریداکی شوبه‌لره « دیلکش » ده علاوه اُلونور : البته ، چوخ واخت (خوصیله خوانندۀ‌لر « راست » دستگاهی اوخويان زامان) « ویلایتی » دهن سُونرا « دیلکش » ، « کوردو » کیمی شوبه‌لریده ایفا ائدیرلر . هر ایکی شوبه اوز اساسینا گئره « شورا » اویغوندور . بئله‌لیکله ، « راست » دستگاهیندا آدلارینی چکدییمیز شوبه‌لرین اوخونولماسی « راست » دان « شورا » موقتی کنچیدی تشکیل ائدیر .

باشقا موغام دستگاه‌لاري کیمی « راستین » آذربایجاندا موختليف اولسلوبو (رویش) تفسیری مئوجوددور . لاکین باشقا موغاملار کیمی « راستین » بوتون تفسیرلرینده واجیب عامیل اولاراق اونون اساس شوبه‌لري ، مقام - اینتوناسیيا (لحن) کیفیتلىرى همیشه ساخلانیلیر .

عینی زاماندا دستگاهین بعضی گوشە‌لري ایفا ائدیلمیر ، ایختیصارلا وئریلیر . بعضی گوشە‌لر ایسه بؤیوک شوبه‌لره بیرلشدیریلیر .

بو عومدە جهت « راست » موغامینین نوت یازىلاریندادا اوز عکسینی تاپمیشدیر . « راست » دستگاهینین چاپ اولونموش اوچ نوت یازىسى وار . بونلاردان بیرینجىسى 1936 - جى اىلده ت . قولىئۇ طرفیندەن مشهور تارزن - پئداقۇق (اؤیره‌تمن ، معلم) منصور منصورا اوچون ایفاسیندان نوتا

²⁷ - احمد باکی خان اُفو . عۆمرۇن سارى سىمي . باکی ، 1985 ، صفحه 63 .

²⁸ - موغاملارین تدریسینه داير مئتۇدیك تۈوصىييەلر . باکی ، 1962 ، صفحه 13 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب اُفو

یازیلمیش واریانتیدیر²⁹ (بیر شئین باشقما شکلی ، بیر آهنگین ، ناغیلین باشقما جوْر اجراء اولماسی) .

ایکینجی دهه موسیقی‌شوناس نریمان مەداوو گئركملي تارزن - پئداقوق (اؤیرەتمن ، معلم) احمدباکىخان اُفو ایفاچیلیق مكتبینه اویغونلاشدیریلمیش « راستي » نۇتا سالمیشیدير . (باکي ، آذر نشر ، 1963)

گئروندویو کیمی ، « راستین » هر ايکي نۇت يازيسى اینسترومئنتال (موسیقى آلتلىریندە ايغا اولونان ، موسیقى آلتلىریندە چالماق اوچون يازیلمیش ، هر بیر موسیقى آلتى ، موسیقى آلتلىرینه اویغون موسیقى) شکىلدە دىر . اوچونجو دهه نریمان مەداوو آرتىق « راستي » وۇکال - اینسترومئنتال شکىلدە نۇتا يازمیش و چاپ ائتدیرمیشیدir (مۇسکوا ، 1978) .

« راست » دستگاھینىن موسیقى - نظرى تحليلي محف نریمان مەداوون نۇت يازدېيى عىنى آدلى دستگاھ اساسىندىدا وۇکال - اینسترومئنتال شکىلدە نۇتا يازمیش و چاپ ائتدیرمیشیدir . همین « راست » گئركملى تارزن بهرام منصوراًوون و خوانىنده حاجى بابا حوسئين اُوون ایفاچیلیق تفسىريدىر . يئرى گلمىشكىن اۇنودا دئىك كى ، حاجى بابا حوسئين اُو اۆز سلفى زولفو آدى گئزەل اُوون اۇخوما اوصولونا اساس گۈتۈرموشدور .

بىز اۇخونان قزەللرین « راستین » آيري - آيري شۋېھلىرىنى موسیقى مضمونونا اویغون سئچىلمەسىنى خۇصوصى قىيد ائتمەلىيىك . دستگاھين شۋېھ و گوشەلریندە فضولىنин « آشىيانى مۇرغى - دىل ، زۇلفى - پريشانىندادىر » (بىداشت ، مايئىي - راست ، عوشاق ، حوسئىنى) ، « ائى كۈل نە عجب سىلسىلئىي مىشكى - ترين وار » (ويلايتى ، كوردو ، پەلوي) ، « كۈنلۈم آچىلىر زولفو پريشانىنى گۈرجىك » (خۇجستە ، خاوران ، عراق ، راك) ، مىصراعلارى ايله باشلانان قزەللرى اۇخونموشدور .

« قرايى » ، « اميرى » ، « دەري » كىمى گوشەلرده اىسە تكجه نقارت واري (تىكرا لانان) سۈزلەرنەن (

²⁹ - راست دستگاهى . باکي ، 1936 . نۇت يازيسى ت . قولى يئوين دىر .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب اُوْ

ها ، ها ، ها ، ... امان ، امان آی ، بار امان آی بئداد امان و س .) ایستیفاده اولونموشدور . « راست » دستگاهی وُکال - اینسترودمئنال (موسیقی آلتلریندە چالماق اوچون يازیلمیش ، هر بیر موسیقی آلتی ، موسیقی آلتلرینه اویغون موسیقی) شکیله نوتا يازیلیدیغی اوچون اوندا اولان تصنیف و رنگلریندە بؤیوك رُلو وَار . دستگاهدا آلتی رنگدهن و آلتی تصنیفدهن ایستیفاده ائدیلمیشدیر . بونلار دستگاهین اساس شوبه‌لرینی رؤونقلندرمکله برابر موسیقی باخیمیندان ایمپروویزه (يارادجي ، بدیعی ، آهنگ چالما ، هاوا اوخوما ، حاضیرلاشمادان شعر ، نطق سویله‌مه) سجیله‌لی (اوزهـل ، خاص ، ويژه ، مخصوص) شوبه‌لري « تاماما لاییر » ، اونلاردا بیتگینیلیك يارادیر .

« تصنیف » و « رنگ » ژانرلاریندا (نوع لاریندا) آیریجا فصیللر حصر اولوندوغو اوچون بیز تحلیل ائتدیبیمیز دستگاهین کۆمپوزیسیاسیندا (قورولوشوندا ، ترکیبیندە) اونلارین توتدوغو یئرین آدینی ساده‌لە ماقلا کیفايتلەنە جىك ، يعني تصنیف و رنگلرین موسیقی‌سی تحلیل ائدیلمە يە جىدىر . معلومدور كي ، « راست » دستگاهی راستلادينا اساسلانيـر . راستلادينين سس قاتاري آشاغىد اكىدىر³⁰ . (N O 1)

بیز « راست » موغام دستگاهینى لاد - مقام باخیمیندان تحلیل زامانى راستلادينىن يوخارىدا كى سس سيراسينا ، اونون پرده‌لرینىن آردیجىلىغىنى و فونكسييالارينا (اساس وظيفه ايله علاقەدار اولانلاردا ، اصله مبتنى اولانلاردا) اساسلانا جاق . بوتون دستگاھلاردا اولدوغو كىمي تدقیيات اوپىئكتى (مۇھۇم سۈرۈپ ، قۇتۇ) كىمى گئتوردىيەمۈز « راست » موغامىدا ، درآمده باشلانىـر . « درآمد »

³⁰ - اوْزئىير حاجى بى اوْو . آذربایجان خالق موسیقی‌سینين اساسلارى . باكي ، 1965 ، صفحه 38 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

واسیطه‌سیله بیز قاباقجادان « راست » دستگاهینین موسیقی مضمونونو ایله تانیش اولوروق . موعلیف نوت یازیسیندا « درآمد » دهن سونرا « تصنیف » ده یازمیشیدیر . خواننده ایسته‌ینه گؤره « درآمد » دهن سونرا « تصنیف » ده اوخویا بیلر . نوت یازیسیندا وئریلن تصنیف فضولینین مشهور « جان وئرمه غمی - عشقه کی ، عشق آفتی جاندیر » میصراسی ایله باشلانان قزه‌لینه اوخونور . تصنیفين متنینده قزه‌لدنه جمعی 2 بئیت ایشله‌نیر . « درآمد » و « تصنیف » دهن سونرا دستگاهین « برداشت » بؤلمه‌سی گلیر .

احمدباقیخان افوو تعبیرینجه دئسک ، موغامین بوتون پرده‌لری برداشتدا اوز ایفاده‌سینی تاپیر . برداشتی هر صنعتکار اوزونه محصول بیر اسلوبلا (رویشه) چالیر³¹ .

« راست » دستگاهیندا « برداشتین » علاوه آدیدا وار « نووروزی - رونده »³² .

« نووروزی - رونده » - « عراق » شوبه‌سینین مئلودییاسی (هاواسی ، نغمه‌سی ، لحنی) ایله باشلاییر . بو شوبه‌نین ایستیناد پرده‌سینده گزیشمکدهن سونرا موسیقی آخینی دستگاهین مایه‌سینه گلیب چیخیر . بو بؤلمه خواننده‌نین اوخوماغا باشلاماسی اوچون بیر نؤوع حاضیرلیق پروسئسیدیر (گئدیشیدیر ، جریانیدیر) .

« راست » دستگاهینین نوت یازیسیندا « برداشت » تار ایله کامانچانین کانون (یاسا ، قانون ، قایدا) شکلینده اینکشاف پرینسیپی (اوصول ، اصل ، تمل ، اورجینال) اساسیندا قورولموشدور . سانکی هر ایکی موسیقی آلتی دیالوکلارلا (دانیشیقلارلا ،

³¹ - احمدباقی خان افوو . عۆمرۇن سارى سىمى . باكى ، 1985 ، صفحە . 27 .

³² - آواز اساساً بير تاماملانميش موسيقى جومله‌سیدير . بو موسيقى يا بوتوو بير بئيتدە و علاوه نقارت واري حئچلارا اوخونور . شوبه و گوشەلردهن فرقىي اولاراق آوازلاز موعىن آد داشيمىشلار . آوازلاز ياشوبه ، يادا گوشە داخىلىينده چالىنيب اوخونورلار . بئلهلىكلە ، شوبه 6 - 5 ، گوشە ايسيه 3 - 2 آوازدان عىبارات اولور .

**شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرۇفەنسىسۇنال موسىقىسى
رامىز ظۇھاراب اۇو
موسىقى دىلىيندە دانىشىقلارلا) « دانىشىرلار » . (NO2**

گۈرۈندىو يىمى ، كامانچا اىلە تارىن مئلودىيالارىنин (هاوالارىنин ، نغمەلرىنин ، لەنلىرىنин) عىنى اولدوغونا باخما ياراق ، مئتر باخىمېندا ان كامانچا بىر چەرك گىرى قالىر . نتىجەدە اينسترومېنتال (موسىقى آلتلىرىنده ايفا اولونان ، موسىقى آلتلىرىنده چالماق اوجون يازىلمىش ، هر بىر موسىقى آلتى ، موسىقى آلتلىرىنە اوىغۇن موسىقى) دۇئت (ايکىلىك) سس بىرلەشمەلرى كىسکىن دىسسۇنناسلار (سسسيزلىكلر) يارادىر .

اوج اينسترومېنتال « آواز » دان سۇنرا اونا وۇڭال پارتىيادا قۇشۇلور . وۇڭال پارتىيىا دئمك اولار كى عوضلىك اينسترومېنتال (موسىقى آلتلىرىنده ايفا اولونان ، موسىقى آلتلىرىنده چالماق اوجون يازىلمىش ، هر بىر موسىقى آلتى ، موسىقى آلتلىرىنە اوىغۇن موسىقى) آوازلارىن دەيىشىكلىكلە تىكارلايىر . بو جۇر واريانلىق (بىر شئىين باشقا شكلى ، بىر آهنگىن ، ناغىلىن باشقا جۇر اجراء اولماسى) اۆزەللىكىلە (خصوصاً) اوچونجو او aziدا داها چۇخ نظرى جلب ائدىر . « بىرداشتىن » وۇڭال پارتىياسى (بېلۇمو ، تىكەسى ، قطعەسى) آشاغىدا كى بئىت و علاوه سۆزلر اساسىندا اوخونولور :

آشىيانى موْرغى - دىل زۇلۇنى پىرىشانىندا دىر ، قاندا اولسام ، ائى پرى ، كؤنلۈم سىن يانىندا دىر .

ائى ، ائى ، امان ، امان
ائە ، ائە ، ائە ، ائە ، ائى امان
ائى .

وۇڭال پارتىيانىن دىپاپازونونو (كۆك مىزانى ، سس يئتمەسى ، سس بىرلىكى ، سسین گئنىشلىكى ، سسین گىئدىشى) بىرىنجى اوكتاوانىن « سۇل » سسىندهن كىچىك اوكتاوانىن « سۇلونا » (فادىئىزه)

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

قده‌ردير . بئله کي « راستين » مايه‌سي اولان « سول »^۱ - دان بير اوكتاوا آشاغيما (كيچيك اوكتاوانين « سولو ») قدهر ائنمە حرکتى « برداشتىن » مئلوديك (هاوا ، نغمە بير پارچاکى ، بير آهنگە علاوه اولونور) اساسينى تشکيل ائدير .

« برداشت » دان سۇنرا دستگاهىن « مايه » شؤبىه‌سى چالىنib - اوخونور . باشقى دستگاھلاردا اولدوغۇ كىمي « راست » دا دا « ماينىي - راست » شؤبىه‌سى دستگاھين بوتونلوكدە سيماسىنى سجىيەلنىدىرىر (اۆزەللىكلىنىدىرىر ، مخصوصلاندىرىر ، خاصلاندىرىر) . « ماينىي - راست » اۆز موسيقىسىنин تەكىنلىيى ، ساكىت طرزلى اينكشافى ايله ديقتى جلب ائدير . سانكى ناغىلچى روايتى آراملا نقل ائتمەيە باشلايىر : مئلودييا (هاوا ، نغمە ، لحن) آشاغى رئگىستىرده (موسيقى آلتلىرىنده اوچالىق و سىسين قووهت درجه‌سى) (وۇڭال پاتىيادا كيچيك اوكتاوانين « رئه » سىىندهن) بم سسلە باشلايىب ، تدرىجا يوخارىيا دۇغرو ايستقامىتلە اينكشاف ائدير .

اۇنودا دئيك كى ، اووهل بو مىسسىيانى (بؤلومو ، قطعەنى ، مىصرانى) تار ايله كامانچا يئرىنە يئتىرىر . سۇنرا « ائستافئتى » (سيرانى ، نۇوبتى) خوانىنده يەۋئىر . خوانىنده اوخوماغى قىزەلەن دئىيىل نيداalar و علاوه سۈزلەردن باشلايىر . (№3)

« ماينىي - راست » دا مئلوديك حرکت نه قدهر يوڭسەيە قالخсадا ايستىناد پردهسىندهن ، يعنى كيچيك اوكتاوانين « سول » سىىندهن آيرىلىمیر . يوخارى ايستيقامتلى هر آوازدان سۇنرا يئنەدە بو پرده يە - ماينىن اىستىناد پردهسىنە قايىدىر . « ماينىي - راست » دستگاھدا حجم اعتىبارىلە ان بؤيوک شؤبىه‌دىر . بونون اوچوندە خوانىنده قىزەلين اوچ بئيتىندهن ايستيفادە ائتمىشىدیر . ا - آشىيانى - مورغى - دىل زۇلۇ - پريشانىندادىر ، قاندا اولسام ، ائى پرى ، كۈنلۈم سنىن يانىندادىر .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُوو

2 - عشق دردیله خوْشام ، ال چک علاجیمدان ، طبیب ، قیلما درمان کیم هلاکیم زهری - درمانیندادیر .

3 - گؤزلریم یاشین گؤروب ، شور ائتمه نیفرت کیم ، بو ھم ، اول نمکدهندیر کی ، لعلی - شکر افشارانیندادیر .

« مايئي - راست » شوبه‌سيني « تصنیف » تاما‌مالاير .

موْلاییم ریتمیده ، شوخ خاراكتئرده (نقش ، خصوصیت ، کیفیت ، خصلت ، اویون) اولان بو تصنیف خالق سؤزلرینه اُخونور .

ئىری گلمیشکن بیر مسله‌نیده قئید ائدهك . « مايئي - راستین » مئلودییاسی (ھاواسى ، نغمەسى ، لحنى) و ریتمی « برداشت » دان فرقیلنسەدە کادانسلارى (تاما‌ملانما ، ضربىنین يا آهنگىن سۇنو) بیر - بىرينىه چۇخ اویغۇن گلىر .

تصادوفی دئییل کى ، م . س . ایسماعیل اُوو « برداشت » و « مايە » دەن سۆز آچاركىن يازىر : « ... ایستر موقدىمە (برداشت نظرده توپلور - ر . ز .) و ایسترسەدە « مايە » شوبه‌سى ریتمیک جەتەن مۇختليف اولسادا ، ھر ايکى مئلودیيانىن (ھاوانىن ، نغمەنин ، لحنىن) حرکت ایستيقامتى و اۋزەللىكىلە اونلارين کادانسلارى (تاما‌ملانما‌لارى ، ضربىنین يا آهنگىن سۇنو) بیر - بىرينىه چۇخ اویغۇندور . بورادا باشلىجا فرق اونلارين مۇختليف رئگىستىرده (موسیقى آلتلىرىنده اوچالىق و سىين قووهت درجه‌سى) اولما‌سیندادير . يعنى بىرينجى اۆكتاوا حجمىنده ، « مايە » شوبه‌سيينه عايىد اولان مئلودىيا ايسە اۇندان بیر اۆكتاوا آشاغىيا كىچىك اۆكتاوا حجمىنده قورولمۇشدور كى ، بودا « برداشتى « مايە » دەن فرقىلندىرىر . بو اۋزەللىك تكىچە « راستا » دئییل ، باشقىا موغاملارادا عايىددىر »³³ .

« مايئي - راست » شوبه‌سييندهن سۇنرا ايکى گوشە - « عوِششاق » و « حوِسئىينى » آردىجيلاشىر . ھر ايکى گوشە اوچۇن يئنى دايىاق پردهسى - مايەنин كوارتاسى

³³ - م . س . ایسماعیل اُوو . آذربایجان خالق موسیقى‌سینین ژانرلارى . باكي . 1984 . صفحه . 65 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

(دیاتونیک قامدا دؤردونجو پیلله) (دو^۱)
یارانیر .
عوٽشاق سۆزو عاشیقلر ، عاشیق - معشوق معناسینی
داشیبیر . اونودا خاطیرلایاق کی ، یاخین شرق
خالقلارینین کلاسیک 12 موغامیندان بیرینجی‌سی «
عوٽشاق » دیر .
موعاصر « راست » دستگاهیندا ایسه « عوٽشاق »
گوشه اهمیتینی داشیبیر .
نوت یازیسیندا « عوٽشاق » ائله مايدەن (سول^۱)
کوارتا (دو^۱) سیچراییشلا باشلانیر . دئمک
اولار کی ، بو گوشه‌یه گزیشمه خاص دئییل . هر بیر
اساس بیر هئجا دوشور . اوژوده بو گوشەنین
موسیقی‌سی نیسبتاً دقیق مئترو - ریتمه (میقیاسینان
اولان ریتم) اساسلانيр . گوشه بؤیو وُکال
پارتیيانی سازنده دسته‌سی (تار و کامانچا)
اُنیسون (تک سس) شکلینده تقلید ائدیر . (NO4)

بئله‌لیکله ، « عوٽشاق » دا بیز اووهل دقیق مئترو -
ریتمه (میقیاسینان اولان ریتمه) اساسلنان 3
بؤلمه‌نى (1 - وُکال - اینسترومئنتال ، 2 -
اینسترومئنتال (موسیقی آلتلریندە ایفا اولونان ،
موسیقی آلتلریندە چالماق اوچون یازیلەميش ، هر
بیر موسیقی آلتى ، موسیقى آلتلرینه اوغۇن موسیقى
(3 - وُکال - اینسترومئنتال) ائشیدیرىك .
بونون آردینجا ایمپروویزه (يارادجي ، بدیعى ،
آهنگ چالما ، هاوا اوخوما ، حاضيرلاشمادان شعر ،
نطق سؤيلەمە) سجىيەلى ، يعني مئترو ریتمىلىرى
دەيىشىن بؤلمە گلىر . نوت یازیسیندا بو بؤلمە «
چنه زنگولەسى » آدلاندىرىلىمىشىدیر .
اگر « عوٽشاقىن » اووهلکى بؤلمەلرى قزەلە
اوخونورسا ، « چنه زنگولەسى » نىدا و علاوه سۈزىلە
(آ ، ها ، جاھان ائى و س .) اساسلانير .
عبدالقادير ماراغايى 1377 - جى اىلدە « سينووبت «
آدلى اثرىنى یازميش ، « راست » داكى حوسئىنى

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

شوبه‌سینی سولطان اوْوئیسین اُغلو حویسینه حصر ائتمیشدیر³⁴.

« عوشاقا » نیسبتاً « حویسینی » ایستیناد پرده‌سی کوراتا (دیاتونیک قامادا دؤردونجو پیللہ ، همین پیللہ ایله بیرینجی پیللہ آراسیندا کی اینتثروال (آرا ، فاصیله ، اختلاف)) ایله سیخ علاقه داردیدر . اصلیندہ بو گوشەنین موسیقی آخینی بوتونلوكله کوراتا دایاغینا اساسلانمیشدیر . (NO5)

لاکین سونرا یئنده مايئیه (کیچیک اُكتاوانین « سوْل » سسینه) قاییدلیر و گوشە تاماملانیر . اونودا دئیک کی ، « حویسینی » گوشەسی ایله « راست » دستگاهینی باشلایان بیرینجی قزه‌لده تاماملانیر . سون بئیت محف « حویسینی » گوشەسیندہ اُخونلور : ائی فضولي ، شمع تک موطلق آچیلماز یانمادان ، تابلر کیم ، سونبولوندەن ریشتئی - جانیندادیر . « حویسینی » گوشەسی « تصنیف » لە بیتیر . راست دستگاهینین مرکزی شوبه‌لریندەن بیری « ویلاتی « دیر . « ویلاتی » ده مئلودیيا (هاوا ، نغمە ، لحن) مايەنین کوینتاسی (دیاتونیک قامادا 5 - نجي پیللہ // همین پیللەدە بیرینجی پیللە آراسیندا کی اینتثروال) اولان « رئه ¹ » سسینه ایستیناد ائدیر . بو شوبه‌نین خاراكتئریک (خصوصیت ، کیفی ، سجییه‌وی ، قیلیق ، خصلت) جهتلریندەن بیریده اولور کی ، کوینتایا (8) اساسلانان مئلودییادا موطلق کوینتائین اوست آپاریجي تۇنۇ ساییلان « مى » سسی اسکیلەره ک « مى بئمولا » چئوریلیر . عینی زاماندا 10 پیللە - « فا » سسیدە يا يوکسلمیش شکیلدە (فادیز) و يا ناتورال (دوغال ، طبیعی) شکیلدە (فابئکار) اوزونو گئستریر . (NO6)

³⁴ - آ . س . مقداوفو . اورتا عصر موسیقی نظرییه چیلرینین بعضی ریساله‌لری . آذربایجان دؤولت کونسیرواتورییاسی . علمی اثرلری . سئرییا 8 . NO1 , باکی 1973 , صفحه 24 - 23

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب اُوو

کوینتا (رئه سسی) « ویلایتی » شوبه‌سینده موقتی تونیکا (مایه) اهمیتینی داشیبیر . اونودا قید ائده‌ک کی ، تحلیل ائتدییمیز « ویلایتی » شوبه‌سینین نوت یازیسیندا فضولینین باشقابیر قزه‌لی - « ائی گول ، نه عجب سیلسیلئی - موشکی - ترین وار » میصراسی ایله باشلانان قزه‌لی اوخونماغا باشلابر . ائی گول ، نه عجب سیلسیلئی - موشکی - ترین وار ، وئی سرو ، نه خوش‌جان آلیجی ایشوهلرین وار !

آجیقدی منی آجی سؤزون ، توئند نیگاهین ، ائی نخلي - ملاحت ، نه بلا تلغ بربین وار ! « ویلایتی » شوبه‌سینین سونوندا هم تصنیف ، همه رنگ و تریلمیشدیر . بعضی حاللاردا آوازین لیریک سجیبه‌آلینماسی خاطیرینه و همچنین کیچیک حجمی اولماسی سببیندهن خواننده‌لر « ویلایتی » یه « دیلکنش » ایسه اوژ نؤوبه‌سینده کؤنول جلب ائدهن ، جازبه‌لی ، خوش‌گلن معناسینی داشیبیر . ائتحیمال کی ، محض بو ائستئتیک (گؤزه‌لليک) عالمتلرده خواننده‌لره « ویلایتی » ایله « دیلکنش » بیرلشیدیرمک ایمکانی و تریلمیشدیر . احمدباکیخان اُوو ایسه باشقا فیکیر سؤیله‌بیر . او یازیر : « ایندی » راستین « ویلایتی » حیصه‌سیندهن اوقده‌رده ایستیفاده ائدیلمیر ، بونون عوضینده « شاهناز » چالینیر³⁵ . بثله‌ده بو سبدهن حاققینا سؤز آچدیغیمیز « راست » دستگاهینین نوت یازیسیندا « ویلایتی » دهن سونرا « شاهناز »ین واریانتلاریندان (بیر شئین باشقا شکلی ، بیر آهنگین ، ناغیلین باشقا جور اجراء اولماسی) بیری - « شاهناز - خارا » اوخونوب - چالینیر . « شاهناز - خارا » دستگاهدا گوشه اهمیتینی داشیبیر . او جمعی بیر بئیته اوخونور

³⁵ - احمد . باکی خان اُوو . عؤمرومون ساری سیمی . مقاله‌لر و خاطیره‌لر . باکی ، 1985 ، صفحه . 27 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

پئیکانلاری ایله دُلودور چئشمی - پورابیم ،
ائی بھر ، سانیرسان سنین آنجاق گوھرین وار !
« شاھناز - خارا » بیرینجی اوکتاوانین « رئه »
سیسندەن « سول » سسینه (مايھنین اوکتاواسینا)
سیچرايیش باشلانيز . و « سول » سسی مئلودیك (بير
پارچاکي ، بير آهنگه علاوه اولونور) اولار کي ،
سۇنا قىدەر آپاريجي ايستيناد پردهسى اهمىيتىنى كسب
ائدىر . تكجه سۇن آوازا موسيقى آخىنى « سول »
سیسندەن پىللە واري آشا غى حركتله « رئه » سسیندە
دايانىر . لاکىن بو دايامما موقتى دير . محف
خوانىدەيە نفسەرمە اوچون لازىمىدىر .
مئلودىيا (هاوا ، نغمە ، لحن) جەتەن « شاھناز
- خارا » « دىلىكىش » شوبهسینه چوخ ياخىنديز .
دئمك اولار کي ، اوئون قىسالدىلمىش بير
واريانتىدىر (بير شئىن باشقا شكلى ، بير آهنگىن
، ناغىلىين باشقا جوړ اجراء اولماسى) .
ماراقلىدىر کي ، سۇنا ياخىن « رئه » سسینه
كىچىدلە « شور » لادى تصدق اولونور .
دئدىكىلرىمېزىن عيانلىيى اوچون بو فرائمىنتى (
بؤلۈمو ، تىكەننى ، مىصرانى) نومۇنە گتىريرىك (NO7)

اوندان سۇنرا موسىقى فيكرينى تار و كامانچا «
كۈردى » شوبهسیندە داوام ائتدىرىر .
موسىقى خاراكتئرى (خصوصىتى ، كيفيتى) اعتىبار
ايله « كۈردى » شوبهسیندە ايستيناد پردهسى موقتى
دەيىشىلىر . آرتىق اووهلكى ايستيناد پردهسى -
« سول » « كۈردى » ده « لىا » سسی ايله عوض اولونور
. اۋز فونكسىياسى (اساس وظيفه ايله علاقىدار ،
اصلە مبتنى اولان) اعتىبارىلە بو سس بير نۆوع «
رئه » شور لادىنин كويىنتاسى (دياتونىك قامادا 5
نجى پىللە) رۇلونو گۈرور .

« كۈردى » شوبهسى موسىقى جەتەن چوخ گرگىنديز .
كۈردى « شوبهسینىن دىاپازونو (كۈك مىزانى ، سس
يئىتمەسى ، سس گئىديشى ، گئىيشلىغى ، بىرلىگى) اۋز
مئلودىياسىنین (هاوسىنین ، نغمەسینىن ، لحنىنин
) يوخارىيى دۇغرو حركتى حنسابىنا داھادا
گئىيشلەنير . ووكال پارتىيانىن (چوخ سسلى موسىقى

شیفاهی عنعنەلی آذربایجان یرۆفئسیو نال موسیقى سى رامیز ظؤھر اب افو

اثرینی بیر اۆخويان و يا بير آلت طرفيندهن ايفا اولونان حصه سى) عمومي دياپازونو « سۇل ¹ » دان « مى بئمولا ² » قىدر اولان مسافتي احاته ائدير . نهایت ، اووهل وۇکال پارتىيادا ، سۇنرا ايسه اينسترومئن تال پارتىيادا « لىا » اىستىناد ، پىردىسىنده دايىانماقلە « كۈردى » شۇبەسى منطىقلى صورتىدە تاما ملانىر .

البىئه ، بو زامان « رئه » شوردان « سۇل » راستا كىچمك طلب اولونور . بو وظيفەنى « پهلوى » شۇبەسى يئرىنە يئتىرير .

« پهلوى » شۇبەسىنده اساس رۇل وۇکال پارتىيادا وئرىلمىشىدیر . بئله كى ، وۇکال پارتىيادا (چۇخ سسى موسىقى اثرینى بير اۆخويان ويا بير آلت طرفيندهن ايفا اولونان حصه سى) بىرىنجى مرحلەدە زىلدەن سئكۈئنسىيابارى (هر هانسى بير مۇتىبىين ، قالخان يىا ائنهن قامانىن موختليف پىللەلىرىنده تكرارى) گزىشىم يېلۇ ايلە سور لادىنин « رئه ¹ » دايىاق سىينە گلىب چاتىر . اىكىنچى مرحلەدە ايسە هەمین پارتىيادا سىلىرىن خرۇماتىكلىشىرىلمىسى (الين يارىم تۇن اوستە قالخماسى و يا ائنمەسى) واسېطە سىلە راست لادىنин تۇنیكاسى (مايەسى تۇنا مالىك اولان سىسى ، آهنگى) اولان كىچىك اۆكتاوانىن « سۇل » سىينده تاما ملانىر . قىيد ائدەك كى ، موسىقى ايلە برابر فضولىينىن « ائى گۈل ، نە عجب سىلسىلەئى - موشكى - ترىن وار » مىصراسى ايلە باشلانان قزەلىدە سۇنا يئتىر . عومۇمەلىكىدە ، بو قزەلەن « ويلاتى » ، « پهلوى » كىيمى شۇبە و گوشەلەر اىستىفادە ائدىلىر . بو شۇبە و گوشەلەر ايسە اۆز نۇوبەسىنده سور لادى و اۇنون اينتونا سىيالارىنا (لحنلىرىنە ، هاوالارىنا) اساسلىنىمىشىدیر .

م . س . اىسماعىيل افو بو علامتى بئله اىزاح ائدير : « مىڭلە ، ويلاتى » - « راستىن » كىچىك شۇبەلىرىندهن بىري اولدوغۇ حالدا ، چاغداش (موعاصىر) خوانىنەلر اۆخوياركىن بير چۇخ حاللاردا اۇنۇ تاما مىيلە اۆزگور (مۇستقىل) اولان « شاھناز » موغامى ايلە عوض ائدىرىلر . « شاھناز » و اۇنۇن بىر شۇبەسى اولان « كۈردى » ائله موغام پارچالارىدىلار كى ، اۇ ، هم مقام - لاد ، همde

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب اُوو

مئلودیک (بیر پارچاکی ، بیر آهنگه علاوه اولونور) جهتدهن « شور » موغامی ایله یاخین علاقه داردیر³⁶ .

« راستین ایفاچیلیق پراکتیکاسیندا (تجربه سینده) شور چالارلی شوبه لریندهن سونرا « شیکستئی - فارس » گلیر . چوخ زامان « شیکستئی - فارس » شوبه‌سی « خوجسته ایله عوض اولونور . سنگاہ چالارلی ، لیریک سجیب‌لی مئلودییاسی (اینسانین دیغولارینی اوزونده خصوصی ها و ادا ، نغمه‌ده یا لحنیده عکس ائتدیرهن اثر ، آهنگ ، شعر و سایره) ، ایستیناد پرده‌سی جهتدهن بو شوبه - « شیکستئی - فارسا » یاخین اولدوغو اوچون ده « راست » دا خوانندلر و سازندلر « خوجسته » دهن ایستیفاده ائدیرلر .

مۇراجیعت ائتدییمیز « راست » دستگاهینین يازیسیندادا « شیکستئی - فارس » کیمی « خوجسته » وئریلمیشدیر . « شیکستئی - فارس » کیمی « خوجسته » ده مايەنین کویننا (دیاتونیک قاما 5 - نجی پىللە) تۇنوا (رئه^۱) ایستیناد اولونور . (NO8)

بو داياق تۇنو ايستر ووكال ، ايستر سده اينسترومئنال (موسیقى آلتلىرینده ايفا اولونان ، موسیقى آلتلىرینده چالماق اوچون يازىلماش ، هر بير موسیقى آلتى ، موسیقى آلتلىرینه اوغۇن موسیقى) پارتییادا (بؤلومده ، تىكىدە ، چوخ سىلى موسیقى اثرينى اوخويان و يا بير آلت طرفىيندەن ايفا اولونان حصه‌سی) سۇنا قىدر داوام ائدير و شوبه‌نین موسیقى‌سی همین تۇندا تاماملانىر . « خوجسته » ايله فضوليىنین يىنى بير قزهلى اوخونماغا باشلانىر : كۈنلۈم آچىلیر زولفى - پريشانىنى گۈرجىك ، نىطقىم توپولور قۇنچىي - خندانىنى گۈرجىك .

³⁶ - م . س . ايسماعيل اُوو . آذربایجان خالق موسیقى‌سینین ژانرلارى . باكي ، 1984 ، صفحه . 77

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ افو

« خوْجسته » تصنیف و رنگله ینکونلاشیر (سونا چاتیر ، نتیجه‌له‌شیر ، مجموع‌لاشیر ، تام‌مالانیر) . هر ایکی نومونه ینیین تئمپلی (گئدیشی ، حرکتی ، زامان ایله میزاندا اولان) ، شن سجیهه‌لی موسیقی‌دهن عیبارت‌دیر . « راست » دستگاه‌یندا « خوْجسته » ایله زیل شوبه « عراق » آراسیندا بیر گوشده واردیر کی ، اونا « خاوران » دئیرلر . « خاوران » دان باشلایاراق « عراق » ، « پنجگاه » ، « راک » کیمی شوبه و گوشهر « راست » دستگاه‌ینین زیل شوبه‌لری حنساب اولونورلار . بو شوبه‌لر دستگاه‌ین کولمیناسیبایا باشقا سوزله « اُوج » دئیرلر . « اُوج » - ان اوچ زیروه ، گؤیون ان یوکسک قاتی ، همچینین - سین ان یوکسک درجه‌یه قالدیریلماسی دئمکدیر .
تحلیل انتدیییمیز هر اوج شوبه‌ین موسیقی‌سی جوْشون ، هیجانلی ائموسیوْنال (هیجانلی ، دویغولو ، حیسیسلی) تأثیری گوچونه مالیکدیر .
بئله‌کی ، « خاوران » گوشه‌سینده وُکال پارتییانین دیاپازونو (کؤک میزانی ، سس بیزلیگی ، سس ینتمه‌سی ، سس و ِصعتی) کیچیدیر (رئه^۱ - لیا^۱) . ائله ایلک موسیقی عیباره‌تیندهن ، یعنی کوینتادان (دیاتونیک قامدا ۵ - نجی پیلله‌دهن) (رئه^۱) مايه‌نین اُكتا و اسینا (سول^۱) سیچرا ییشلا « خاورانین » دایاق نؤقطه‌سی تصدیق اولونور . (NO9)

بو گوشه‌نین مئلودیک (بیر پارچاکی ، بیر آهنگه علاوه اولونور) ماتئریالی (ماده‌لی) « ماینی - راستین » کیچیک بیر بؤلمه‌سینین بیر اُكتا یوخارییا کئچیریلمه‌سیدیر . « خاورانین » متني جمعی بیر میصرانی احاته ائدیر .
بوندان سونرا رقص واري رنگ سسله‌نیر و بیر باشا « عراق » شوبه‌سینه کئچیلیر .
معلوم‌دور کی ، « عراق » یاخین و اُرتا شرق خالقلارینین کلسايک موسیقی‌سینی تشکیل ائدهن 12 موگامدان بئشینجي دیر . « عراق » موغامي سونرا کي

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

عصیرلرده یئنی لشمەھی اوغرامیش ، چاغداش آذربایجان شیفاهی - پروفئسیونال (پئشەکار ، حرفه‌ای) موسیقی‌سیندە ایسه اُف ، شؤبە اهمیتىنى كسب ائتمىشىر .

حاضىردا « راست » ، « سئگاھ » ، « ماھور - هيندى » و « راھاب » موغام دستگاھلاريندا بو شؤبە عىنىي فونكسىيانى (اساس وظيفە ايلە علاقەدار ، اصلە مبتنى اولانى) - كولمیناسىيانى (اُوج) سۈزۈنە تجسوم ائتدىرىر . اوز بىدىعى تأثير گوچونون اعتىبارىلە جوشقۇنلوق ، چاغيرىش روحو ، عظمت ، تنتعنه‌لى سجييە بو شؤبەنین موسیقى‌سینە خاص جەتلەردىر .

اونودا دئىك كى ، بو شؤبە بعضى قايىناقلاردا (منبع لرده) « ايراق »دا آدلانىر . افراسياب بدلبىلى « موسیقى لوغتىنە » بو مسلەنى بىلە ايزاھ ائدىر : « ... موغاماتىن شؤبە و گوشەلرinden بىر چۇخونون آدى ، بىلەندىيى كىمى جۇغرافى آدلارلا علاقەداردير ، همە بىلە حاللاردا موغام آدلارى چۈخ واخت ائلكە ، مملكت آدى ايلە يۈخ ، محلە ، شهر آدلارى ايلە آدلانىر . بىلە اولان صورتىدە ھامىيە معلوم اولان « ايراق (عراق) » ائلكەسى كىمى ، همە شىراز ، اصفهان ، زابول ، نيشاپور ، نهاوران شهرلىرىنин قۇنشولوغوندا « عراق آدلى شهرىنده اولدوغۇنو نظرە آلساق ، بو موغام ايفاچىلار و موسىقى ايجتىماعىيەتىمىز طرفىندهن « ايراق » دئىيل ، « عراق » ساييلا بىلر³⁷ .

بيز بو فيكىلە تام راضىلاشا بىلەرىك . « عراق » شؤبەسى اوندان اووهلىكى « خاوران » گوشەسى كىمى مايەنин اوكتاواسى - « سۇلا¹ » اساسلانىر . بو ، اونون داياق تۇنودور . بو شؤبەدە اوزەللىكىلە (خصوصاً) سازنە پارتىياسى داها فعالىدير . چۈنكى ، بورادا اينسترومئنتالىستلىرين (موسىقى آلتلىرىنده ايفا اولۇنان ، موسىقى آلتلىرىنده چالماق اوچون يازىلمىش ، هر بىر موسىقى آلتى ، موسىقى آلتلىرىنە اوېغۇن موسىقى) ايفاچىلىغي اوچون گئنيش ايمكانلار وار . سازنە

³⁷ - افراسياب بدلبىلى . موسىقى لوغتى . باكي ، 1969 ، صفحە . 38 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرُوفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب اُفُو

دسته‌سی اُوز تکنیکی با جاریقلارینی نوماییش ائتدیره بیلر . محف بولعومده اُوزه لیکلرینه گؤره ده تاردا « عراقین » ایفاسینی کامیل . احمداؤو بئله تؤوصییه ائدير : « عراق » شوبه‌سینین اینکشاف ائدهن جانلى ایفاسینا خوموصی دیقت یئتیرمک طلب اُلونور . ساری سیملرین کؤمه‌یې و اوست میضرابلارین واسیطه‌سیله گوجلو پرده آشاغى ، پرده يوخارى ، دورمادان دینامیك (چالار ، تیره‌نیش ، ایتیلیخ ، سوره‌ک ، دئورام ، داورانیش ، گندیش) حرکتلە چالغیيا ایستیناد ائدیلمەلیدیر³⁸ » .

« عراق » شوبه‌سینده خواننده‌نین اوخدوغو وۇکال پارتییانین (سسە ، اوخوماغا عایید اوحوخ سسلی موسیقى اثرینی بیر اوخوبان و يا بیر آلت طرفیندەن ایفا اُلوننان حیصە) اُزوندە بئله موږکب تکنیکی گؤسترمک طلب اُلونور .

« عراقین » سۇنوندا رنگ چالینیر . بو رنگ خاراكتئر (خصوصیت کیفیت ، سجیه‌وی ، قیلیق ، خصلت 4/2) جهتىدەن اووه‌لکى رنگلردن فرقىلەنیر . او ، اُلچوسوندە ، مارش خاصیتىنده دیر . عومومیتىلە ، « عراق » رنگلری اوچون مارش ریتمى سجیه‌ویدیر .

« پنجگاھ » گوشەسی موسیقى جهتىدەن دئمک اولار کى ، « عوشاقین » بیر اوكتاوا يوخاریدا تکرارى سايلىیر . لاکین « عوشاق » دقیق ریتمە اساسلاندىغى حالدا ، « پنجگاھ » ایسه سربست مئترو - ریتمدە دیر (میقیاسینان اولان ریتمدە دیر) . « عوشاق » کىمې بولوشەنین اووللىرىنده دە مايدەن كوارتايى (دئردونجو پىللەيە) (سۇل - دۇ) سىچرايىش و سۇنرادان اوست آپارىجى تۇنۇن (« لىا » سسى) فعاللاشماسى ، دىپاپازونونون (كۈك مىزانى ، سس يئتمەسی ، سس بىرلىگى ، سس گئنىشلىگى) يوخارىيى دۇغرو دايانيش (ایستيقامت) حئسابىنا گئنىشلەنیب كويىنتانين (5 - نجي پىللەنین) اوست آپارىجى تۇنۇندا (مى²) گئديب چىخماسى نهايت ، يئنەدە اووه‌لکى ایستیناد پرده‌سینه (سۇل¹) و همين

³⁸ - موغاملارین تدریسینه داير مئتودىك تؤوصییه‌لر . باكي 1982 ، صفحه . 37 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرۇفئسیسیونال موسیقىسى رامیز ظۇھراب اۇو

پرده‌دە تاماملانما بولۇشىن ئىنكىشاف پرينسىپىنىي
(اصلينى ، اورجىنالى) تشكىل ئەدير .
اۇنودا قىئيد ئىدەك كى ، « پنجگاھ » شۇبەسىنин «
راست » دستگاھىندىتۇدوغۇ خۇصوصى مۇوقۇئىه گۈرە
همىن دستگاھى بعضاً « راست - پنجگاھ » آدلاندىرىرلار .

ایران كلاسىك موسىقىسىنده اىسە 7 اساس دستگاھدان
بىرى - « راست - پنجگاھ » دىر .
ماراقلىدىرىكى ، « پنجگاھ » اۇزبک و تاجىك «
شاشماڭۇم » سىلسىلەسىنە « راست » ماڭۇمۇنا داخىل
اۇلان اينسترومئنتال (موسىقى آلتلىرىنده ايفا
اۇلونان ، موسىقى آلتلىرىنده چالماق اۇچون
يازىلمىش ، هر بىر موسىقى آلتى ، موسىقى
آلتلىرىنە اویغۇن موسىقى) شۇبە سايىلىير . اووهللر
« پاندۇقۇخ » خۇرزم (خارزم) موسىقىچىلىرىنин
ياراتدىغى اۇزگور (موستقىل) ماڭۇم ايدى .
اۇنون حاضىردا آنجاق اينسترومئنتال حىيىتەسى
مۇوجوددور ، وۇكال - اينسترومئنتال حىيىتەسى يۇخدۇر .

« پنجگاھ » دا « عراقا » نىسبتاً موسىقى مۇعين
درجه كۈورەك ، يانىقلى خاراكتئر (خصوصىت ، كىفېت
، سجىيە وي ، قىلىقى ، خىلت) آلىر . اۇندان سۇنرا
سسىلەنەن « راك » گوشەسىدە همىن حىيىتەلىرى اۇزوندە
ساخلايىر .

تصادۇفي دئىيل كى ، اوژئىير حاجى بى اۇو « لېلى
و مجنون » اوپېراسىنин 3 - جى پردهسىنده ان
تأثىرلى صحنه‌لردهن بىرىنىدە « راستىن » « پنجگاھ »
شۇبەسىنин هزىن ، قلب اۇخشايان مئلودىياسىندا (
ها واسىندا ، نغمەسىندا ، لەنىندا) اىستىفادە
ائتمىشىر . خاطىرلادىق كى ، بولۇشىندا بىر دىستە
عرب مجنونون عشقىندا خىردار اۇلوب اۇنا « خۇر » لا
مىلحت ئىدەندەن سۇنرا مجنونون اۇنلارا جاوابى
آشاغىدا كى سۈزلەرە دئىيل :
عشق دردي هي مۇعاليج ، قابىلىي درمان دئىيل ،
جۇوھرىنىدەن ئىليلەمك جىسمى جودا آسان دئىيل.³⁹

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

تحلیل ائتدیبیمیز نوت یازیسیندا « پنجگاه » دان سونرا سله‌نهن « تصنیف » و « رنگ » عینی آدلي گوشنه‌نى منطیقلی صورتده تاماملاپیر . اوندان سونرا آردیجیللاشان « راک⁴⁰ » گوشه‌سی بیر باشا مايه اوكتاواسینین (سول¹) کوینتاسیندان (5 - نجي پيلله‌سينهن) (رنه²) باشانپير . بو گوشه‌ده ده يوخارييا دوغرو حرکت پرينسبي (اصلی ، اورجيناللى) ساخانپيلير . بير بئتي اؤزونده جملشديره‌ن بو گوشه‌ده « رنه² - می² » سسلري اطرافيندا گزیشمده‌ن سونرا « دالغاواري » حرکتلە مايه‌نىن اوكتاواسینا (سول²) قاييتما ايله شوبه بيتير و بوندان سونرا فاصيله‌سی « قرایي » ، « اميري » و « دهري » گوشه‌لري چوخ كيچيكپير . بو گوشه‌لر « مايه » يه قاييتماق اوچون لازيمپير . بو گوشه‌لر بير نؤوع « كنجيد » اهمييتنى گۈرولر . محض بونا گوره‌ده همين گوشه‌لرین مئلوديکاسينا (هاواسینا ، آهنگينه ، نغمه‌سينه) پرده - پرده آراملى حرکت خاصدير . آدلارينى چكديبیمیز گوشه‌لر و اسيطه‌سيله « ماينىي - راستا » قاييدپيلير . خواننده و سازنده‌لرین تعبيرىنجه دئسك ، اونا « آياق « لا (کادانس) « راست » دستگاهى ساكيت طرزىده تاماملاپير .

اگر « قرایي » و « اميري » گوشه‌لري خواننده طرفيندهن نقارات واري (تيکرار اولونان) سؤزلر اساسيندا اوخونولورسا ، « دهري » گوشه‌سی اينسترومئنتال (موسيقى آلتلىرىنده ايفا اولونان ، موسيقى آلتلىرىنده چالماق اوچون يازىللمىش ، هر بير موسيقى آلتى ، موسيقى آلتلىرىنە اوېغۇن موسيقىي) سازنده آنسامبلىينين (قۇرۇپونون) ايفاسيندا سله‌نپير . بو اوچ گوشه بير - بيريله سىخ علاقه‌لپيدىر . اونلار عينى گوره‌وينى (وظيفه‌نى) يئرپىنه يئتىرپىرلر . بونلاردا اىستىناد پرده‌لرى اطرافيندا گزیشمده‌ن سونرا موقتى دايامما ، سونرا ايسه موسيقى آخينينين او بيري گوشه‌يە « اؤتورو لمه‌سی » باش وئرير . بئله کى ، « قرایي » ده مئلوديک (بير پارچاکى ، بير آهنگه علاوه اولونور

⁴⁰ - « راک » سۆزو اساس داياق دئمكپىر .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروفئسیوナル موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ افو

) حرکت « سول ^۱ » دان باشلایاراق آشاغیبا دُغرو گزیشمه ایله « رئه^۱ » سینده بیتیرسه ، « امیری » ده مثلودیک حرکت همین « رئه^۱ » سیندهن کیچیک اُکتاوانین « سول » سینه قدر داوم ائدیر . اوندان سونراکی موسیقی آخینیندا ایسه تار و کامانچا پارتییاسیندا سسلنهن « دهري » گوشه‌سینده ده همین ایستیناد پرده‌سی اطرافیندا گزیشیلیر بو « مایه » پرده‌سی بیر بونؤوره کیمی « مؤحکمله‌نیر » . بو گوشه دستگاهدا « کُودا » (رمز ، یوْل گؤستردن ، تاپاق ، یاسا ، کیلید) رُلو اویناییر . « راست » دستگاهینین تحلیلیندهن بئله نتیجه‌یه گلمک اولارکی ، عومومیتله موغام دستگاه‌لارین مثلودییالاری (هاوالاری ، نغمه‌لری ، لحن‌لری) اینکشاف زامانیندا اساسلاندیقلاری لاد - مقامین ایستیناد پرده‌لری ایله حرکته منصوب‌لار . مثلاً بیرینجی بؤلمه‌لرده « مایه » پرده‌سی دستگاهدا مرکزی ایستیناد نؤقطه‌سی ساییلیر . اوندان سونرا آردیجیللاشان شوبه و گوشه‌لرین اساس ایستیناد نؤقطه‌سی مایه‌دهن او زاقلاشدیریلیر . آرتیق یئنی ایستیناد پرده‌لری اوژه چیخیر . سونرا کی اینکشاف مرحله‌سینده بؤلمه‌لرین موسیقی آخینی بیلاوا اسیطه کولمیناسیبایا (آهنگه ان او جا نؤقطه‌یه) دُغرو دایانیشلانيز (ایستیقامتله‌نیر) . کولمیناسیبایادا عاده‌تهن ، مایه‌تین اُکتاوا‌سینا ، سونرا ایسه اُکتاوانین و کوینتاسینا (دیاتونیک قاما ۵ - نجي پیللە // همین پیللە ایله بیرینجی پیللە آراسینداکی اینتئروال) اساسلانان شوبه و گوشه‌لر بیر - بیریني عونه ائدیر .

ضربی - موغاملار

آذربایجانین شیفاهی - پروفئسیوナル (پئشه‌کار ، حرفه‌ای) موسیقی‌سینده گئنیش یا ییلمنیش ژانرلاردادان (نؤوع لاردان) بیریده ضربی - موغاملاردیر . ضربی - موغاملار ایلک نؤوبه‌ده موغام دستگاه‌لاریندان موسیقی

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

اوسلوبو (رویشی) و کومپوزیسیونال (قورولوشو ، ترکیبی) با خیمندان سئچیلیر . ضربی - موغاملار ایری حجمی ، لاکین بیر حیصه‌لی کومپوزیسیونالار دان عیبارتدير . بورادا اینسترومئنتال و وُکال پارتییالار اکثر حالاردا برابر حوقوقلودور . حتی بعضًا اینسترومئنتال موسیقی اوزونو داها فعال گؤستریر ، ضربی - موغام داخیلینده « آپاریجی » اهمیت کسب ائدیر . محف بونون اوچون ده بیز ضربی - موغاملار ماراقلیدیر کی ، ژانرین ماھیتی اونون آدینی موغاملشیدیر . محف ضربی - موغام سُزو اینسترومئنتال - وُکال موغاملارین ایفاسی زامانی خواندنی موشاپیعت ائدهن اینسترومئنتال آنسامبلین (قروپون) ترکیبینده ضربی آلتللره بؤیوك یئر وئریلمه‌سی ایله علاقه‌داردیر . بورادا خواندنی موغام حیصه‌لرینی اوخویان زامان ضرب آلتلرینین ریتمیک فورمولارینی خالق چالغی آلتلری آنسامبلیندا داخیل اولان باشقا آلتلرده ایفا ائدیرلر . سربست مئترو - ریتمه (میقیاسینان اولان ریتمه) اساسلانان موغام دستگاهلارینین عکسینه اولاراق ضربی - موغاملاردا وُکال موسیقی اینسترومئنتال (موسیقی آلتلرینده ایفا اولونان ، موسیقی آلتلرینده چالماق اوچون یازیلمیش ، هر بیر موسیقی آلتی ، موسیقی آلتلرینه اویغون موسیقی) موشاپیعتین دقیق اولچولو فونوندا (یولداشلیق ائدهن نوتوندا ، سینده ، کؤکونده) اساسلاني . عاده‌تهن ، ضربی - موغاملار فعال اینکشاف ائتمیش اینسترومئنتال موقدیمه ایله باشلائیر . دقیق اولچولو بو موقدیمه‌نین موسیقی عیبارتلری اساسیندا مثلودیبا (هاوا ، نغمه ، لحن) شرح ائدیلیر . وُکال پارتییا ایسه کومپوزیسیونال (قورولوش ، ترکیب) اووه‌لجه یوکسک رئگیستردە (مقامین اوكتاوا يوخاري زیلینده) گیریش نیداسی ایله باشلاییر . اوزادیلمیش سسدهن سونرا ایسه وُکال مثلودیبا رئچیتاتیو (سیرا ایله ، ردیف ایله) طرزینده اوخوما ایله اینکشاف ائتدیریلیر . محف بو سبدهن ده ضربی - موغاملاری آنجاق یوکسک سسله خوانندەلر اوخویا بیلیلیر . ضربی - موغام بُویو وُکال - اینسترومئنتال ائپیزودلار دان (رنگلردهن ، بؤلوملردهن ،

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

قطعه‌لردهن ، مرحله‌لردهن بیر اثرين آز چوخ موستقیل اولان آیری بیر پارچاسی ، اتفاقاً لردا (سونرا اینسترومئنтал (موسیقی آلتلریندە ایفا اولونان ، موسیقی آلتلریندە چالماق اوچون يازىلدىمىش ، هر بير موسیقى آلتى ، موسیقى آلتلرینه اویغۇن موسیقى) آنسامبل (قروپ) طرفىيندەن ويرتوز (ماھىر ، اوستاد چالغىچى با موغننى) سجىيەلى ، رنگ واري موسیقى پارچالارى چالىنir . زىل رئگىستردە (موسیقى آلتلریندە سىين اوجالىق و قووهت درجه‌سى) داوام ائدهن بو جور آردىجىل لاشمالار اثرين سۇنودا ساكىت طرزلى « يئكۈنلا » بىتىر . بو ، مقامىن ثابيت ايستىناد پرده‌لرینىن اطرافىندا گزىشىمەيە اساسلانان اوْزونه مخصوص بير سۇنلوق كۇدادىر (رمىزىدىر ، ياسادىر ، كلىدىر ، راهنمادىر ، يۇل گۈستەرنىدى) .

سجىيە وي اۆزه‌لىكىلدەن بىرى ده اولور كى ، بعضاً بوتۇو بير وۇکال - اينسترومئنтал ائپىزىد (رنگ ، بئلۈم قطعه ، بىند ، تىكە) تكىجە نقارات واري علاوه سۈزلىر اساسىندا اوخۇنۇر . آذربايچان خوانىندرى بو زامان « آي آمان » ، « دالاي - دالاي » ، « آي » ، « هئى » ، « ها » ، « يار » ، « آي ئالىم » و باشقا بو كىيمى نقارات واري (تىكىرار اولونان) سۈزلىرden ايستىفادە ئىدىرلر .

بئله سۈزلىر مۇراجىعت ، هر شىیدەن اووهل ، ضربى - موغاملارين عومۇمۇيىتىلە ، رىتم جانلاندىران ، اۇنون اينكشافينا تكان وئرەن خىردا رىتمىك فيقورلارين عمله كلمەسى ايله اىزاح اولونا بىلر .

ضربى - موغاملارين اوْز اوْزگور (موستقىل) آدلارى وار . بو قبىلەدەن اوْلان موغاملارا موعاصىر زاماندا « هئيراتى » ، « آراز بارى » ، « سمايى - شمس » ، « منصورىيە » ، « ماناس » ، « اوْوشارى » ، « حئيدرەرى » ، « قاراباغ شىكتەسى » ، « كىسمە شىكتە » عايىددىرلر .

ضربى - موغاملار و موغام دستگاھلارى آراسىندا عومۇمۇي جەتلرده مۇوجوددور . اۇنلارين آراسىندا هر شىیدەن اووهل مقام اساسى ، اينتوناسېپىيا (لحن) باخىمېندا ان چوخ سىيغ وحدت وار . مىڭلا ، بوتۇن « شىكتە » واريانتلارينىن (بىر شىئىن باشقا شكلى ، بىر آهنگىن ، ناغىلىن باشقا جور اجزاء اولماسى)

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

lad - اینتوناسییا کولوْریتی (کؤکی، ریشه‌سی) « سئگاه » موغامیندان آلینمیشدیر . « منصوریه » و « سمایی شمس » ضربی - موغاملاری اوزگور (موستقیل) اولماقلایاناشی، « چا هارگاه » و « شور » موغام - دستگا هلارینین کولمیناسییا (اوجا یئری، آهنگیده ان اوجا نوقطه) شوبه‌لری کیمیده ایفا اولونورلار . سربست ایمپرویزه (حاضر لاشمادان، شعر، نطق سویله‌مه، هاوا اوخوما، آهنگ چالما، بدیمه‌سازلیق) یولونا اساسلانان « هئیراتی » ضربی - موغامی عینی زاماندا « راست » موغام عایله‌سینه داخیل اولان « ما هور - هیندی » نین آیری - آیری مثلودیک (هاوا، نغمه، بیر پارچاکی، بیر آهنگه علاوه اولونور) دئنوملرینی اوزونده جملشیدیر . بو موغام ائپیزودو (بؤلومو، مرحله‌سی، رنگی) اولچو جهتدن سربست ووکال پارتییانین 4/4 اولچو فۇنوندا (سیننده، کوکونده) اوخونور .

موغام دستگا هلاریندا اولدوغو کیمی، ضربی - موغاملاردادا آذربایجانین گورکملى شاعیرلارینین قزه‌لرینه موراجیعت اولونور . بعضی ضربی - موغاملاردا بایاتی، قوشما فۇرماسیندا یازیلمیش خالق شعرلریندەن ده ایستیفادە ائدیلیر . بیر قایدا اولاراق بو قبیله‌دهن اولان متنلر « شیکسته » و اوّنون واریانتلاریندان (بیر شئین باشقا شکلی، بیر آهنگین، ناغیلین باشقا جوړ اجراء اولماسی) « قاراباغ شیکسته‌سی »، « کسمه شیکسته » (، همچینین « اوْشا ری »، « مانی »، « آراز باری » کیمی ضربی - موغاملارین متن اساسینی تشکیل ائدیر . ضربی - موغاملار شیفاهی - پروفئسیوْنال (پئشکار - حرفه‌ای) موسیقیمیزین بیر ژانری (نؤوعی) کیمی بو گوندە عننه‌وی شکیلدە ایفا اولونماقدادیرلار . ضربی - موغاملارین ایفا چیلیق عننه‌لری چاغداش (موعاصیر) دؤورده خوانندە و اینسترومئنتال (موسیقی آلتلریندە ایفا اولونان، هر بیر موسیقی آلتی، موسیقی آلتلرینه اویغون موسیقی) آنسامبل لارین (قرولپلارین)، ائله‌جهدە خالق چالغى آلتلری اورکئسترینین رئپرتواریندا (ایشلریندە، یا پیلاریندا) اوزونه مۆحکم یئر توتماقدادیر . آدلارینی فخرلە چکدیمیمیز خوانندەلردهن خان

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب اُو

شوشینسکی ، شؤوکت علی اکبر اُووا ، سارا قدیم اُووا ، سئید شوشینسکی ، یاور کلنترلی ، زولفی آدی گؤزه‌ل اُوو ، فاطمه مهرعلیبئو ، توکزیان ایسماعیل اُووا ، حاجی بابا حوئین اُوو ، عاریف بابایئو ، یاقوب (یعقوب) مەدا اُوو ، عالیم قاسیم اُوو ، رسميیه صادیق اُووا ، جانعلی اکبرا اُوو و باشقلاری ضربی - موغاملارین موکممل و ماھیر تفسیرچی‌سی دیرلر .

آذربایجان شیفاهی - پروفئسیونال موسیقی یارادجیلیغینا باشقا موهوم ژانرلاری ایله یاناشی ضربی - موغاملاردا بو گونه قدر خالقیمیز آراسیندا گئنیش پۇپولیارلیغا (بېرلیکده سئومک ، سئویملى ، مجبوب ، عمومی ، عامه پسند) مالیکدیر . گلين عیانی واسیطه کیمی بو ژانرین (نؤوعون) بیر نومونه‌سینده - « آراز باری » ضربی - موغامینا مۇراجیعت ائده‌ک .

« آراز باری » ضربی - موغامی خالق سؤزلرینه اُخونور⁴¹ . متنین مضمونونو گنجین ایضطرابلاری ، اوړه ک چیرپیرتیلاری ، سئوگی دیغولاری تشکیل ائدیر . متن قیز ایله اُغلانین دیالوقو (دانیشیغی ، صؤحبتی) شکیلده وئریلمیشدیر .

دئدیم ، ائی گول ، بئله ساللانما ، بوردا بئله ياخشی وار ، يامان وار . دئدیم ، ائی گول ، دردین من آلام ، دئدی ، بئله صبر ائیله ، زامان وار ، آی ظالیم .

دئدیم ، ائی گول ، همدەمین کیمدیر ؟
دئدی ، بئله همدەمیم بولبولدور .
دئدیم ، ائی گول ، خاره يالوارما ،
دئدی ، بئله ایشیم موشكولدور ، آی ظالیم .
اوچونجو - سون کوپلئت (بؤلۈم ، قطعه) - نتیجه ، عومومىلشىرمە دیر . بورادا مفتون ائدیجى قشنگلیك

⁴¹ - گتیريلن نومونه‌لر موعليييفين سئید شوشينسكيينين ايفاسييندان نوتا يازديغي « آراز باری » ووکال - ايسترومنئتال ضربی - موغامىيىندادير . (باخ : راميز ظهوراب اُوو . آذربایجان ضربی - موغاملاري . باكي « ايشيق » . 1986 ، صفحه . 59 - 51)

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُوْ

، قئیری - عادی ، اوْرهکلری ریقتە گتیرەن گۆزەللىك ترننوم اولۇنور :
گۈزلەر باغدا گىزەرلر ،
عۇمرۇمۇن گۈلۈن ازەرلر .
بىر اوْياندان ، بىر بوياندان
بوردا بئله بىر قاشى كامان وار ، آي ئالىم .
« آراز بارى » ضربى - موغامى 7 اساس آذربایجان
لادلارىندان بىرى - شورا اساسلانىر . شور لا迪نىين سس
سیراسى آشا غىداكىدىر⁴² . (NQ10)

« آراز بارى » ضربى - موغامىنىن وۇڭال پارتىياسىندا شورلا迪 ضربى - موغام اۋچون اساس تۇنالىق (باش سس) اولان « فا دىيئز » مايدەلى شورون آنجاق سىكىستا (آلتىنچى سس) حجمىندهن اىستىفادە ئىدىلمىشدىر . (NQ11)

بو ضربى - موغامدا شور لا迪نىين سس سیراسى خرۇماتىزمە (كۈرمە سىلىرىنە ، قىساسى ، سس بېلۇويي) اوغرايىر . بئله كى ، بو كىفيت آيرى - آيرى يerdeھلىرىن دەيىشىكلىيى نتىجەسىنده باش وئرر . « آراز بارى » دا 5 - 7 - 9 پىللەلر دەيىشىن پىللەلردىر ، يعنى پىللەلر يوڭىسىلىر و يا آنچالىر .
9 پىللەنین دەيىشىكلىيى اۇنون آنچالماسى ايلە باغلىدىر . آنچالما ايكي نۇۋەدە اۋزو نۇ گۈستەرر : a) كويىنتا تۇنو (دياتۇنیك قامادا 5 - نجي پىللە اطرافىندا گزىشىمە زامانى ؛ (NQ12)

⁴² - باخ : اوْزئىير . حاجى بى اُوْ . آذربایجان خالق موسىقىسىنин اساسلارى . باكى ، 1985 ، صفحە . 63 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراب افو

b) مئلزیم (مولاییم موسیقی پارچاسی ، شعر ، آواز)
بزکلریندە (ترئىلە (زنگولەدە) . (a, b
NQ 13 -

قالان واختلاردا سئكستا (آلتىينجي سس) موختليف
مئلودىك (بير موسیقى پارچاسى كى ، بير آهنگە
علاوه اۇلونور) دئنومىلدە ناتورال (دۇغال ،
طبيعى) شكلىدە (رئە دىيئز كىمى) سسلەنير .
7 پىللەنин (كوراتا) آلچالماسى « ترئىلە » باش
ۋئىر . سۇنراكى موسیقى آخىنىندا بىز شور لاد
مايه‌سيينىن اوست آپارىجى تۇنۇدا داياماسىنinin
شاھىدى اۇلۇرۇق . (NQ14)

5 پىللەنин دەيىشكىنلىيى عومومىيىتىلە شور لادى
اۇزەرىندە قوروغان نۇمۇنەلر اۇچون چۈخ سجىبە ويدىر
. « آراز بارى » ضربى - موغامىندا 5 پىللە (
مايه‌نىن اوست آپارىجى تۇنۇ) آلچالىر . آشاغىدەكى
فراقمئىتىدە (بؤلۈمە ، تىكەدە) (7 - # 5 و 5
- 4 دئنومۇنده) 5 پىللەنин دەيىشكىنلىيى اۋزونۇ
بۇرۇزا وئىر . (NQ15)

« ماينىي - شورا » قايىيتدىقدا ايسە 5 پىللە
натورال (دۇغال ، طبيعى) شكلىل آلىر . بو علامتى
بىز ضربى - موغامىن سۇن كادانسىندا (تاماڭلانما ،
ضربه‌نىن يا آهنگىن سۇنۇ) داها قابارىق گۈرۈرەك .
(NQ16)

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

« آراز باری » ضربی - موغامینین مئلودیک اساسیدا ماراقلیدیر . اونون وُکال پارتیاسیندادا (بؤلوموندە دە ، تىكەسىنە دە) رئچیتاتیو (سیرا ایله ، ردیف ایله) موسیقی دىكلاماسیاسیندان (دىكلمەسیندن ، دانیشیغیندان) داها چۈخ ایستیفادە اولۇنور . لakin هر بىر موسیقى عىبارتىنین سۇنۋىدادا بىر موعىن قىدر « آوازلاشمایا »دا راست گلېرىك . (NQ17)

يوخارىدaki نومونەدە عىنى زاماندا ، خوانىندەنин متنە سربىت طرزيده ياناشماسىنین شاھىدى اولايرىق . بو جەت ، هر شىدەن اووهل ، خوانىندەنин موسیقى فيكىرينى منطىقلى صورتىدە سۇنا گتىرىپ چاتىرىرىلماسىنا خىدەت ئىدىر . باشقا ضربى - موغاملار كىمى ، « آراز بارى »نىن مئلودىكاسى (هاواسى ، نغمەسى ، لحنى ، بىر پارچاکى ، بىر آهنگە علاوه اولۇنور) اوچۇن موعىن ایستىناد پىرەلرى اطرافىندا گزىشىمە سجىيە ويدىر . گزىشىمەنин ان سادە فۇرماسىنى بىز ضربى - موغامىن « A » ائپىزودوندا⁴³ (بؤلوموندە ، مرحلەسیندە ، مىصراعسىندا) مۇشاھىدە ئىدىرىك . بورادا شور لادىنин كوارتسىي (دياتۇنىك قامادا دۇردۇنجو پىللە) (سى) اطرافىندا قۇنشۇ سىلىرلە گزىشىمە آشكار اولۇنور . (NQ18)

⁴³ - « آراز بارى »نىن مئلودىكا و رىتمىكا باخىمىندان تحليلىينى بو ضربى - موغامىن موسىقى فۇرماسى اساسىندا آپاراجاغىق . بونون اوچۇندا بىز آشاغىدا « آراز بارى »نىن قورولوشو سىختمىنى (قولۇنو ، سيراسىنى ، بؤلومونو) وئرىرىك :

ABA₁B + SS₁S₂S₃S₄ + DEGVV + SS₁S₂S₃S₄ + GGVV + SS₁S₂S₃S₄
وُکال - اينستر اينستر وُکال - اينستر اينستر
اينستر وُکال - اينستر اينستر

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

باشقا وُکال - اینسترومئنтал (موسیقی آلتلریندہ ایفا اولونان ، موسیقی آلتلریندہ چالماق اوچون یازیلمیش ، هر بیر موسیقی الٰتی ، موسیقی آلتلرینه اویغون موسیقی) ائپیزود (رنگ ، بؤلوم ، مرحله ، میصراع) اولان - « سی » نین اینسترومئنтал پارتییاسیندا ایستیناد پرده‌سی اولان « سی » سسی اطرافیندادر خالیص کوینتا (دیاتونیک قامادا ۵ - نجی پیللە) دیاپازونوندا (کؤک میزانیندا ، سس یئتمه‌سیندە ، سس بیرلیگیندە ، سس گئنیشلیگی) آشاغی سسلرله گزیشمە اۇزونو بوروزا وئریر . (№19)

نومونه‌دهن گئروندویو کیمی ، بیرینچى خانه‌دە آشاغى دیاپازونوندا (حاضىردا کيچىك تئرسىيا دیاپازونوندا) بىز باشقا بير ایستیناد پرده‌سی اطرافیندادر گزىشمە‌یدە راست گلىرىك . بئله کى ، بو خانه‌دە « سی » سسی اطرافیندادر گزىشمە ايله ياناشى پرئديوم (بؤلوم ، تىكە) واسىطە سىلە « لىا » سسی اطرافیندادا گزىشىلىر . دئمەلی ، بو فراقمىئنيدە (بؤلومدە ، تىكەدە ، میصراعدا) عىنى زاماندا آذربایجان موسیقى‌سی اوچون سجييە‌وي اولان پرئديومما تصادوف اولونور . بونونلا برابر « آراز بارى » ضربى - موغامىنین كادئنسىياسىنین (تاماملانماسىنین ، ضربەسىنین يا آهنگىنین سۇنو) ایستر وُکال ، ایستر سەدە اینسترومئنтал پارتیيالارىندا (موسیقى آلتلریندە ایفا اولونان بؤلوم ، موسیقى آلتلریندە چالماق اوچون یازیلمیش بؤلوم ، هر بير موسیقى آلتىنین بؤلۈمو ، موسیقى آلتلرینى بير اوخويان و يا بير آلت طرفىندهن ایفا اولونان حىمە) مئلودىيانىن (ھاوانىن ، نغمەنин ، لحنىن) آشاغىيا دۇغرو دايانيشىندا پرئديوملاردا مئيدانا چىخىر . بو كىمې پرئديوملار تئرسىيابا (دیاتونىك قامادا اوچونجو سس يا اوچونجو پىللە) دۇغرو دايانيش (ایستيقامت) آلىر . بئله پرئديوملاري (بؤلوملىرى ، تىكەلرى) S₄ ، S₃ ، S₂ ، SS₁ ، تىكەلرىنده ، تىكەلرىنده ، ائپىزودلارىندا (بؤلۈملەرىنده ، تىكەلرىنده ،

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

رنگلر قطعه‌لریندə ، میصراعلاریندا) گؤرمک اولار .
(№ 20)

آذربایجان موسیقی‌سیندə مئلودیک (هاوا ، نغمه ، بیر پارچا موسیقی کی ، بیر آهنگه علاوه اولونور) دۆزمەرین تئز - تئز تکرارى چۇخ خاصدىر . حاقىندا دانىشىدىغىمېز « آراز بارى » ضربى - موغانلاردا دا بئله تکرارلار واردىر . بو ضربى - موغانلاردا عئىنيلە تکرار و واريانلى (بير شئىين باشقاشكىي ، بير آهنگىن ، ناغىلىن باشقاشقا جۇر اجراء اولماسى) تکرارا راست گلىرىك . عئىنيلە تکرارى بىز : E : D : V : A : كىمي اينسترومئنتال ائپيزودلاردا (موسىقى آلتلىرىنده ايفا اولونان بئلۈم ، موسىقى آلتلىرىنده چالماق اوچون يازىلماش بئلۈم ، هر بير موسىقى آلتىنىن بئلۈمۈ ، موسىقى آلتلىrine اویغۇن بير بئلۈم) واريانلى تکرارى ايىه A_1 , S_1 , S_2 , S_3 , SS_1 , A_2 اپيزودلاريندا گۈرۈرۈك . اونودا دئىك كى ، بئله نۇوع تکرارلار ياشىر سطىرلىرىنин تکرارى ، يادا عىنى شعر سطىرلىرىنinin اساسىندادا اولور .

« آراز بارى » ضربى - موغانمى باشقالارى كىمي خالق موسىقى آلتلىرىنده عىبارت اولان سازنده آنسامبىلىنىن (قروپونون) ايفاسىندادا چالىنىب - اوخوندوغو اوچون بورادا چۇخ سىلىلىك مئيدانا چىخىر . چۇخ سىلىلىبىن نۇوعلرى هر بير ضربى - موغانمدا مۇختلىفدىر . « آراز بارى » ضربى - موغانمىندادا موسىقى ماتئريالي (مادەلى) اساساً اوئىسۇن (تك سس) شكلىндە شرح اولونور . بو كىفىيت عومۇميتلە ، بوتون ضربى - موغانلارين اينسترومئنتال بئلمەلرى اوچون خاراكتئرىكدىر (خصوصىت ، كىفيت) . چۇخ سىلىلىك اىستر وۇڭال - اينسترومئنتال ($SS_1S_2S_3S_4$) ، اىسترىيەدە اينسترومئنتال ائپيزودلاردا $AVA_1B + DE\check{G}VV + GGVV$ بئلۈملىرىن گؤسترىر . بو كىمي ائپيزودلاردا (بئلۈملىرىن ، تىكەلرە ، قطعەلرە ، میصراعلاردا) چۇخ سىلىلىك ھۇمۇفۇن هار مۇنىك (سس بىرلىگى) اوچۇلا مالىكدىر . البتە ، بو اوچۇلون ضربى

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

موغاملاردا يارانماسیندا پروفئسیوْنال (پئشەکار ، حرفه‌ای) بستەکار يارادىجىلىغىنinin تأثیرى شىكىزدىر .

بئله چۇخ سسلیلىيین سجىيە وي نومونەسىنى بىرىنجى وۇکال - اينسترومئننال ائپىزوددا تاپماق موْمكۇندور . بورادا سسلرىن سىخ بىرلىشىرىلمەسى اساسىندا تۇنيكا (مايه ، تۇنا مالىك اوْلان سس ، آهنگ) اوج سسللىيین آردىجىل تىكارارى دىقتى جلب ائدىر . مئلودىيانىن (هاوانىن ، نغمەنин ، لحنىن) دەيىشىلمەسىنە باخما ياراق ، بو آكۇرد ئىينىلە تىكارالانىر . (NO21)

ايىنسترومئننال ائپىزودلا رادا (موسىقى آلتلىرىنده اىفا اوْلونان بۈلۈملەرde ، موسىقى آلتلىرىنده چالماق اوچون يازىلىمىش بۈلۈملەرde ، هر بىر موسىقى آلتىنinin بۈلۈممو ، موسىقى آلتلىرىنە اوېغۇن موسىقى بۈلۈملەرىنده) تۇنيك (مايه ، تۇنا مالىك اوْلان سس ، آهنگ) اوج سسللىيک ھم سىخ ، ھمە گئىش دۆزولوشە سىلىنىلىر .

آراشىرىلىغىمېز « آراز بارى » ضربى - موغام هارمونىك سترۇكتور (سس بىرلىكىنinin قورولوشو ، دۇورو ، فيرلانماسى ، دورانى . سس توتارىنinin قورولوشو ، دۇورو ، فيرلانماسى ، دورانى) كىمى مۇعىينلىشىرىلىر .

« آراز بارى » ضربى - موغامىنinin رىتمىك اساسىنى اوج پايلى اولچودە (4 / 3) دۇرد ضربىنى رىتمىك فيقوردا تشکىل ائدىر . (NO22)

يوخارىداكى رىتمىك فيقورا « موسىقى بحرى » (اوصول) كىمى باخماق اوْلار . سۇنرا اُف اينكشاف

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرُوفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

ائده‌رهک بئش ضربی ریتمیک فیقورا چئوریلیر . (NO23)

وُکال - اینسترومئنتال اپیزود الاردان ($SS_1S_2S_3S_4$) سونرا گلن « D » اینسترومئنتال اپیزود وندا ، موسیقی آلتلرینده ایفا اولونان بؤلوملریندە ، موسیقی آلتلرینده چالماق اوچون یازیلمیش بؤلوملرده ، هر بیر موسیقی آلتینین بؤلوموندە ، موسیقی آلتلرینه اویغون موسیقی بؤلوماریندە) ریتم دهیشیلیر . اونون ایکی بیرینجی پایی بیرله شره ک پونکتیر (تئز ، یئین ، سورعت) ریتم سجیبه‌سینی آلیر . (NO24)

ماراقلیدیر کي ، اینسترومئنتال پارتیبا (موسیقی آلتلرینده ایفا اولونان بؤلوم ، قطعه ، موسیقی آلتلرینده چالماق اوچون یازیلمیش بؤلوم ، قطعه . هر بیر موسیقی آلتینین بؤلومو قطعه‌سي . موسیقی آلتلرینه اویغون موسیقی بؤلومو ، قطعه‌سي) ایله بیرلیکده سسلنهن وُکال پارتیبا ضربی - مو GAMIN بیر فراقمئنتیندە (بؤلوموندە ، تیکه‌سیندە ، میصراع‌سیندا) یوخاریداکی ریتمی اوزوندە تجسوم ائتدیریر . بو کیفیت محض اینسترومئنتال ریتمین خواندنهن ایفاسینا جىددى تأثیر گؤسترمەسینە عایید عیانی سوبوتدور . (NO25)

« آراز باري » ضربی - مو GAMIN ایکیلی رۇندۇ (دئور ، دئوران ، فیرلانما) قورولوشونا مالیکدیر . بو قورولوشدا وُکال - اینسترومئنتال اپیزودلار و عینی زاماندا اینسترومئنتال حىصەلردهن بیرى (ایکینجى « V ») رئفرئن رۇندادیر (نقارت وارى اُیونوندادیر ، نقشىندەدیر ، خصوصىتىنىدەدیر ، تکرار اُیونوندادیر) . بىللەلیکله ، آذربایجان ضربی - مو GAMIN ایچرىسىنده بو قورولوشدا راست گلمک اولار . ائله حاقيىندا دانىشىدېغىمیز « آراز باري » ضربی - مو GAMIN بونا پارلاق اۇرنك (مىثال)

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

اولاً بیلر . بونونلادا بو کیمی اثرلرین قورولوشونون مونولیتیبی (بیر پارچا ، بیرتیکه ، بوتؤو) ، تامیلیغی و کامیلیبی موعینله شیر . بو جهت بیر داها ضربی - موگام ژانرینین (نؤوعونون) شیفاهی - پروفئسیونال (پئشەکار ، حرفه‌ای) موسیقیبیه منصوبلوغونا قاباریق شکیلدە سوپوتا يئتیریر . باشتا ضربی - موگاملاردان فرقىلی اولاراق « آراز بارى » نین وۆکال - اینسترومئنтал ائپیزودلارى کوپلئٹ (موسیقى آلتلریندە ایفا اولۇنان بؤلۈمۈن قطعه‌سى ، رنگلر بندى ، موسیقى آلتلریندە چالماق اوجون يازىلەمیش قطعه ، بند رنگلر ، هر بیر موسیقى آلتىنین قطعه‌سى ، بؤلۈمو ، بندى . موسیقى آلتلرینه اویغۇن موسیقى قطعه‌سى يا بندى) فۇرماسينا مالىك دئییل اۇ ، بير حىصەلى - وارىاسىيا پرينسىپى (چىشىتلرىن اوصولو ، اصلى ، تىلى . موضوعلارين اوصولو) اساسىندا قورولموشدور ($SS_1S_2S_3S_4$) .

آذربایجان رنگلری

رنگ - شیفاهی - پروفئسیونال (پئشەکار ، حرفه‌ای) موسیقىزىن اینسترومئنтал (موسیقى آلتلریندە ایفا اولۇنان موسیقى آلتلریندە چالماق اوجون يازىلەمیش ، هر بير موسیقى آلتى ، موسیقى آلتلرینه اویغۇن موسیقى) ژانridir (نؤوعودور) اۇ ، موسیقى اعتىبارىلە اينكشاف ائتمىش بير فۇرماسا مالىكىدىر . رنگلرین حجمى موختليف اولۇر . اۇ ، بير نئچە فرازادان (موسیقى مۇھىمەسى) عىبارت مىنىاتور كىچىك و نىسبەتاً تام حىصەسى) كىچىك پىئسلردهن (كىچىك موسیقى اثرىنین مۇئىىەتلى ، كىچىك موسیقى اثرىنین شكلى ، تصویرى) توتموش اىرى حىملى ، گئنىش مېقىياسلى اینسترومئنтал پىئسلرە (كىچىك بير موسیقى اثرى) قىدر اولاً بیلر . رنگ ژانرى تصنیف كىمى اووهل اۋزگور (مۇستقىيل) شكىلدە اۋزونو تشكىل تاپمیش ، سۇنرا ايسە موگام ژانرینين تركىبىنە داخىل ائدىلەميشىدىر . رنگلر ھم دستگاھ شكىللە موگاملارين ، ھم كىچىك حىملى

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

موغاملارین ، همده ضربی - موغاملارین داخیلیندە سازنده دسته‌سی طرفیندەن ایفا اولونور . رنگ ایری حجملى دستگاهین و یا کیچیک حجملى موغامین موعین شوبه‌سیندەن سۇنرا چالینیر و منصب اولدوغو شوبه‌نین ده آدینى داشیيیر . مثلاً ، « راست » موغام دستگاهیندا « ویلایتی » شوبه‌سیندەن سۇنرا رنگ چالینيرسا ، « ویلایتی رنگی » ، کیچیک حجملى موغام « شاهناز » دا « دیلکئش » شوبه‌سیندەن سۇنرا چالینان رنگ ايسه « دیلکئش رنگی » آدلانیر . دئمه‌لی ، رنگلر بىلاواسىطە اساسلاندىغي موعین موغام دستگاهلارينين و یا کیچیک حجملى موغامين شوبه‌لریندەن سۇنرا اونۇن بوتون مئلودىك - اينتوناسىيا (بىر پارچا لحن ، هاوا ، نغمە كى بىر آهنگە علاوه اولونور) ، لاد - مقام اوزه‌للىكلرىنى (خوصومىتلىرىنى) اۇزوندە جملشىرير .

رنگلرین موغام داخیلیندە نه كىمي فونكسيياسي (اصله باغلى اولماسى ، اسا س وظيفه ايله علاقىدار ، اصله مىتنى اولان) مۇوجوددور ؟ رنگلر آريجىل گلن شوبه‌لرى بىر - بىريلە باغلايىر ، اونلارى عوضۇي صورتىدە علاقەلنىدىرىر ، همچىنин شوبه‌لر آراسىندادا تضاد يارادىر . طبىعىدىر كى ، رنگ موغام شوبه‌لرى آراسىندادا خالق رنگلر خاراكتئر (خوصىصى ، كىفيت ، سجىيە وي) دىنجلەمە ايمكانىنى يارادىر . و اۇ ؛ اۇزونو نؤوبىتى موغام شوبه‌سینى اوخوماق اوچون حاضىرلائىر . رنگلر خاراكتئر (خوصىصى ، كىفيت ، سجىيە وي) رقص واري ، مارش و ليريك (دويغولى ، هيجانلى) رنگلر .

رقص واري رنگلر اۇيناق ، شوخ خاصىته مالىك اولورلار . سعيد روستم اۇون نۇتا گۈچوردو يو « آذربايچان خالق رنگلرى » مجموعه‌سیندە⁴⁴ بىرینچى دفتر - « ماينىي - راست » №1 ، « ویلایتی » №4 « ماينىي - شور » №10 ، « شور - شاهناز » №11 ، « حوسئىنى » №2 و س . نؤمرەلى رنگلر بو كىمى خاراكتئر (خوصىصى ، كىفيت ، سجىيە وي) داشىييرلار

⁴⁴ - باكي . 1978 . حاضىردا و سۇنرا كى تحلىلده بىر همین مجموعه‌لردهن ايستىفادە ائده جەيىك .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُوْ

. دئمه‌لی ، رنگلرین بؤیوک حیصه‌سی محف اویناق رقم سجیبه‌سینده دیر . مارش خاراکتئرلی رنگلره « ایراق NO7 » ، « ایراق - قرایی » NO8 ، « مایئی - شوشترا NO25 » ، « بایاتی - ایصفهان » NO26 رنگلری نومونه اولا بیلرلر .
لیریک (دویغولی ، هیجانلی) موسیقی افزوندہ سجیبه‌لندیره ننگلره نیسبتاً آز راست گلیریک . « مایئی - سنگاھ NO14 » ، « موخالیف NO6 » ، « موبزیغه (مبزغه) NO17 » ، « مایئی - بایاتی - شیراز NO34 » و اپی . آ .
رنگلر محف لیریک سجیبه‌لندیرلر . بو قبیله‌ن اولان رنگلرین بعضی‌لری خالق ماهنی‌سی و تصنیف مثلودیبا لاردیر (هاوالاردیر ، نغمه‌لردیر ، لحنلردیر) . مثلاً ، اینجه ، اتحیزا زلی مثلودیبا مالیک « بایاتی - ایصفهان رنگی NO35 » ، « بایاتی - ایصفهان تصنیفی » کیمی یا یلملیشدیر⁴⁵ ویا « بایاتی - شیراز »ین اوزو NO37 رنگی بوتونلوكله « لاجین » خالق ماهنی‌سینین مثلودیبا سیندان (هاواسیندان ، نغمه‌سیندهن ، لحنیندهن) عیبارتدیر⁴⁶ .
رنگ ژانرینین (نؤوعونون ، جورونون) ایکی نؤو و مژو جوددیر . اونون بیرینجی نؤو و دیرینگیدیر . دیرینگی رنگه نیسبتاً کیچیک حجملی ، لاکین اویناق ، جلد خاراکتئرلی (خصوصیتلی ، کیفیتلی ، سجیبه‌وی) موسیقیده ن عیبارت اولور . بوتون دیرینگیلر بو سجیبه‌دیر . اونودا دئیک کی ، بعض سازنده دسته‌سی دیرینگی عوضینه راست موسیقی‌سینی چالیر . بو او دئمک دئییلدر کی ، بوتون رقملر عینی زاماندا دیرینگی اولا بیلیر . محف او راست موسیقی‌سینده دیرینگی کیمی ایستیفاده ائتمک اولار کی ، اونلار ایفا اولونان شوبه و گوشنهنین لاد اساسینی اوزوندہ بیرلشیدرسین . عاده‌تنهن ، دیرینگی

⁴⁵ - باخ : رامیز ظؤهراپ اُوْ . آذربایجان تصنیفی . مسکو ، 1983 ، صفحه . 236 .

⁴⁶ - باخ : آذربایجان خالق ماهنی‌لاری (نوت یازیسی سعید روستم اُووندور) . باکی . آذر نشر ، 1967 . صفحه . 48 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

بؤیوک حجملي موغام شؤبه‌لریندە دئييل ، يادا كىچىك حجملى شؤبه‌لرده ، يادا گوشەلرده چالىنir و همین شؤبه و گوشەنى يىنكۈنلاشدىرير (تاما ملاشدىرير ، مجمۇ علاشدىرير ، نتىجه لشىدىرىر ، بىرلشىدىرىر) . ف . اميراؤ وون تعبيرىنچە دئىشك ، « دىرينىڭى خالق موسىقى فولكلورون قدىم ژانرلارىنداندىر (نۇو عولرىنده دىير ، جۇرلىرىنده دىير) . خاراكتئر (خصوصىت ، كىفيت ، سجىيە وي) اعتىبارىلە اوپيون ها والارينا ياخىن اولماسىنا باخما ياراق ، سېئىسيفيك (اۇزەل ، مخصوص) بىديعى رىتمىك اۇزەللىكلىرى (خصوصىتلىرى) واردىركى ، بودا اونلارىن موغام دستگا هلارىنىن ترکىب حىصەسىنە داخىل اولماسىنا ايمكان وئرمىشىر »⁴⁷ .

احمد باكىخان اُفو « دىرينىڭى » حاقىندا بئلە يازىر : « ... دىرينىگىلر اوپيون ها والارينا چۇخ ياخىندير . موسىقىچىلر خالقىمىزىن عصىرلىر بۇيو يارادىب ياشاتدىغي بو زنگىن خزىنە دەن باجارىقلا اىستيفادە اىتمەلەيدىلر »⁴⁸ .

اۆزئىير حاجىيى اُفو رنگ و اونون بىر نۇوو اولان دىرينىگىنى بئلە خاراكتئرize ائدىر (خصوصىلشىدىرىر ، كىفيتلى ائدىر ، سجىيە وي ائدىر) : « رنگ و يادىرينىڭى تصنیف كىمي بىر موسىقى اولوب يالنىز دئمەسى ، يعنى سۆزلىرى اولماز ، يالنىز چالىتار ، اكثراً يونكول بەھلىلى اولوب رقص ها والارينا بنزەر . رنگ ... دستەسى دەخى قىزىشىدىرىر ، يالنىز اوزون چكمە يىب تكرار دستگا هين قالانىنا كىچىلىر »⁴⁹ . رنگ ژانرىنىن (نۇو عونون ، جۇرونون) ايكىنجى نۇوو - « درآمد » آدلانىر . « درآمد » موغام دستگا هلارىنىن و كىچىك حجملى موغاملارين اينسترومنتال (موسىقى آلتلىرىنده ايفا اولۇنان ، موسىقى آلتلىرىنده چالماق اوچۇن يازىلمىش ، هر

⁴⁷ - ف . اميراؤ . اون سۆز يئرينه ، آذربايچان دىرينىگى و رنگلىرى . نۇت يازىسى ائه . منصورا اوپو و آ .

كريم اوپوندور . باكى ، 1986 ، صفحه . 3 .

⁴⁸ - احمد باكىخان اُفو . اوختوتار . عۆمۇرون سارى سىمى .

مقالات و خاطىرەلر . باكى ، 1985 ، صفحه . 36 .

⁴⁹ - اۆزئىير حاجىيى اُفو . آذربايچان موسىقى حىياتىنا بىر نظر . اثرلىرى . 2 جىلد . باكى ، 1965 ، صفحه . 220 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُوْ

بیر موسیقی آلتی، موسیقی آلتلرینه اویغون موسیقی) باشلانیشیدیر . عادتهن ، « درآمد » ده بیر اساس جهت اولور کی ، اوندا موغام دستگاهینین اساس ایستیناد پرده‌لری تدریجاً ، مثلودیک (هاوا ، نغمه ، لحن ، بیربارچاکی بیر آهنگه علاوه اولونور) اینکشاپلا افزونو گؤستریر . هر بیر موغام دستگاهینا عایید درآمد اوز موختليف مزيتلره سچيلير . « درآمد » لر اوزونه خاص کومپوزيسیبا ستروکتورونا (قورولوش دورانينا ، كركىسينه ، دۈرونە) مالىكدىرلر . ان اووهل « درآمد » ين گيريشى چالىنير ، سۇنرا اۇرتا رئگىستر (موسیقى آلتلریندە سسين اوجاليق و قووهت درجه‌سى) ، كولمیناسىيا (آهنگه ان اوجا يئر ، نوقطه ، زيلوھ) قاباغى نىسبتاً زيل رئگىستر ، اوندان سۇنرا كولمیناسىيانى تشکيل اىدەن بىلاواسىطە زيل رئگىستر ، نهايت ، يۈكىشكى رئگىستىردن اووهلكى رئگىستەر قايىتما ، « درآمده » خاص اولان قورولوش اوزه لىكلىرىدىر (خصوصىتلىرىدىر) .

اوندا خاطيرلایاق کي ، بوتون بو اينسترومئنتال (موسىقى آلتلریندە ايفا اولونان ، موسىقى آلتلریندە چالماق اوچون يازىلمىش هر بير موسىقى آلتى ، موسىقى آلتلرینه اویغون موسىقى) حىمىھلر اصليندە تکجه « درآمده » عايىد دېيىل ، عىنى زاماندا بوتۇلوكده دستگاهين قورولوشونو تشکيل اىدىر . بو بئولمه‌لر دستگاهين لاد - مقام اوزه يىدىر (سۇنوجودور ، نتيجه‌سىدىر) . بو معنادا بو « درآمده » موراجىع اىدەن « چاھارگاھ درآمدى »⁵⁰ . مولابىم تئمپىيدە (بۇيا ، سورەك ، سورعت) اولان بو « درآمده » آشاغى رئگىستىرده (موسىقى آلتلریندە سسىن اوجاليق و قووهت درجه‌سى) باشلانىر . ائله ايلىك موسىقى آخىنинدا مايه (دوا) اطرافينا گزىشىمە اوزه چىخىر . (NO26)

⁵⁰ - باخ : سولئىمان روستم اُوْ . آذربایجان خالق رنگلرى . ايکىنجى دفتر . باكي . آذرنشر . 1956 . ن 15 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ افو

بوٽؤولوکده « درآمد » بُوْیو مايه اطرافیندا گزیشمه باشليجا رُول اوینايير . بيز همچينين سئکوئنسیيا واري (هر هانسي بير موتیوین ، قالخان يا ائنهن قامماسيينين موختليف پيلله‌لرده تکراری) يوخاري دايانيش (ايستيقامت) و آشاغي دايانيشلي ، مثلوديك (هاوا ، نغمه ، بيرپارچا موسيقى کي ، بير آهنگه علاوه اولونور) حرکتین شاهيدي اولوروچ (NO27) .

« درآميدن » اووه‌لكي بؤلمه‌سي (24 خانه) ماينيي - چاهارگاه « شوبه‌سينه اساسلانير . بو بؤلمه‌ده « دو^۱ » ايستيناد پرده‌سيدير . سونرا اوكتاوا يوخاري کئچيد (عبور ، گذر) (دو^۲) بيرينجي مرحله‌ده آشاغييا دوغرو سئکوئنسیيا واري حرکته « دو^۱ » سسينه دوشور . (28 - 25 خانه‌لر) ، سونرا ايشه يوخارييا دوغرو ، يئنه‌ده سئکوئنسیيا واري (هر هانسي بير موتیوین ، قالخان يا ائنهن قامماسيينين موختليف پيلله‌لرده تکراری) حرکت باش وئرير (31 - 26) . و مثلودييما (هاوا ، نغمه ، لحن) آخيني مووقتى « دو^۲ » سسيندە دايانيير . بو بؤلمه بوٽونلوكله « منصورييّه » كيمىقا ورانيلير .

يوخاريداکي بؤلمه‌دهن سونرا بير اوكتاوا آشاغيدا يئني ائپيزود (رنگ ، بؤلوم ، تىكه ، قطعه ، حائىثه) باشلаниر . بو ائپيزود (41 - 32 خانه‌لر) « مايه » نى مؤحكلنديريپ ، اونۇ تصديق ائتمك اوچون لازىميidi .

سونراکي اينسترومئنتال (موسيقى آلتلىرينده ايفا اولونان ، موسيقى آلتلىرينده چالماق اوچون يازىلمايش ، هر بير موسيقى آلتى ، موسيقى آلتلىينه اوېغون موسيقى) بؤلمه تامامىلە « بسته - نىگار » شوبه‌سيينين اينتوناسيالارى (لحنلىرى) ، ايستيناد پرده‌سي اوزه‌ريندە (مى بئكار^۱) قورولموشدور . (NO28)

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

بو بؤلمه جمعی 21 خانه‌نی (63 - 42 خانه‌لری)
اُزوْنده جملشیدیر .

داها سُونرا ایسه کولمیناسییا ائپیزودلاردان (آهنگیده ان اوچا نوقطه‌نین رنگی ، آهنگیده ان اوچا نوقطه‌نین بؤلمه‌سی) اولان « موخالیف » شوبه‌سینین اینتوناسییالارینا (لحن‌لرینه) آلوده اولوروق . بو ائپیزوددا (رنگدە ، بؤلومدە ، قطعه‌دە) محف لادین 9 پیللەسی یاریم تۇن آرتیر . بئله بیر اۆزەللىك (خصوصیت) « موخالیف » شوبه‌سی اوچون چۇخ سجىيە ويدیر . (NO29)

لاکین بو بؤلمه‌نین سُونندا يئنیدەن « ماينىي - چاھارگاھ » قايدىلىر . قايتىما پروستىسى (گىندىشى ، جريانى) سىنکوئنسىيىا (هر ھانسى بير موتىبىين ، قالخان يا ائنهن قامماسینىن موختليف تکرارى) يۇلو ايله الده ائدىلىر . و « درآمد » محف ماينىن (دۇ1) تصدىقى ايله بىتیر . (NO30)

بئله لىكلە ، « چاھارگاھ » موغام دستگاھىنин لاد و مئلودىك (هاوا ، نغمە ، بيريا رچا موسىقى كى ، بير آهنگە علاوه اولونور) چالارلارى سُوندا بير داها تصدقىق اولونور .

گۈروندييو كىمى ، « چاھارگاھين » 3 اساس بؤلمه‌سی « ماينىي - چاھارگاھ » ، « بسته - نىگار » ، « موخالیف » تحليل ائتدىييمىز « درآمد » ده اۇز تظاھۇرونۇ تاپمېشىدير بىس « چاھارگاھ » موغامىنин و يا لادىنин اساس بؤلمەلرىندهن بىرىي اولان « حاصار » نه اوچون بوراخىلەمىشىدير ؟ چونكى ، « حاصار » لاد - مقام جەتىدەن « ماينىي - چاھارگاھين » كويىنتا (دياتونىك قامىمادا 5 - نجي پىللە) يوخارى (سۇل چاھارگاھ) تکرارىندان عىبارتىدير . محف بو سبىدەن چالغىچىلار « درآمد » ده بو شوبه‌نین مئلودىك مزيتلىرىنى ايختىصار ائتمىشلر . نتيجه دە منطىقلە ، لاکۇنىك (آز ، موختىصر ، آز دانىشان) ، يىغجام

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب اُو

بیر « چا هارگاه درآمدی » آلینمیشدیر . بوٽولوکده « چا هارگاه درآمدی » 80 خانه‌نی اوزونده جملشیدیریر .

اونودا خاطیرلایاق کی ، تحلیل ائتدییمیز « چا هارگاه درآمدی » ندهن گئرکملي بسته‌کار موسلوم ما قومایئو اوزونون « نرگیز » اپئراسینین او وئرتوراسیندا (گیریشیند ، آچیلیشیند ، آچیشیند) ایستیفاده ائتمیشدیر .

« درآمد » لرین دستگا هلاردا رولوندان سؤز آچان احمد باکیخان اُو یازمیشدیر : « درآمد » مغض هانسی موغامین چالیناجایینی يادا سالیر ، موغاما کئچمک اوچون باشلانيش (مقدمه) رولونو اویناير ، موغامین ياخشی قاورانیلماسی اوچون يئر حاضیرلاییر ، همده چالغیچیلار اوچون نئجه دئیرلر ، « مشق » وظیفه‌سینی يئرینه يئتیریر »⁵¹ .

بسته‌کار نریمان مەدا اُونون دیلی ايله دئسک ، « درآمد بوٽون سیلسیله‌نین اوبرازلى - ائمۇسیونال (گئرکملى - دويغولي ، احساسلى ، هیجانلى) مضمونونو تجسوم ائتدیرەن اینسترومئنتال پرئلودیا دیر⁵² (موسیقى آلتلریندە ایفا اولونان گیریشى ، حاضیرلیقىدى ، چاغریشى . موسیقى آلتلریندە چالماق اوچون گیریشى ، چاغریشى ، حاضیرلیقىدى . هر بیر موسیقى آلتینین گیریشىدى ، چاغریشى ، حاضیرلیغىدى . موسیقى آلتلرینه اویغۇن موسیقىيین گیریشىدى ، چاغریشىدى ، حاضیرلیغىدى) « درآمدی » اوپئرا او وئرتوراسى (گیریشى ، آچیلیشى ، آچیشى) ايلده موقاييسه ائتمك اولور . بئله‌کى ، اگر او وئرتورادا اوپئرادا واقع اولاچاق قهرمانلارین اوبرازلارینىن (احساسلارينىن ، هیجانلارينىن ، حماسه‌لارينىن ، گئرکملى ايشرىنىن) اساس مثلودييالارينى (هاوالارينى ، نغمە‌لارينى ، لحنلارينى) - مۇضۇعلارينى ائشىدىرسە ، « درآمد » ده دستگاهدا وئريلە جك شۆبەلرین لاد - اينتوناسييا

⁵¹ - احمد باکی خان اُو . اوختار . عۆمرون ساري سيمى . مقالەلر و خاطيرلر . باکى . 1985 . صفحه . 36 .

⁵² - آذربایجان موغاملارى . « راست » و « شاهناز » . نوت يازىسي نریمان مەدا و وندور . آذر نشر . 1963 . صفحه . 5 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پرۆفسئسیوనال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ افو

(لحن) اوزه‌لیکلرینین (خصوصیت‌لرینین) قاباقجادان شاهیدی اولدوق .
نهايت، « درآمد » بوتولوکده عیني آدلی دستگاها عایید اولدوغو اوچون موغام دستگاهین بیلاوا سیطه آدینی داشیبییر . تصادوفی دئییل کي ، « راست » دستگاهیندا اولان بوتون درآمدلری آیری - آیریلیقدا « راست درآمدي » ، « شور » دستگاهیندا چالینان درآمدلری ايله « شور درآمدي » آداندیریرلار .

آذربایجان تصنیفلری

آذربایجان تصنیفلری شیفاهی - پرۆفسئیونان (پئشە‌کار ، حرفه‌اي) موسیقى ژانري (نؤوعي) کيمي ووكال - اینسترومئنتال (اوخوماق اوچون موسیقى آلتلریندە ایفا اولونان ، اوخوماق اوچون موسیقى آلتلریندە يازىللمىش اوخوماق اوچون هر بىر موسیقى الـتى ، اوخوماق اوچون موسیقى آلتلرینه اویغۇن موسیقى) قروپا عايىددىر . اووهل اوزگور (موسـتقـىـل) شـكـىـلـدـه تـشـكـولـ تـاـپـمـىـشـ تـصـنـيـفـلـرـ ، سـۇـنـرـالـارـ موـغـامـ دـسـتـگـاـهـلـارـىـنـاـ دـاـخـىـلـ اـئـىـلـمـىـشـىـدـىـرـ . مـعـلـوـمـدـورـ کـيـ ، موـغـامـ دـسـتـگـاـهـلـارـىـنـ شـؤـبـهـ وـ گـوشـهـلـرـىـنـدـهـ عـادـهـتـهـنـ ، يـاـ رـنـگـ چـالـىـنـىـرـ ، يـادـاـ تـصـنـيـفـ اوـخـونـورـ . لـاـكـىـنـ « رـنـگـ » دـهـنـ فـرـقـلىـ اـولـارـاقـ » دـسـتـگـاـهـينـ « هـرـ شـؤـبـهـسـىـنـدـهـنـ سـۇـنـرـاـ تـصـنـيـفـ اوـخـونـلـماـسـىـ وـاجـىـبـ دـئـيـيـلـدـىـرـ . بـوـ اـسـاسـ اـعـتـيـباـرـىـلـهـ بوـتـؤـ وـ شـكـىـلـدـهـ دـسـتـگـاـهـينـ وـ يـاـ اوـنـونـ آـيرـىـ - آـيرـىـ شـؤـبـهـلـرـىـنـىـنـ اـيمـپـرـوـوـيزـاسـىـيـاـ (حـاضـىـرـلـاشـمـادـانـ ، شـعـرـ) نـطقـ سـؤـيـلـهـمـهـ ، هـاـواـ اوـخـومـاـ ، آـهـنـگـ چـالـماـ ، بـدـيـهـهـ سـاـزـلـىـقـ) اـوزـهـلـلـىـكـلـرـىـنـدـهـنـ (خـصـوـصـيـتـلـرـىـنـدـهـنـ) آـسـىـلـىـ دـىـرـ .

اـگـرـ وـوـكـالـ اـيمـپـرـوـوـيزـهـ اـوزـ حـجمـيـ باـخـيمـينـدـانـ کـيـچـىـكـدـىـرـسـهـ ، اـصلـىـنـدـهـ « اـينـتـئـرمـئـدـىـيـاـ (اـورـتـاقـ ، متـوـسـطـ ، مـيـانـهـ) » خـارـاـكتـئـرـيـ (خـصـوـصـيـتـيـ ، کـيـفيـتـيـ ، سـجـيـيـهـ ويـ) دـاشـيـيـيـارـساـ ، هـمـيـنـ شـؤـبـهـ دـهـنـ سـۇـنـرـاـ تـصـنـيـفـ اوـخـونـمـورـ . مـثـلـاـ ، « رـاستـ » دـسـتـگـاـهـيـنـىـنـ « حـوـسـئـىـنـىـ » شـؤـبـهـسـىـنـدـهـ تـصـنـيـفـ اوـخـونـمـاسـىـ طـلبـ اـولـونـمـورـ . چـونـکـىـ ، اـصلـىـنـدـهـ بوـ شـؤـبـهـنـىـنـ اـوزـوـ اـنـتـئـرمـئـدـىـيـاـ (اـورـتـاقـ ، متـوـسـطـ ، مـيـانـهـ) سـجـيـيـهـ سـيـ دـاشـيـبـىـيرـ .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

ویرتووز خاراكتئری (اوستادلیق خصوصیت‌لری ، مهارت خصوصیت‌لری) دستگاه شوبه‌سیده اوزونده سونرا تصنیفین اوخونولونما‌سینی طلب ائتمیر . مثلاً ، ویرتووز (اوستادلیق ، مهارت ، ماھیرلیک) سجیله‌لی وکال تکنیکینی ، مختلیف زنگوله‌لری ، بزه‌کلری و باشقا بیرلیک (موئکب) ایفاده واسیطه‌لرینی اوزونده توپلایان « راست » موغام‌لرین « پنگاه » و یا « بایاتی - شیرازین » بو سجیله‌لی « عزال » شوبه‌لرینده ، عاده‌تهن ، تصنیف اوخونور ، عوضینده رنگ و یا دیرینگی چالینیر . موغام‌لارین گئیش یا یلماسی و اینکشافی ایله علاقه‌دار شیفاهی - پروفئسیونال (پئش‌کار ، حرفه‌ای) موسیقی یارادیجیلیغیندا چوخلو میقداردا تصنیف یارانمیشدیر . لیریک (دویغولی ، احساسی ، هیجانلی) و یا بعض آغیر رقص واری سجیله داشیان تصنیفلرین « دستگاهدا » ایفا اندیلمه‌سینین بیر سیرا اوزه‌لیکلری (خصوصیت‌لری) وار .

بو مزیتلر آشا غید اکیلاردیر :

- 1 - موغامین تأثیر گوجونو آرتیریر :
- 2 - موغام شوبه‌لری آراسیندا تضاد یارادیر :
- 3 - موغام شوبه‌لرینی بیر - بیریله با غاییر :
- 4 - موغامدا مئترو ریتمیک (میقیاسینان اولان ریتم) جهتدهن کونستروکتیو (قوران ، دوزه‌لدهن) جیدیلیک یارادیر .

معلومدور کی خالق موسیقی‌میزده کوللی میقداردا اولان ماھنی‌لارین ، رقمه‌لارین ، موغام‌لارین هر بیرینین اوزونه مخصوص آدی واردیر ، محف بو علامته گؤردده اونلار بیر بیریندهن فرقله‌نیر . آیدیندیر کی ، ماھنی‌لارین داشیدیغی بو و یا آیری آد اونون مضموندان دوغور ، چوخ زامان ماھنی اونون ایلک سطیرلری ایله آدلانیر . لاکین تصنیفلرده رنگ کیمی بو معنادا تای‌سیزلىق تشکیل ائدیرلر .

تصنیفلرین آدلاری اوز متنيین مضمونونا گؤره دئییل ، ترکیبینه داخیل اولان و اونلارا اساسلانان بو و یا باشقا موغام و شوبه‌نین اوز آدی و موسیقی خاراكتئری (خصوصیتی ، کیفیتی ، سجیله‌وی) ایله علاقه‌داردیر . لاکین تصنیفلرین هر بیرینین موغامین موئین شوبه‌سینه عایید اولماسینا با خمایاراق ،

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

چوخ زامان اساس دستگاه‌ها گئرده فرق‌لندي‌ريلير . مثلا ، « سئگاه » موغامي‌ندا نه قدر تصنيف اولورسا - اولسون اونلارين هامي‌سينا آيريليقدا « سئگاه تصنيفي » و همچينين « شور » موغام دستگاه‌ينا داخيل اولان تصنيفلره « شور تصنيفي » دئيليلير . كچميشه‌ده موغام دستگاه‌يندا اوخونان تصنيفلره كيچيك حجمده اولوردو ، قورو‌لوشجا « اينتئرمئديا (اورتاق ، متوسط ، ميانه) » سجيي‌سي داشيي‌بردي . لاکين بير قانونا رعایت اولونور : شوبه‌نین بوتون اوزه‌لليكلريني (خصوصيتلريني) ، اونون موسيقى مضمونونو اوزونده تشکيل ائدي‌ردي . تدريجاً تصنيف ژانري (نؤوعي) بيرليك (موركب) فورما و مضمونلا ، يئنى كيفيتلرلە زنگينلەشىب ، اينتئنسيو (بزه‌ك) صورتده اينكشاف ائدير .

اووه‌للر تصنيفلرين مۇضۇعسو محبّت ليريکاسي (دويغوسى ، احساسى ، هيچانى) چرچيو و سينده اولسادا زامان كچديكجه اونلارين ئئماتيکاسي (مۇضۇعسو) گئنيشلەنير ؟ سئوكى ليريکاسي ايله ياناشى تصنيفلرين قاي‌ناغىندا اينسانين اولوييەتى ، حياتا مۇناسىبىتىنده ايجتيماعى - فلسفي درينلىك و آيري اوزه‌لليكلرده داخيل اولور . عىنى زاماندا تصنيفلرين قورو‌لوشوندادا دەيشىكلىكلىرى يارانىر ، بندلىرين و بئيتلىرين سايى چۆخالىر (بونولا علاقه‌دار مئلودىك (هاوا ، نغمه ، بيرپارچا موسيقى كى بير آهنگە علاوه اولونور) عىبارتلرين ساييدا آرتىر) ، لاد اساسى داها دا دۇخونلاشىر (دەرينه‌شىر) ، دياپازونو (سس يئتمەسى ، كۈك ميزانى ، سس بيرلىكى ، سس گئنيشلىكى) گئنيشلەنير ، متئرو - رىتمى (ميقىاسىنان اولان رىتم) بيرله‌شىر ، ايقا اوسلوبو (يۇلۇ ، روishi) دەيشىر . « تصنيفين » « جانى » اولان مئلودىيا (هاوا ، نغمه ، لحن) دا اوز نؤوبەسىنده ترانسفورما‌سييمايا اوغرايىر (بير شكىلدەن آيري شكىله دوشور ، بير شكىلدەن آيري شكىله گئدير) ، اينكشاف ائدير .

حاضىردا تصنيفلر آذربايچانين شيفاهى - پروفئسیونال (پىشەكار ، حرفة‌اي) موسيقى ژانري (نؤوعي) كىمى يۈكىك سوييەدە دىر (خصوصيتتە دىر ، خاص اولماقدادىر) . اونلار خالق مىللەي صنعتىنinin

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ افو

قدیم عننه‌لری (دده‌بلری ، عاده‌تلری) ایله سیخ با غلی اولاراق آذربایجان موسیقی‌لی - پؤتیک (شاعیرانه) یارادیجیلیغینین گئنیش بیر ساچه‌سینی تشكیل ائدیر . چاغداش (موعاصر) دؤورده یارانان تصنیفلر تکجه بیر موغام شوبه‌سینین دئییل ، اساسلاندیغی موغامین بوتون اوزه‌لیلکلرینی (خصوصیت‌لرینی) اوزوندە توپلاییر ، اونا گئرەدە اوزگور (موستقیل) شکیلدەد ایفا اولونور . معلومدور کی ، تصنیفلرین ایفاچیلاری خوانندەلرdir . اونلار ایفاچیلیقلا برابر ، همە بو اینجیللرین یارادیجیلاریدیر . بو پرسئسە (گئدیشە ، جریاندا) چوخ زامان خوانندەلرلە بیرلیکدە سازنە دستەسی دە ایشتیراک ائدیر . بئله‌لیکلە ، تصنیفلر اینسترومئنال (موسیقى آلتلریندە ایفا اولونان ، موسیقى آلتلریندە چالماق اوچون یازیلمış ، هر بیر موسیقى آلتى ، آلتلرینه اویغۇن موسیقى) آنسامبىلارین (قروپلارین) موشاپیعت ایله اوخوندوغو اوچون اونلارین موسیقى‌سی بعضى حاللاردا هارمونىك و پولیفونىك (سس بیرلىگى و چوخ سسلى) عنۇنصورلرلە زنگىنلە شدیرىلىر .

آذربایجان تصنیفلرینین متنلری محبّت لیریکاسینین (دیغۇسونون ، ھیجانىنین ، احساسىنین) گئنیش بیر ساچه‌سینى احاتە ائدیر . بو متنلرde عاشيق - معشوق موناسىبىتلری ، عاشيقانه حیات و بونونلا علاقەدار اولاراق سئوینج و ایضطیرابلار ، معنوي سارسینتيلار (دۇلاشمالار ، بوروکموشلر) ترهننوم اولونور . تصنیف متنلرینین پؤتىك (شاعیرانه) اوبرازلارى (دیغۇلارى ، گئرکەملى) بو جۇر حىمەلرلە چوخ سیخ باغلىدىر .

محبّت مۇتیولرى (موسیقى سۆزونون ان کىچىك تجرىبە اولونان پارچالارى) ایله ياناشى ايجتماعي مۇتیولرde تصنیفلرین متنلریندە اساس يئر توتور . تصنیف متنلریندە آذربایجانىن طبىعتى ، اونون فاۇناوه فلۇراسىنى (يوکسک و آخارلىغىنى) سجىيەلنىدیرەن رمزي اوبرازلاردا (گئرمىلرde ، دیغۇلاردا) عكس اولونور . خصوصىلە محبّت سىمۇلۇ (سىمگەسى ، گوستربىجي) كىيمى بولبۇل و قىزىل گول اوبرازلارينا داها چوخ تصادۇف ائدىلىر .

شیفاهی عنعنەلی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقىسى

رامیز ظۇھاراب اۇۋو

ایفاچىلىق باخىمىندان تصنیفلرى اوج نؤوه آييرماق اولار .

بىرىنچى نؤوع - ائله تصنیفلردىر كى ، اۇنلار موغام - دستگاھىنىن اووهلىيندە ايفا اولۇنور . اصليندە او ، دستگاهدا « درآمد » فونكسيياسىنى (گۈرە وىنى ، ايشىنى ، ايشلىنمەسىنى ، اصلە مېتى اولماسى) يئرینە يئتىريير و دستگاهىن « مايه » شۇبەسىنه باشلانىش اهمىتىنى گۈرور . بو سجىتەلى تصنیفلر اساس اعتىبارىلە دستگاهىن زىرۇھىسىندەن (زىل تۇنۇندان) باشلايىر ، مئلودىيىا (هاوا ، نغمە ، لحن) آشاغى دايانيشلى (اىستيقامتلى) حركتىلە تۇنيكادا (مايه دە ، تۇنا مالىك اولان سىدە ، آهنگدە) تاماملانىر .

بو كىمى تصنیفلرە پارلاق نۇمۇنەلردىن بىرىي « قاتار تصنیفى » اۇلا بىللەر . تصنیف مئلودىياسى (هاواسى ، نغمەسى ، لحنى) بىرىنچى « زىل قاتار » شۇبەسىندەن باشلاناراق آشاغىيىا دۇغۇرۇ دايانيشدا (اىستيقامتىدە) حرکت ائدىر ، بىمە (تۇنيكىيا - دۇ¹) چاتدىريلىير . بو ائپىزىود (رنگ ، بؤلۈم ، قطۇعە) ، بىر نؤوع ، بىم رئگىستەر (موسىقى آلتلرىندە سىين قووهت درجهسى) ، يىعنى « ماينىي - قاتار » شۇبەسىنە دۇشور . سۇنرا ايسە همین « مايه » (تۇنيكا) مئلودىيىا آخىينى اىلە نئىجە دئىرلر « مؤحىكملىنىرىلىير » . بو پىرسىنس (گىندىش ، جريان) « فا¹ » سىىندەن باشلايىاراق آشاغىيىا دۇغۇرۇ سئكۈننسىيىا (هر هانسى بىر مۇتىيىون ، قالخان يا اىنەن قامماسىنىن مۇختلىف پىيلەلرەدە تىڭارى) يۈلو اىلە حرکت ائدىر . بىرلىكده « قاتار » موغامىنىن موسىقىسىنە خاھ اولان بئىوك آيدىق باخىشلىق ، آزغىنلىق (گۈمراھلىق) ، كىشىلىك كىمم حىصەلر بو تصنیفین موسىقىسىندە اۇز عكسىنى تاپمىشدىر .

بو تصنیفین قورولوش بىر نؤوع « راستىن » « قراتىن » « شۇبەسىنىن كۆمپوزىسىيىا اۇزەللىكلىرىنى (قورولوش خصوصىتىنى ، تركىب خصوصىتىنى) بىزە خاطىرلادىر . تصنیفىدە عمادالدین نسىمىنىن « بولموشام » رەيىھلى قزەلىنىن ايکى بئىتىتىندەن اىستىفادە ائدىلمىشدىر . (NO31)

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرۇفەنسىسۇنال موسىقىسى رامىز ظۇھاراب اۇو

ایکینچى نۇوه عايىد تصنیفلر موغام دستگاھىنин شۇبەلرى آراسىندا اوخونور . اۇنلار داخىلى اۇلدوغۇ موغام شۇبەسىنinin اساس موسىقى مضمۇنۇ ، لاد - اينتوناسىيىا (لحن) چالارلارىنى اوزوندە جملشىرىرىر . بو سېكىلى تصنیفلرىن مىقدارى داها چۇخدور . بىز اۇنلاردان ایکىسىنinin اوزه رىنده داييانىرىق . « چاھارگاھ » موغام دستگاھىنinin « موخالىف تصنیفى » « گۈلوستاندا سنه بنزەر گۈل اۇلماز » . « موخالىف تصنیفيىنده » 9 پىللەنinin دەيىشكەنلىيىنى كۈرۈوك . بىرلىكىدە (عمومىتلىه) ، « موخالىفده » قورولان تصنیفلر « موخالىف » موغام شۇبەسىنده اۇلدوغۇ كىمىي بو پىردىيە ايستىنادەن اوخونلۇر . (NO32)

اۇندا قىيد ائدەك كى ، بعضى تصنیفلرىن اووهلىىنده اينسترومئنال (موسىقى آلتلىرىنده اىفا اۇلونان ، موسىقى آلتلىرنە اوغۇن موسىقى) باشلانىشلار اوزگور (موستقىل) خاراكتئر (خصوصىت ، كيفيت ، سجىيە وي) داشىيىر . حاقىندا دانىشىدىغىمىز « موخالىف تصنیفيىنده » دە باشلانىش اوزگور (موستقىل) اهمىت كىسب ائدىر . همین باشلانىش سۇنرا ايسە كۆپلىنتلر (بىنلر ، قطعەلر ، بۆلۈملىر) آراسىندا « باغلىيىجي » رۇلونو گۈرۈر .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُوْ

تصنیفده 11 هئجالی میصراعلاردان ایستیفاده اولونموشدور . بئله‌کی ، بوراداکی 11 هئجالی میصرالار 5 + 6 بؤلومله 4 / 3 مئتریندە ئىریلیر . تصنیفه سسیز طرزیلى خۇرئیك (کۈرا اویغۇن ، قورولوشا صاف) رىتم خاصدیر . بورادا آیرى - آیرى هئچلار اوزادىلیر ، بعضًا ایسه سینکوپا (دایانىش ، توقف) معناسىنى كسب ائدیر . (NO33)

موخاليف تصنیفي « نقارتسیز (تیکرارسیز) ایکى کوپلئتلى (بؤلوملى ، بندلى) قورولوشدان عیارتدىر . بورادا رئپریزلى (بىرده آلینملى ، يئنه آلینملى ، دوباره آلینملى) نؤودەن ایستیفادە اولونموشدور . بئله کى ، بىرینجى کوپلئت (بؤلوم ، بند) ایکى موسیقى جومىلەسیندەن AV ، ایکىنجى کوپلئت ایسه اوج موسیقى جومىلەسیندەن SAV عیارتدىر⁵³ .

2 - معلومدوركى ، « ویلاتى » موغام شؤبەسیندە ، ائلەجه‌دە عىنى آدلى تصنیف و رنكلرده راست لادىنinin 8 پىللەسى (کوينتا) موقتى اولاراق تۇنیكا (مايە ، تۇنا مالىك اولان سىس ، آهنگ) اهمىتى كسب ائدیر .

« ویلاتى تصنیفي » نده کى مئلودىك (هاوا ، نغمە ، بىرپارچا موسیقى کى ، بىر آهنگە علاوه اولونور) عیارتىلدە راست لادىنinin 10 پىللەسینىن دەيىشكىلىيىنىدە گۈرمك مۇمكۇندور . بو معنادا تصنیفدهن بىر فراقئىنتى (تىكەنى ، بؤلۇمو ، قطعەنى) نۇمونە گتىرەك . (NO34)

اوندا دئىك کى ، « ویلاتى » شؤبەسینه و اوندان سۇنرا گلن عىنى آدلى شؤبەنinin تصنیفینه 9 پىللەنinin آلچالماسىدا خاصدیر . همین عامت 10 - 9 پىللەلر آراسىندا آرتىرىيلميش سىكۈندا (آردىجىلىيغىندا ، سىلىرىن مۇعىن ایزىنە گئتمەسیندەن) گئدىشىنە

⁵³ - باخ : رامیز ظؤهراپ اُوْ « آذربایجان تصنیفي » . مسکو . 1983 . صفحە 217 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرۇفەنسىسۇنال موسىقىسى رامىز ظۇھراب اۇو

ايمکان يارادىر . بو كىفېت يوخارىداكى نومونه ده قاباريق شكىلدە اۇزونو گؤستير .

« وېلايتى تصنىفي «نىن آىرى - آىرى حىصەلرىنده اساساً ائنهن حركتلى مئلودىيالارا (هاوالارا ، نغمەلرە ، لحنلرە) راست گلىرىك . مىڭ ، تصنىفين اۇرتا بئولمەسىنده ائنمە حركتى قاباقجادان حاضىرلانمىش تۇنىكادان (مايدەن ، آهنگەن ، تۇنا مالىك اولان سىدەن) يوخارى پىللەيە (كويىتايى) سىچرايىشا و سۇنرادان مۇعىن ائدىلمىش دياپازونون سىكۈنىسىيا (هر هانسى بىر موتىوين ، قالخان يا ائنهن قاممانىن مۇختىليف پىللەلرىنده تكارارىنىن سى گئنىشلىگى ، كۈك مىزانى) يۇلو ايلە آشاغىيىدا دۇغرو دايانيشدا (اىستيقاتىدە) اساس تۇنا (رئە¹) چاتدىريلىر . (NO35)

« وېلايتى » ده بىز مۇعىن داياق پىردىسى اطرافيىندا گزىشىمنىدە گۈروروک . بو ، اۇزونو اكسىلەمەسىن كوارتا دياپازۇندا (دياتونىك قامادا دۆردونجو پىللەنین كۈك مىزانى ، سس بىرلىكى ، سىسىن گئنىشلىگى) گؤستير . بئله علامت هر شىىدەن اووهل تصنىفين لاد قورولوشو ايلە علاقەداردیر . (باخ : نومونە NO34)

گۈرۈندىبو كىمىي ، گئنىش دياپازونوندا (كۈك مىزانىندا ، سس گئنىشلىغىندا ، سس بىرلىكى) (عكس . 4) گزىشىمە ايلە ياناشى داها سىنج اىنتئروللىي داياق اطرافيىندا گزىشىمنىدە شاھىدى اولورق . بو حالى « گزىشىمە داخىلىيندە گزىشىمە « آدلاندىرماق اولور .

تصنىفين فۇرماسى نقارتلى تك كوبىلئتلىدىر (بئولوملودور ، بىندىدىر ، قطعەلىدىر) . بورادا اساس 3 حىصە كوبىلت اولدوغو حالدا اۇنۇن بىرىنچى جوڭلەسى يئنى موسىقى ماتئرالىينا (مادەسىنە) اساسلаниر . نقارت ايسە ايكى موسىقى عىبارتىنин (

شیفاهی عنعنەلی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقىسى رامیز ظؤھراب اۇو

av) اهاته ائدیر . موسیقى فۇرماسى آشا غىيدا كىيدىر AVA av⁵⁴ : اوچونجو نۈوع ائله تصنیفلر عايىيدىر كى ، آنلاردا عىنىي آدلى موغام - دستگاهىن شۆبەلرىنىن موسیقى مضمۇنو اۋز عكسينى تاپىير . بو سجىيەلى تصنیفده موغام شۆبەلرىنىن لاد - اينتوناسىيا (لحن) دۇنوملىرى ، مئلودىك (هاوا ، نغمە ، بىرپارچاکى ، بىر آهنگە علاوه اولۇنور) چالارلار دەيىشىلمە نتىجەسىندە آىرىي - آىرىي داياق پرەلرىدە آردىجىل شكىلدە دەيىشىلىر . عادەتنەن ، بئلە تصنیفلر اۋزگۇر (موستقىل) شكىلدە ، يعنى موغام دستگاھىندى دئىيىل ، بىر تصنیف نۇمرەسى كىيمى ايفا اولۇنور . بو جۇر قورولوشو تصنیفلرىن اۋزلىرىدە موغانمىز اوخۇنۇلمۇر . موغام پارچاسىندان يَا تصنیفین اووهلىنىدە يادا اۇرتا حىصەسىندە (چۈخ زامان زىل رئگىستىرلى (موسیقى آلتلىرىنىدە سىسىن اوچالىق و قووهت درجهسى) شۆبەلرە ايستىناد اولۇنمۇش پارچالاردا) ايستىفادە ائدىلىر . دوشونجەمىزى سوبوتا يئيرىمك اوچون عيانى واسىطە كىيمى ايكي تصنیفه مۇراجىبعت ائدەك .

1 - « شور تصنیفي » (« آذربایجان ائلىنىدەنسىن سن گۈزەل »⁵⁵) . تصنیفین بىرنجى بۇلمەسى « مايىئىي - شورا » اساسلاندىغى حالدا (6 - 1 خانەلر) ، ايكىنچى جومىلەسى و اۇنۇن تكراري (14 - 7 خانەلر) آرتىق « سارنج » موغام شۆبەسىنىن ، اينتوناسىيا (لحن) چالارلارىنى اۋزوندە تۇپلايىر ، « سارنجە » مخصوص ايستىناد - داياق پىللەسىنىدە (5 پىللە - لىيا¹ سى) بىتىر . سۇنرا اىسە 5 خانەلى جومىلە بۇتۇنلۇ كله « شور - شاھناز » شۆبەسىنىن رىڭىنە بۇيىانىر و عىنىي آدلى موغام شۆبەسىنىدە كى كىيمى 6 پىللەيە (سى¹) ايستىناد اولۇنور . (19 - 15 خانەلر) سۇنرا همین داياق پىللەسىنىدەن باشلانان جومىلە تۇنیكادا (سۇل¹) بىتىر (25 - 20 خانەلر)

⁵⁴ - باخ : رامیز ظؤھراب اۇو « آذربایجان تصنیفي » صفحە 106 - 105 .

⁵⁵ - باخ : رامیز ظؤھراب اۇو تصنیفي ، صفحە . 116 - 114 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرُوفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

. بونون آردینجا اینکشاف آرتیق زیله دُغرو حرکت ائدیر . بو زامان « شور » دستگاهیندا اساس شوبه‌لردن اولان « بایاتی - قاجار » گلیر . (34 - 26 خانه‌لر) بو شوبه واسیطه‌سیله بیر نؤوع راست لادینا کئچیلیر . آخی ، « بایاتی - قاجار » محف « راست » موغامی عایله‌سینه داخیلیدیر .
« شیکستئی - فارس » شوبه‌سینین اینتوناسییالارینا (لحن‌لرینه) اساسلانان سونراکی 16 خانه (50 - 35 خانه‌لر) تصنیفین بو یئرینده « شیکستئی - فارس » موغام پارچاسیندان ایستیفاده ائدیرلر .
نهایت ، تصنیفین سونوندا مثلودیک (هاوا ، نغمه ، بیرپارچاکی بیر آهنگه علاوه اولونور) حرکت آشاغیا ائنمہ یولو ایله تۇنیکایا (مايهیه) (می^۱) چاتدیریلیر . (60 - 50 - جی خانه‌لر) بئله‌لیکله « شور تصنیفی » (« آذربایجان ائلیندەنسن سن گۆزەل ... ») عینی آدلی موغام دستگاهیندا مُوجود اولان اساس شوبه‌لرین (« ماینیي شور » ، « شور - شاهناز » ، « بایاتی - قاجار » ، « شیکستئی - فارس » ، « سارنج ») لاد - اینتوناسییا (لحن) چالارلاری ، ایستیناد - دایاق پرده‌لری اطرافیندا گزیشمە اساسیندا قورولموشدور .
تحلیل ائتدیبیمیز « شور تصنیفی » قئیری - برابر مثلودیک (هاوا ، نغمه ، بیرپارچاکی بیر آهنگه علاوه اولونور) جومله‌لردن عیبارتدير . بو ، هر شئیدن اووهل تصنیفده قئیری - برابر شعر میصرالاریندان ایستیفاده ایله علاقەداردیر . بئله کی ، تصنیفده ایکی اووهلکی میصراع 11 هئجالیدیر و 3 خانه‌لی موسیقى عیبارتلرینده تجسومونو تاپمیشdir . آنچاق اوچونجو موسیقى جومله‌سی ایسه افزوند 15 هئجالی میصراعلاری عکس ائتدیرەن زامان آرتیق او ، 4 خانه‌لی عیبارتلرله وئریلیر (باخ : 40 - 1 خانه‌لر) . دئوردونجو موسیقى ایسه آرتیق 19 هئجادان عیبارتدير . بو موسیقى بیلا و اسیطه 15 هئجالی میصرایا « گئ - زەل یا - ریم » کیمی نقارتلی (تیکرارلى) سۆزلرین علاوه ائدیلمەسی ایله عمله گلمیشdir . طبیعیدیر کی ، متندە بئله گئیشلنمە مثلودیک (هاوا ، نغمه ، بیرپارچاکی ، بیر آهنگه علاوه اولونور) جومله‌لریندە

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پرۆفسئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُوو

گئنیشلنمه‌سینه سبب اولموشدور (14 - 11 خانه‌لر) . یوخاری نومونه خواننده‌نین پؤتیک (شاعیرانه) متنه سربست یاناشماسی کیمی ایزاح ائدیله بیلیر . بو مزیت محف خواننده‌یه مئلودیک اینکشاوی منطیقلی صورتده سونا چاتدیرماق اوچون لازیم اولموشدور . معلومدور کی ، آذربایجان خالق موسیقی‌سینه ، ائله‌جه‌ده شیفا‌هی - پرۆفسئسیونال (پئش‌کار ، حرفة‌ای) موسیقی‌سینه اساس دایاق اطرافیندا گزیشمە خاصدیر . بو سجییه وی جهتی بیز « شور تصنیفیندە » گئرروروک . تصنیفین آرتیق بیرینچی عیبارتیندە کیچیک تئرسییا دیاپازونندا (دیاتونیک قامانین اوچونجو پیللەسینین سس بیرلیگی ، سس گئنیشلیغی ، کؤک میزانی) ایستیناد - دایاق پردەسی (سوْل^۱) اطرافیندا گزیشمە باش وئریر . ائله بو عیبارتده « گزیشمە داخیلیندە گزیشمە » نین شاهیدی اولوروق . بئله کی ، بورادا تکجه اساس تۇن اطرافیندا دئییل ، همچینین لادین تئرسییاسی (دیاتونیک قامادا اوچونجو سسی ، پیللەسی) و سئکونداسی (ایکینچی فاصیله‌سی) اطرافیندادا گزیشمە‌نى گئرروروک . (NO36)

یوخاریداکی فراقمئنتیده (بؤلومدە ، تیکەدە) 5 پیللەنین دەیشکنلیبی ، یعنی اکسیلمەسی (لیا - لیا بئمول) دا اوژه چیخیر . بو مزیت تصادوفی حال دئییل ، محف شور لادیندا قورولان بوتون نومونەلرین کادانسلاری (تاما ملانمالاری ، ضربەنین بىا آهنگین سۇنو) اوچون سجییه ویدیر . تصنیفلرین اوچونجو نؤونه عایید عیانی نومونەلردن بیریدە « راست تصنیفی » دیر (« گئت دۇلان گیننان خامسان هنوز ... »)⁵⁶ .

« راست تصنیفی » 19 - جى عصیرین کلاسیک شاعیرلریندەن اولان نباتینین سۈزلەرینه اوخونور : گئت دۇلان گیننان ، خامسان هنوز پۇختە اولماغا ، آبالام ، چۇخ سفر گرهك .

⁵⁶ - باخ : رامیز ظؤهراپ اُوو « آذربایجان تصنیفی » ، صفحە 102 - 101 .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

موْرگی - قاف ایله هم زبان اُلوب
دُوره قالخماغا ، آبلام ، بالو پر گرهک .

زولفی عنبرین ، خالی نازنین ،
قؤنچه‌تک دهان ، قاشی جان سیتان ،
شاھی - گول روحان ، آبلام ، ماھی بیقرار ،
نسترن کیمی ، آبلام ، سیم بر گرهک .
« راست تصنیفی » حاقیندا ایلک نؤوبهده اُنزو دئمک
اولار کی ، « راست موغام دستگاهینین اساس
شوبه‌لرینین مثلاودیکو - اینتوناسیا (نغمه وار -
لحن) بو تصنیفده ده اوز تجسّومونو تاپمیشدیر .
اووه‌لکی تحلیل ائتدییمیز تصنیفدهن فرقلي اولاراق
« راست تصنیفی » نده موسیقی جومله‌لری سیممتریک (
بوتؤو بیر شئین حیصه‌لرینین اوْرتایا گوره اویغون
دِزولوشو ، بیرلشمه‌سی) قورولوشا (۴ + ۴ + ۴ + ۴)
و ای . آ .) مالیکدیر .

بیرینجی - سوال سجیئه‌لی موسیقی جومله‌سی (A) اگر
« مایئی - راست » شوبه‌سینین اینتوناسیا لارینا (
لحن لرینه) اساس‌لارسا ، ایکینجی - واریانتلی (
بیر شئین باشقا شکلی ، بیر آهنگین ، ناغیلین
باشقا جور اجراء اولماسی ، تغییر تاپان) جاواب
جومله‌سینده (VV) ایسه دیاپازونون (سس
گئنیشلیغی ، سس بیرلیگی کؤک میزانی) گئنیشلەنیر
. (12 - 5 خانه‌لر) بورادا بیرینجی دئرد خانه
لادین 8 پیللەسینه (رئه²) ایستیناد ائدیر .

بئله‌لیکله ، بو موسیقی پارچاسی « مایئی - راست »
شوبه‌سینه اساس‌لارمیشدیر . اوْندان سۇنرا گلن موسیقی
جومله‌سی (20 - 13 خانه‌لر) آرتیق « شیکستئی -
فارس » (SS₁) موغام شوبه‌سینین اینتوناسیا لارینی
(لحن لرینی ، نغمه‌لرینی) اوْزونده جملشیدیر . بو
، هئجده تصادوْفی دئییل . چونکی ، « راست » موغام
دستگاهیندا « شیکستئی - فارس » اساس شوبه‌لردن
ساپلییر . لاد - مقام اعتیباریله ایسه « شیکستئی
- فارس » بیلا و اسیطه سئگاه لادینا عاییددیر . بیز
بو جومله‌یه دیقت یئتیرهک ، گورهک کی ، اوْنون
کادانسى (تمام‌لانماسی ، ضربه‌نین یا آهنگین سۇنو

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

) V₁ پیله‌دیر (یعنی « سی سی سئگاها »)⁵⁷ . بو جومله‌ده سونرا « مایئی - راستا » (سول¹) قاییدیلیر . سئگاه لادیندان راست لادینا قاییتما پرُوسئسی (گئدیشی ، جربانی) مغض یوخاریدا قئید ائتدییمیز 6 جواب جومله‌سیله باش وئریر (25 - 21 خانه‌لر) .

سونرا تصنیف مثلودییاسینین (هاواسینین ، نغمه‌سینی ، لحنینین) اینکیشافی بیزی « عراق » شوبه‌سینه گتیریب چیخاریر . « عراق » شوبه‌سینین اینتوناسییالارینا (لحن‌لرینه) اساسلانان موسیقی جومله‌سی (DD₁) کوینتادان (8) یوخاری تونیکایا (مایه‌یه) (سول²) سیچراپیشلا باشلنیر . بو جومله‌ده دیاپازونون (کؤک میزانی ، سس گئنیشلیغی) یوخاری رئگیسترن (موسیقی آلتلرینده سسین اوجالیق و قوهوت درجه‌سی) حتسابینا گئنیشلنه‌نیر (باخ : 37 - 26 خانه‌لر) .

یئنیده‌ن تانیش مثلودییا (هاوا ، نغمه ، لحن) . بو ، BV₁ جواب جومله‌سیدیر (45 - 38 خانه‌لر) . تصنیفین سونوندا اوندان ایستیفاده ایله VV₁ آرتیق بورادا « قرایی » شوبه‌سینین فونکسییاسینی (اصله مبتهی اولماسینی ، اساس وظیفه ایله علاقه‌دار اولماسینی) یئرینه یئتیریر . بئله‌لیکله ، حاقیندا سؤز آچدیغیمیز « راست تصنیفینده » راست لادینین دایاق - ایستیناد پرده‌لری اطرافیندا گزیشمکله آشاغیداکی عینی آدلی موغام شوبه‌لرینین اینتوناسییالارینا (لحن‌لرینه) آلوده اولوروق : « مایئی - راست » ، « شیکستئی - فارس » ، « عراق » ، « قرایی » ، دئمه‌لی ، « راست » موغامینین اساس شوبه‌لری تکجه بیر تصنیفده بئله اؤز یئرینی تاپمیشدیر . مغض بو سببدنه‌ده همین تصنیف یا موغام دستگاهینین اووه‌لینده « درآمد » عوضی و یا اوزگور (موستقیل) شکیله‌دیر ایفا اولونور .

ایندي ایسه « راست تصنیفي » نین بعضی اسلوب (یوں ، رویش) جهتلرینه نظر یئتیره‌ک .

⁵⁷ - آذربایجان خالق موسیقی‌سی ایفاجیلاری « سی سئگاها » « خاریج سئگاه » دئیزلر .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب اُفو

ان اووهل اُننو دئیک کی ، « راست تصنیفی » نین (گئت دُولان گینان خامسان هنوز) سس سیراسینین عوِّمومی آمبیتوسو دئتسیمایا (ایسته‌یی دوْز گئتمه‌یه ، ان زیروه اوچالیغی دوْز گئتمه‌یه ، عمودی گئتمه‌یه) قدردیر . (NO37)

معلومدور کی ، تصنیفلره خاص اوْلان اساس جهتلردهن بیریده اُنون متنینده نقارتلى (تکرارلى) سؤزلرین و نیدالارین علاوه اندیلمه‌سیدیر . خواننده‌لر چُوخ زامان تصنیف ها واسینا موختليف مثلودیک (هاوا ، نغمه ، بیرپارچا موسیقی کی ، بیر آهنگه علاوه اولونور) دئنومملر ، کولوریتلى (بُویالی) وُکالیزلر نقارتواری سؤزلر و آیری - آیری نیدالار (« آی » ، « ائی » ، « يار » ، « آ بالام » و س .) علاوه اندیرلر بئله نقارتواری (تکرارلى) ، اوْرتا حیصه‌سینده و سُونوندا ایستیفاده اولونور . ائله « راست تصنیفی » نده « آ بالام » « نقارتواری سؤزلردهن شعر میصراعلارینین اوْرتا تۇنیکایا (يعني کادانسا) چاتدیریلیر . همین جهت ایکینجی موسیقی عیبارتیندهن تام معناسي ، بوٽوو شکیلدە بیتمه‌سی اوچون ضامین يارادیر . بئله بیر يُول مثلودیسیولیک (درین آنلامی اوْلان ، درین معناسي اوْلان ، رسا) ، قاباریلیق گتیریر . (NO38)

یوخاریداکی نومونه‌ده ($h^1 - a^1$) (ها) مثلودیک دئنمه حرکت دایانیشینی (ایستیقاماتینی) بیر قدره لنجیدیر . عینی زاماندا بو ، نتجه دئیرلر ، موسیقی عیبارتینین بیتمه‌سی اوچون بیرینجی تشبوٽاتدیر . اُنون آردینجا گلن « اُوزهک » ایله ($h^1 - a - a^1$) فینیش (سونوج ، تاما ملانما) الده ائدیلیر . بودا آخردا ایکینجی موسیقی عیبارتی ایله نتجه دئیرلر « مۆحکم لندیریلیر ». « راست تصنیفی » نین مثلودیسیمندا (ها واسیندا ، نغمه‌سینده ، لحنینده) یوکسەلیب - ائنهن حرکتده

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرُوفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

مئیدانا چیخیر . بو او دئمکدیر کي ، تصنیفین مئلودییاسیندا آردیجیل پرده‌لرله يوخاریبا دُغورو يوکسلن و تدریجه آشاغیبا ائنهن مئلودیك (بیرپارچا کي ، بیر آهنگه علاوه اولونور ، نغمه ، لحن) حرکت بیر - بیریله مووازیيت یارادیر . بئله پرئنسیپی (اصلی ، اُرجینالی) محفظ تصنیفین عوّمومی قورولوشوندا و مئلودییاسینین (هاواسینین ، نغمه‌سینین ، لحنین) آیری - آیری حیصه‌لرینده گؤرمک مومکوندور . دئدیکلریمیزه عیانی و اسیطه کیمي تصنیفین مودئلینی آشاغیدا کي نومونه‌ده وئریریک . (NO39)

« راست تصنیفینده » 10 هئجالی شعر میصراع‌لاریند ان ایستیفاده اولونموشدور . بورادا 10 هئجالی میصراع‌لار ایکی 5 هئجالی قوروپا بولونموشدور .

5 + 5

گئت دُلان گینان خامُسان هنوز
همین میصراع موسیقی آوازیندا اوچ پایلی اؤلچوده
هر 5 هئجالی قوروپون سُونوندا دایانماق شرطیله
اونون ریتمیک فُرمولو خُرئیک (کُرا اویغون ، صاف
(قوروشدا آشاغیداکی طرزیده دیر . (NO40)

بو تصنیفده ائله حاللاردا راست گلینیر کي ،
بیرینجي 5 هئجالی قوروپون سُون هئجا‌سیندا اوچ
هئجالی نقارتواری سُوز علاوه ائتمکله میصراع
اوزاناراق 13 هئجالیبا چئوریلیر . موسیقیده بو ،
آشاغیداکی مئلودیك - ریتمیک (هاوا ایله اولان
ریتم ، نغمه ایله اولان ریتم) شکیلدە عکسینی
تاپیر . (NO41)

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُو

نهایت ، حاقیندا سؤز آچدیغیمیز « راست تصنیفی »
رۇندۇ (دئور ، دۇورە ، حلقەوار) سجیيەلی
فۇرمالارا عاییددیر . بورادا عادەتهن ، آیرى -
آیرى حىصەلرین تکرارلانماسى اىلە محف رۇندۇ
فۇرماسى عملە گلىر . بئله کى ، رۇندۇ ایکى
کوپلئىتە (بىنده ، بئولومدە ، قطعەدە ، قروپىدرا)
(نقارتسىز) فۇرما داخىلیندە مئيدانى چىخىر .
بىرىنچى كوپلئىت دۆرد حىصەنى ، ایكىنچىسى اىسە
ایکى حىصەنى اۋزوندە جملشدىرىر :

$$1. A + VV_1 + SS_1 + VV_1$$

$$2. DD_1 + V_1 V$$

عيانى واسىطە كىيمى آشاغىدا « راست تصنیفی »
مئلودىياسىينىن (هاواسىنин ، نغمەسىنин ، لحنىنин
) نۇت يازىسى بۇتۇ شكىلدە وئريلىر⁵⁸ . (№42)

⁵⁸ - « راست تصنیفی » آذربایجان رئسپوبليكا سىينىن (جومهورىيەتىنин) خالق آرتئستى ياقوب مەداوۇون ايفاسىندان نۇتا يازىلماشىرى .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ افو

اُخوماق ، اُیناماق
 اوچون آهنگ
 دئکلاماسیا : دئماق ،
 دیکلمه ائتمک ، بیر
 قطعه سۆزو یا شعری
 هونرمندانه ایجراء
 ائتمک ، بؤلوب
 ایزاچلاماق
 دینامیک : اینکشافین
 گندیشی ، حرکت ، چالار
 دینامیزم : تپرهنیش ،
 دئورام ، داورانیش ،
 گندیش
 دیالئتیک : دانیشیق
 دیسکوسيالار : بحثلر ،
 دانیشیقلار
 دوستان : فوقلیسانس
 دیسونانس : سسیز
 دیاپازون : کؤک میزانی ،
 سس یئتمه‌سی ، سس
 بیرلیگی ، سس
 گئنیشلیغی
 دراماتیک تئنور : کیشی
 خایلاقینین دویغولی ،
 دومانلی ، قوصه‌لی بم
 سسی
 دئتسیمۇل : بؤلوك ،
 باشلیق ، قورس
 دئتسیما : دوز ، موستقیم
 ، عمودی
 دوّلۇن : ایکى لىك
 دۆمیناتا تۇناللیغی :
 اورتا دیرەح ، نومایون
 سسلنمه ، سسی گؤسترەن
 دیاتۇنیک : آردیجىل
 صورتده لادین (پرده ،
 مقام) بیر پرده سیندهن
 باشقاسینا كئچن
 دۇئت : ایکى لىك

موسیقی سوْزلويو

آدکوات : اویغون ،
 عئین ، بیر ،
 برابر
 آنسامبىل : قروب ،
 دسته جمعی
 آكتوال : يئتىشمىش ،
 حال - حاضير اوچون
 ان اۇنملی و واجيب
 ساييلان
 آمبىتوسو : ايستك ،
 آرزو
 آسپىئكت : بئن ، جهت ،
 باخىش
 آرخىتئكتۇنیکانى :
 اساس تۇن ، تمل
 تۇن ، تمل سس ،
 تمل اوین
 بۇرۇن : بیر سسی
 چىشىتلە آلتىرلە
 چالما ، پوفلەمە
 سازلارین ، نفس
 سازلارین ان بمى ،
 آريينين
 ويزيلىداما سى كىمي
 بىر سس
 بالات ، بانىت :
 اُیناماق
 اُخوماق اُیناماق
 ، اُیناماق اوچون

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرو-فئسیو-نال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

<p>فاتاریسیا : گؤزه‌ل ، عالی فرازاسیندا : موسیقی مؤوضوسونون کیچیک و نیسبتاً تام حیصه‌سی فورتنه پیانو : پیانودا آلچالیب اوجالما ، کنچمیشدہ بیر سازین آدی دی کی سونرالار پیانو آدلاندی فونکسیو-نال : اساس وظیفه ایله علاقه‌دار ، اصله مبتنى اولان ، فعالیت کارکرد فونکسیو-نی : ایشینی ، ایشله‌منی ، گؤره‌وینی فونون ، فونوندا :</p> <p>یولداشلیق ائدهن نوت فوندامئنتال : دایاق ، بونئوره ، اساسی پایه ، فیشارین اصلی نقطه‌سی ، واجیب فورشاق : بزهک فاكتوراسینا : عامیلینه ، قورولوشونا فاكتوراسی : عامیل ، قورولوش فرائمئنت : بؤلوم ، تیکه ، میصراع فئودالیزمه : ارباب رعیت فورمال : رسمي ، رسمي ائتماق فنومن : خاص بیر حادیثه ، اوزه‌ل اولای فوناوه‌فلوراسینی : یوکسک و آخرالیغینی ، فینیش : تمام ، سون ، خاتمه فرنامئتلرله : بزه‌کلرله ، شیتیریقلارلا</p>	<p>دوها : اینسان ذکاسینین و ایستدادینین ان یوکسک زیروه‌سی ، داهی لیک دریژور : اورکستر رهبری دیستراتو-سینی : تز ، پایان نامه ائتیک ، ائتنیک : قیلیق ، اخلاق ، ائدیش ، ائدیک ، ائتیک ، بیر مکتبین اخلاقی ائکرانلاریندا :</p> <p>تللویزیونلاریندا ائکسپرئو-ولیک : درین آنلامی اولان ، معنی‌سی درین ، رسا ائلئمئنللر : عونصور ، اساس ، باشلانيش ائپیزود : رنگ ، بؤلوم ، قطعه ، بیر اثرين آز - چوخ موستقیل اولان آیری بیر پارچاسی ائفنهکتی : تأثیر ، ابتكی ، اثر ائپیک : حمامی ، قهرمان ، رزمی شعر ائموسیو-نال : دویغولی ، هیجانلی ائکسپوریسییا :</p> <p>گؤستريش فانتازیا : تخیول ، افسانه ، گؤزه‌ل‌لیک فانتاستیکا : گؤزه‌ل ، عالی فسونکار : او-سونلایان</p>
---	---

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب اُفو

،	یوکسلیکجه فرق	گرگینلیبینی
	فاصیله ، اختیاف	چکیلمیشینی
اینسترومئنتال :	موسیقی	دارتیلمیشینی
آلتلرینده ایفا	اولونان ، موسیق	هارمونیا :
آلتلرینده چالماق	اوچون یازیلمیش ، هر	سس بیرلیکی
موسیقی آلتلرینه	بیر موسیقی آلتی ،	توتاری موسیقی‌نی
اویغون موسیقی	موسیقی	نئچه سسلی ائتمک
ئئکونو : سونوج ، نتیجه	مجموع ، تاماما ملاماق ،	هوموفون هارمونیک :
جمع .	اینترپریتاسیا :	سس بیرلیکی ، سس
اینترپریتاسیا :	تاویل ،	توتاری ، اؤندەن ،
تفسیر ، یوزوم	کونکرئەت :	سازلاشیق ، کولەشیق
کۆنکرئەت :	اۆزەل ، بلى ،	کوکلش اویلاتی ،
مشخص	کۆمپونىت :	اویلاما ، چوخ
ترکىب ، بېرىلشمە	کۆلوریتین :	سسلیلیک
کۆلوریتین :	بویالى سسلر	اینئلائكتول :
آردىجىل سۈزلىر	کۆلوریتلى وۇڭالىزلىر :	دۇشونجەلى ، آيدىن
کانونلۇ :	یاسالى	فېکىرلى ، ذھىنلى
قانونلۇ ، قايدالى	کانونىك :	فېکري
کوْدا :	رمز ، قوانین ،	اینټوناسیونال :
یاسا ، کد ، کىلىد ،	آچار ، يۇل گؤسترەن	سسلنمه
کونستروکتیو :	دۇزەتماق ،	اینټنسیو :
قورماق	کونستروکتیون :	بزەك ،
کريستان :	ساختمان	قىزغىن
کادانس :	بوز ، دۇنۇوش	ایمپروویزە :
ضرىبەنین يا آهنگىن	تاماملانما ،	بىرادىجي
سۇنۇ	کونسٹپسى ياسى :	اینټوناسیا :
کونسٹپسى ياسى :	آنلام	لحن
معنى ، نظر ، بىنىش		ایمپيتاسیيا :
		يانسیلاما
		بنزەتمە
		ایمپروویزا سیا :
		حاضيرلاشمادان ،
		شعر ، نطق سۈيلىمە
		هاوا اوخوما ،
		آهنگ چالما
		اینئتروال :
		عىنى زاماندا ، و يا
		بىر - بىرىنین
		آردینجا چىخارىلان
		ایكى سسین
		آراسىند اكى

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افو

میصراع لاردان	عیبارت	کونفلیکت ، تضاد ، اختلاف ، چلیشیک
اولان قطعه		کومپلئکسینه : ایشینه
کنوت : بیلمک ، تانیماق		، سوروسونا ، مسله‌سینه
آییق اولماق با جارماق		
، تشخیص وئرمک		
lad : مقام ، پرده ، سس		کوارتا : دیاتونیک
سیراسینی قورما موسیقی		قامادا دؤرد ونجو
اثرلرینین قورولوشو		پیللہ ، همین
لیریک : اینسانین دویغو و		کوارتل : دؤرد پیللہ
هیجانلارینی اوزوندہ		ایله بیرینجی
عکس ائتدیرهن اثر ،		پیللہ آراسیندا کی
آهنگ ، شعر و ...		اینتئروال ()
لاکونیک : آز ، مختصرا ،		فاصیله ، اختلاف)
آز دانیشان		کووینتا ، کووینتو :
ماتودیکاسینا : یولونا ،		دیاتونیک قامادا 5
یوراقینا		- نجی پیللہ
مۇنوقرافییاسیندا : ال		همین پیللہ ایله
یازیسیندا ،		بیرینجی پیللہ
یازیسیندا ، امضاء		آراسیندا کی
مینۇروندا : کیچیک قاما		اینتئروال
مۇدولیاسیما : دەیشکلیک		کۆمما : جزئی بیر
، کئچید		حیصە
مارش روت : او یولدو کی		کونسکووئنت : سۇنا
قاباقجادان اورانین		گلن ، منطیقی
یولى آرتئش یا باشقا		ترتبه مالیک اولان
آداملا را بلىدیر		کلاویش : دیللى موسیقی
مۇتیو : موسیقى سۈزۈنۈن		آللتلریندە هر دیله
ان کیچیک تجربه		کلاویش دئییلیر
اولۇنمۇش پارچاسى		کولمیناسیا : آهنگدە
مئلودیکاسینین :		ان اوجا نقطە ،
اوخوماسینین		زیروه
مئلودیک : هاوا ، نغمە ،		کونتراست : سیخ ،
آهنگ ، لحن ، بیر		ایتى ، شدت
پارچا موسیقى کى ، بیر		کونتراستلیق : تضاد -
آهنگە علاوه اولۇنور		ضید
مئلودیا : هاوا ، نغمە ،		کوپلئت : بند ، بؤلۈم
لحن ، آواز		، شعر ماھنیسى
مئلیزم : مولايیم موسیقى		ایکى ، دؤرد و
پارچاسى ، شعر ، آواز		داها آرتیق

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرُوفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهیراب افوو

تیکارلانان بئیت يا	، بزهک مقصديله ،
میصراع	قیسا مثلو迪ک بیر
نۇنۇلاردان دۇقۇزلوقلاردا	پارچاکى ، بیر آهنگە علاوه
ناتورال : دۇغال ، طبیعی	اولۇنور
ناسیونال : میللی ، قومی	مۇدولیا ، مۇدولیاسیا
اوْبىئىتكى : موضوع ، قۇتۇ	: بیر لاددان (
، مقصود ، آماج ، شئى	قامادان) آیرى
، هدف ، ایراد توتماق	لادا كىچمك
، مخاليف	مۇنۇلىتلىي
اوْریئىنتاسیيا : دۈزهلىش	: بیر بارچا ، بیر
، يئنەلىش	تىكە ، بوٽۇ
اوْستيناتالى : داوا ملي	مۇنۇتئماتىك : تك
اوْستيناتو : آماج مۇتىيىو ،	مۇوضوعلو اولان
دایاق ، تکرلى ، تاپىش	مازىل سوككىرمان :
، تاپاد ، داوا م	ماعاس : حقوق
اوْرنامېنتال : بزهک ،	مئرىك : اولچو
آرايش	اساسلانان
اوْریئىنال : بير يازىنин	مېقياسىنان اولان
، شكىلىن و سايرهنىن	مئترو - رىتمىك :
اصلى	مېقياسىنان اولان
اوْندىت سيمۇل : دالغالى ،	ریتم
موجولى ، تمروج	مئدىانتا : اوجونجو
اوْكتولار : يىندىلىكلىر ،	قام كى 5 - نجي
يىندىلىك آرالىق ، يىندى	نۇت و مايەنин
نۇتون بير سىسىن	آراسىندادى ،
تیکارا	اورتاق
اوْزەندەن سۇنرا گلن 8	ماژور : بؤيوک ،
- جى سى	آوروپا قاما لارىندا
اوْبرازلى : گۈركىلى ،	بؤيوک قاما
گۈرۈشلى	مېكرو ايتۇناسىيون :
اوْپتىمېز : ايشيقا باغلى	كىچىك بير مىللې
آكت	اڭر
پرسىپكتىو : منظره ، باخىش	ماتئريا : ماده
پسىخولوژى : روان	مېنواں : رویه ، يۇل
شوناسلىق	استراتژى
پارتىتىك : بؤلۈم ، بخش ،	نئرىيۇدۇيك :
قسمت	نقارتواري : نغمەنин
	ھر بىندىننەن سۇنرا

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیوْنال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ اُفو

پروفئسیوْنال : پئشه‌کار ، حرفه‌ای	پارتیا : چُوخ سسلی موسیقی اثريни بير اوْخونان و يا بير آلت طرفیندهن ایفا اولونان حیصه
پرئنسیپ : اصل ، اورجینال	پوئما : لیریک شعر
پُونکتیر : تئز ، یئین ، سوْرعت	پوئماسی : شعری
پرئلودیادیر : حاضیرلیش ، گیریش ، چاغریش ، باشلانیش	پروسنس : گئدیش
پا اوْزا : دایانیش ، مکث	جریان
- پئریوْد ، پرئلیوْد : ۱ -	پؤئزیاسینین :
- دؤوره ، موْدَهت ۲	شاپیرلرینین
- دایانیش ، مکث ۳	شعرینین
جوْمله‌نین سُونو	پیونئرلر : بیر ایشین
پرئدیيۇم : بؤلۈم ، تىكە	فعالیتین
پروبئئم : مسله	باشلایانلارى
پریما : ايلك باشلانان	قاراوللار
پرده آشیرى : بیر پرددە	پۇپولار ، پۇپولارىنى
اولان	پاپیولارلىق
پئریوْدیللىك : سورەلیك ، دئورەلیك	عمومى بېرلىكىدە
پیئسین : تىكە ، اثر ،	سئویملی ، میلتچى
کیچىك موسیقى اثري	عمومى
پولیفونىك : چُوخ سسلی	پراکتیكا : تجروبه
پۇلۇي = توکجه دەكى بۇل سۇزوندەن	ایش ، اوصوللار
پداقوْژىي : تربىيە وي	پاپما
پیریموف : خارىچ سئگاھ	پولیفونىك : بول
پارالئىل : موازى	چُوخ سسلی
پرۆقرام : برنامە	پاسساژ : کئچید
قاسترون : بیر دسته	بۇلوك ، تىكە
موزیکالىن يا	قول
اویونچونون بير	پۇنكتوفۇنوندا : بير
اولكەدەن باشقا	نۇقطە دە يۈلداشلىق
اولكەيە كۈچمەسى	ائىدەن نۇت
قاسترون مارش روت : باشقا	پرييۇملار : بېرلر
اولكەلرده اىجراء اولان اثر	پرئييۇملار : تىكەلر
روشئىملىر : كۈك ايزلىرى ، رعدلر	بۇلوملار
	پورترئىت : شكىل

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یرۆفئسیو‌نال موسیقی‌سی

رامیز ظهوراب افوو

اسپسفیک :	اوزونه مخصوص اولان ، خصوصی ، کاراکتریک	موسیقی آلتلریندە سسین اوچالیق و قووهت درجه‌سی
استاتیک :	دورغون ، ثابیت استئتیک :	رئپریز ، رنفرئن ناغارات
ستوھرلیک :	گؤزھللىك	رئپرتوار : ایشلری ياپیلاری
تائیماق :	گؤزھللىك ، سیمفونیک	رئچیتاتیو ، سیرا ایله ، ردیف ایله رئکیونلاریندا منطقەلریندە
استاتوس :	دوروم ، وضعیت سجییه :	رئیسیتاتیو ، سیرا ایله ، ردیف ایله رئکیونلاریندا منطقەلریندە
سلیس :	آخار ، روان ، ساده و اورهیه یاتان سوناتا :	رۇندو : دئور ، دئوران بیر اوخوماقدیر کی ، اوینویانلاری (رقص ائدەنلری)
ستکسنسییا :	دیاتونیک قامادا 6 - نجي پیللە	يولداشلیق ائدیر و رقص ائدەنلر اۋ حالدا کی ، بیر - بیرینین اللریندەن ياپیشبلار اوخوماگین
ستکستول :	آلتنجى سس سینکرئیزمیندەن :	ناغاراتینى تیکرار ائدرلر رئپئتیسییالار :
قورولوشوندان	ترکیبیندەن	ائتمک ، تیکرار شق
چئورھسیندەن	سيویلیزاسیيانین :	رئداكتا : دۈزەن ، ساغان ، آپاران رئسپوبليكا
اویقور ، مدنیت	سوپرانا :	جومهوریت
سوپرانا :	قادینلارین زىل سسلرینه	راسیونال : عاغیل منطیقە اساسلانان ،
دئیرلر ، زىل و اوجا سس	ستروکتور :	مقصدە اویغۇن رئال : گئرچك ، واقعى
سینئزیدیر :	حاصیلیدی سوژئت :	حاصیلیدی
ستروکتور :	قونۇ ، موضوع قورولوش	ستروکتور
سلفلىرى :	آتالارى ، كئچمیشلرى	سلفلىرى
ستکوئنسییا واري	تیکەلرین داوامى	ستکوئنسییا واري
ستکوندا :	ايکىنجى فاصىلە	ستکوندا

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

<p>شکیله وئریلمیش شرح سفیرا سی : محیط ، ساحه ، استقرار ، کوره شار ، توب کیمی اولان ، هیندسي شکلی اولان سوبدمینانت : قامانین دوردونجو پیللەسی ، بو توندان یارانان آکورد اسکریپکا : ويولون تئسیتورایا : بیر سین خصوصیتلىرنی تعیین ائدهن تۇنلار ، هر ھانسى بیر موسیقى اثرينده کى سسلرین ، سسی و یا موسیقى آلتلىرنده دیاپازونون دۆزولوشو تئخنیکا ، تکنیکوم : هونرستان تۇنال : لحن ، آهنگ تۇناللیق : باش سس تئخنیک : تکنیک ، بیر ایشده تطبیق اولونان اوصوللارین مجموعو تئرمینی : سۇنۇنو ، آخرینی ، خاتمه سینی تئماتیک : گؤستريجى ، شاخص ترانسفورم : شکلینی دهیشماق ، چئوریلماق ، دگرگون تئرسیبا : اوچونجو فاصیله ، اوچونجو اینتئروال ترئلواري : جینگیلدەمک واري ، لرزشواري ترئل : زنگولە ، جینگیلدەمک </p>	<p>سئکستا : دیاتونیک قامانین 6 - نجي پیللەسی ، آلتینجي سس سینکوپ : دایانیش ، توقف ، مکث سیمئتریا ، سیمئتریک : بوتۇو بیر شئین حیصەلرینین اۇرتایا (مرکزە) گۈرە اویغون دۆزولوشو ، بېرلشمه سی سئکوئنس : سسلرین ایزینه گئتمە سی ، آردیجیلیق ستیلیستیکادا : سایاقدا ، يۇلدا سئکستاکوئرودونو : آلتینجي آکورد سئپتول : يئددیلیکلر سینخرۇن : عئینی زاماندا ، بیر واختیدا اولان ، بیر حادىئەنین بیر واختیدا بیر زاماندا اولماسى سئکوندان : آردیجیلیقیندان ، سسلرین موئین ایزینه گئتمە سیندەن سخنم : شکيل ، تصویر ، بیر شئین قورولوشو ، بیر اشرين اساس فيکيرلەرنىي عمومى </p>
---	--

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظؤهراپ افو

تئندئنسییاسی :	ایستک ، گرایش	ترانسپُوزیسیبا :	موسیقی اثربنی بیر تۇندان باشقا تۇنا كىچىن
اُندئتسیما :	موج ، دالغا ، شپه ، اون بیرینجى ، اون بیرینجى فاصىلە كى اون بیر نۇدان	تراس پورتو :	دویغو ، ھیجان ، احساس
قورولوب		تراكتاتلاردا :	ايزلرده ، رعدلرده
اُنيسوْنو :	تك سس ، تك كۈك ، بير آهنگ ، بير كۈك	تۇنیكا :	مايه ، تۇنا مالىك اولان سس ، آهنگ
اُنيسوْن :	تك سس ، تك كۈك ، بير آهنگ ، بير كۈك	تمل :	پايه ، اساس
وُکال :	اُخوماغا عايىد اولانان ، سسه عايىد	تري تۇن :	اوچ تۇندان عيبارت اولانان
اولان ، بير نۇوع	اُخوماق	تۇن :	لحن ، سس ، پرده
وُکاله :	اُخوماق اوچون ، سازسيز	تئراخورد ،	
وُکالىزىرئن :	نۇتلارى اُخوماق ، موسىقى نۇتلارين اُخوماغىنان دىله گتىرمك .	تئتراکورد :	دؤرد نۇت كى ميزانلارى
وُکالىزه ، وُکالىز :	نۇتلارين آدلارينى تلفظ ائىدمەدەن اُخوماق ، آ . نان اُخوماق	ياريم اوكتاوا اولا ، بيرينجى نۇتونان سۇنونجو نۇتون ميزانى ،	ياراتىم اوكتاوا نۇتونان سۇنونجو نۇتون ميزانى ، دؤرد سس
وُکال مۇزىك :	اُخوماق موسىقىسى ، آواز	تفررواتا :	خېردارا
موسيقىسى	موسىقىسى	تريپۇل :	اوچلوك
وال ، واللار :	تاباق ، ديسك ، صفحه	تئماتىزم ، تئماتىك :	مؤوضۇع
وارىاسىيا :	چئورىلماق ، تغىير تاپماق ، اساس	تىپىك :	اورنىك
موسىقىنин مۇوضۇعسونون	موسىقىنин مۇوضۇعسونون	تئمپ :	گئدىش ، حرکت
، اونون آىرىي - آىرىي	، اونون آىرىي - آىرىي	، ضرب ، زامانىنان	
عنصرلىرىنى (رىتم	عنصرلىرىنى (رىتم	اولان اولچۇ يا	
هارمونى و ساير ...)	هارمونى و ساير ...)	مизان	
دەيىشىرىمك يۇلىلە	دەيىشىرىمك يۇلىلە	ته وير :	جۇر ، طۇر ، تهر
باشقاشكە سالىنماسى	باشقاشكە سالىنماسى	تئمپىرا مئنتال :	جوشقۇن ، شوق ، ھوس ، دويغو ، ھيجان

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان یروْفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب افو

<p>والس : بیر نؤوع اویناما</p> <p>واریاتو : جوْر به جوْر ، نؤوع به نؤوع ، موختلیف</p> <p>واریانت ، واریانتئه : بیر شئین باشقا شکلی ، بیر آهنگین ، ناغیلین ،</p> <p>داستانین باشقا جوْر اجراء اولماسي چئوریلماق ، متغیر ویرتُوز ، ویرتُوزو :</p> <p>موسیقی استعدادینین ان</p> <p>یوکسک درجه سی ،</p> <p>مهارت موسیقی ،</p> <p>اویره‌تمن ، موسیقی اوستادی ، ما هیر چالغيچي يا موغنّي</p> <p>ویرتُوز خاراكتئرلی :</p> <p>اوستادلیق خصوصیتی اولان چالغيچي يا موغنّي</p>

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی رامیز ظهوراب اُوو

رامیز ظهوراب اُوو

آذربایجان اوْزئیر . حاجیبی اُوو آدینا باکی موسیقی آکادمییاسی

علمی رئدادکتور صنعت‌شوناس نامیزه‌دی پروفئسسور
انلخان باباینو رأی‌چیلر : صنعت شوناسلیق دوکتور ، پروفئسسور
رعنا مقدا اُوو صنعت شوناسلیق نامیزه‌دی ، دوستنت (فوق لیسانس)
آیدین زیبادلی

رئسپوبلیکانین (جومهورییه‌تین) امکدار اینجه
صنعت خادیمی ، صنعت شوناسلیق دوکتور ، پروفئسسور
رامیز ظهوراب اُوو یازدیغی بو درس و هسايتینده
شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال (پئشه‌کار
، حرفه‌ای) موسیقی‌سینین اساس ژانرلاری (نئوعلری) - موگام - دستگا هلار ، ضربی - موغاملار ،
تصنیف و رنگلر شکیله آراشدیریلیر .

اوْزئیر حاجیبی اُوو آدینا باکی موسیقی آکادمییاسینین ، پئداقوژی (تربییه وی ،
اویره‌تمنی ، معلمی) اونیوئرسیتالارین (باش اخخوللارین ، دانیشگا هلارین) موسیقی شوبه‌لرینین و
موسیقی تئخنیکوملا رینین (هوئیریستانلارینین) طلبه‌لری اوچون نظرده توپولموشدور .
درس وسايتیندهن همچینین آسپیرانلار (عالی مکتبler
، خود آراشدیرما مرکزینده علمی ایشه حاضیرلانان آدام) ، موسیقی تدقیقاتچیلاری و اوشاق مکتبدرینین
موعالیم‌لریده ایستیفاده ائده بیلرلر .

شیفاهی عننه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی
عالی مکتبler اوچون درس و هسايتی

شیفاهی عنعنه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی
رامیز ظؤهراب افوو

آذربایجان رئسپوبلیکاسی تحصیل ناضیرلیبی طرفیندهن
تصدیق ائدیلمیشدیر .

باکی 1996
تبریز 2004

کؤچوره‌ن : حسن کریم زاده

رامیز ظؤهراب افوو

شیفاهی عنعنه‌لی آذربایجان پروفئسیونال موسیقی‌سی

باکی 1996
تبریز 2004
کؤچوره‌ن :
حسن کریم زاده

شیفاهی عنعنەلی آذربایجان یروْفئسیسیونال موسیقی‌سی
رامیز ظؤهراپ اُوو

سیِر ا د و زومو

- 1 - اؤن سؤز يئرینە
- 2 - شیفاهی عنعنەلی آذربایجان
موسیقی‌سینە بیر نظر
- 3 - آذربایجان موغامى
- 4 - موغام دستگاھلارى
- 5 - ضربى - موغاملار
- 6 - آذربایجان رنگلرى
- 7 - آذربایجان تصنیفلرى